

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
в проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 16 зол.
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

З М І С Т :

Евангеліє і традиція кличуть пас.	245—247
<i>о. Др. Г. Костельник:</i> Спір про епіклезу (продовження) . . .	247—256
<i>о. Йосиф Смеречинський:</i> Не шу- кай нової віри	256—261
<i>о. Ал. Ковальський:</i> Митрополит Андрей між навіщеними по- вінню	261—267
<i>о. В. Д. Сидовський:</i> Церковний календар і його реформа . . .	267—274
Нові книжки	274—277
Всячина	277—284
Проповіди	144—160

Г Р О Ш І

Рік добігає до кінця.

Чи Ви вирівнали свою
передплату до кінця?

Адміністрація

Увага!

Увага!

Селяне!

Чи знаєте, кому десятки тисяч господарів дякують за корисні вироби і виміну лену, конопель, клочча, вовни і прядива на різні полотна, цайги, зефіри, бархани, рушники, обруси, сукна і т. п. ?

Тільки одній сумлінній того роду фабриці, що існує вже 25 літ під незмінною назвою

Перша Львівська Конкуренційна Селянська Ткальня

„ВОЛОКНОПОЛЬ“

у Львові, вул. Вибранівського, ч. 2.

Зелізнача стація: Львів-Підзамче (нова лінія), а не гандлярам, що впроваджують Вас у блуд своїми реклямами.

Отож уважайте на нашу адресу і читайте наші афіші і цінники, щоб не впасти в нечисті руки безсовісних спекулянтів. Звертайтеся з запитами до нашої фабрики, як до першого жерела, а ми Вам зараз вишлемо безплатно прібки і цінники.

Агентів приймаємо на дуже догідних і корисних умовах.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата вносить 16 зол.
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

Євангеліє і традиція кличуть нас

„Ніякого вбогого не було між ними. Бо ті, що були власниками земель або домів, продавали й приносили ціну проданого, і клали до ніг апостолів. І роздавано кожному, скільки кому було треба“ (Дія. IV, 34—35).

Є в життю ідеали — незвичайно могуті, які одначе не можуть бути на землі в цілості здійснені. Їх сила саме в тому, що люди мають стреміти до них і наближуватися до них, полишаючи повну їх розвязку другому життю, „идѣже нѣсть болѣзнь ни печаль ни въздыханіе“. Так ріка тече, і в тому її сила тай добродійство, що вона тече, й нема для неї стриму, аж увіллється в море.

Сама природа причиною того, що між людьми споконвіку були й завсіди будуть болючі різниці — різниці молодости й старости, здоровля й недуги, сили й безсилля, власти й підданства, богатства й убожества... Вирівнання тих різниць — ось се ідеал святого, благородного, доброго людського серця. Алеж сей ідеал на землі не дається вповні здійснити. Не змогла утревалити його свята християнська ерусалимська громада, хоч на якийсь час і осягнула його; не можуть ані наблизитись до нього безбожні большевики, хоч кинули на терезки свого експерименту всі засоби величезної держави, всю власть і всякий напір.

Але що иншого „вирівнання“ болючих різниць між людьми, а що иншого постійне „вирівнування“ тих різниць. Се і є головною практичною задачею, яку нам ставить Христова віра, щоби ми безнастанно — по змозі наших сил — вирівнували оті різниці. Сеж до нас сказано: люби ближнього як самого себе; якщо хто хоче бути перший, нехай

буде всім слуга; повинні ми сильні немощі німечних брати на себе, а не собі догоджувати; хто хоче бути звершений, нехай усе продасть, і роздасть убогим... А на страшному Суді буде Христос допитуватися нас: чи ми нагодували голодного, відвідали увязненого?...

Первісна Христова Церква глибоко собі була взяла до серця отсю часть Христової науки, як свідчать про се наведені слова з Апост. Діяній. А коли зі зростом Церкви обставини стали більше складні, і вже неможливо було вдержуватися при вершку осягненого соціального ідеалу, всежтаки Церква з добровільних щедрих датків своїх вірних видатно підпомагала вбогих і потребуючих.

І чужі і свої нераз закидують нинішній Церкві, що вона відстала від сього благородного сповнювання любови ближнього, що випустила зі своїх рук конкретне життя, а задержала собі тільки навчання.

Воно почасті й слушне, а саме остільки, що в нинішніх обставинах Церква рішуча більше повинна опікуватися бідними й потребуючими. Такі часи, що бідних своїм криком, а почасті й своїм старанням про них, відводять від Церкви вороги Бога й Христової Церкви — соціалісти, як вони там не називалися після своїх фракцій. З Христового святого Євангелія вони зробили своє „євангеліє“, яким обіцяють убогим і поневоленням не лише всякі полекші, але просторай на землі... І мають успіхи в усякому народі, бо як пчоло всюди ласі на мід, так біднота ласа на хліб і красше життя.

Великі перевороти діються в світі! Чи Церква має остати непрічасна при всьому тому, що діється?

Чи її подрібно здиференціонований дух з оглядом на конкретне життя має остати таким, яким був перед революцією життєвих обставин, що наступили в Європі по світовій війні? Чи вона не має відродитися відповідно до потреб, що впливають з обставин, по світлим узорам Євангелія й християнської традиції? Те, що має вічно жити, щораз мусить відмодожуватися, щоби зберегти сили для діяльності й впливу. А Церква по запевненню Христа Господа має вічно жити.

Отже... Нехай кождий священник поважно призадумаеться над тим, і нехай дасть відповідь для себе самого: як йому душпастирювати.

Атже Церква (ecclesia = збір, громада) складається з одиниць, і якщо ті одиниці не відновляться по зорам Євангелія, то не буде відновлення Церкви. Повинні відновитися і душпастирі і вірні.

Жертвенність для вбогих і потребуючих повинна зрости до висоти жертвенности християн з перших віків. А перевести се мають душпастирі словом, старанням і добрим приміром.

Рішучо треба більше проповідати про наш святий обов'язок дбати про бідних і потребуючих. І частійше треба проповідати про се і більшу вагу класти на се. „Отсеж хто сіє скупю, скупю й жатиме; а хто сіє в благословеннях, в благословеннях і жатиме“ (II. Кор. 9, 6).

Живим ідеалом кожного душпастиря повинно бути, щоби в його парохії не було вбогих, що погибають з нужди, сиріт, опущених немічних старців; щоби кожда християнська душа мала на Великдень пасху, а на Святий Вечір святу вечеру... Потрібних засобів достарчать побожні заможніші християни, тільки треба і словом і приміром подбати про се. Серця вбогих треба звязати з Церквою добрими ділами для них. Так каже св. Євангеліє, так каже християнська традиція.

А в нещастю Церква має поспішити в поміч тим, що пострадали. Ось з кінцем минулого літа навістила страшенна повінь прикарпатську полосу нашого краю. Всі заговорили про негайну й видатну поміч для потерпілих — всі часописи, всі політичні партії, власти. Добре зрозумів наш достойний Митрополит духа св. Євангелія, що Церква в тій акції не тільки не сміє бути останньою, але мусить бути першою, і сам дав світлий примір цілому духовенству, жертвуючи для потерпілих, якнайбільше міг, грішми й трудом.

Ось так і ми всі повинні поступати і тепер в конкретному випадку і завжди в усіх випадках, з котрими в життю стрічаємося. Повинні ми давати на вбогих і дбати про них, якнайбільше можемо.

Кличуть нас Євангеліє й християнська традиція.

К.

о. Др. Г. Костельник

Спір про епиклезу

(Продовження)

Треба одначе потягнути розмеження між старшими й пізнішими Отцями Церкви таї церковними письменниками. Гранична точка випадає десь коло 500. р. Доси між представниками Церкви панувала єдність щодо епиклези, а десь від сього часу стає помітним роздвоєння.

Проблема літургічного освячення зачинає ферментувати, спеціалізуватись, і одні з представників Церкви переествлюючу силу вже виразно приписують Христовим словам, а другі — епиклезі. Десь у I. половині VI. ст. сталася під тим оглядом просто епохальна подія: в Римі усунуено епиклезу з літургічного канону. Без сумніву зробив се один

з папів, бо хто інший не міг би був цього зробити¹). Очевидно, що не dokonано цього діла отак собі на сліпо. Той папа, котрий зробив таку зміну в літургічному каноні, мусів мати вже зовсім виразний такий погляд, що переествлюючу силу мають Христові слова, а епikleза є зайва, і щоби не зводила вірних, то треба її усунути.

Судячи після того, як се звичайно буває, можемо заключати, що сей погляд не міг увійти в таку силу без попереджаючої контрверзії, та на жаль не лишилися нам ніякі писані пам'ятники про неї. Зате маємо змогу пізнати зародки іншої контрверзії, яка також відноситься до Пресв. Евхаристії, і навіть може чимало причинитися до висвітлення нашої проблеми. В Літургії св. Василя Вел. находимо слова (вже по освяченню): „да не моихъ ради грѣховъ возбраниши благодати Святаго твоего Духа отъ подлежащихъ даровъ“.

Чи може автор тих слів не був того переконання, що св. Тайни є важні „ex opere operantis“, а не „ex opere operato“? Без сумніву ні, бо на іншому місці говорить він саме протинно: „не ради правдъ нашихъ... но ради милости твоея и щедротъ твоихъ... дерзающе приближаемся святому твоему жертвеннику“²). Всежтаки отсі місця могли насувати квестію: чи літургічне освячення є важне „ex opere operato“, або „ex opere operantis“. Св. Єронім († 420), що через кілька літ (382—385) був секретарем папи Дамаза, поставив собі отсю квестію зовсім виразно, і дав на неї таку відповідь, за яку 1000 літ опісля Гуса осудили. Ось його слова: „sacerdotes quoque, qui eucharistiae serviunt et sanguinem Domini populus ejus dividunt, impie agunt in legem Christi, putantes eucharistiam imprecantis facere verba, non vitam (т. зн. думаючи, що евхаристію роблять слова, а не життя священика, котрий літургує) et necessariam esse tantum solemnem orationem et non sacerdotum merita, de quibus dicitur: Et sacerdos, in quo fuerit macula, non accedet offere oblationes Domino“³).

Подібно, одначе не так сильно, висказався папа Гелязій (492—496): „Nam quomodo ad divini mysterii consecrationem coelestis Spiritus invocatus adveniet, si sacerdos et qui eum adesce deprecatur, criminosis plenus actionibus reprobetur?“⁴).

Якщо призадуматися над наведеними словами, то стає ясно, що в часах св. Єроніма і папи Гелязія в Римі ще не

¹) Докази на те, що епikleза находилась первісно також у римській Літургії, подамо опісля.

²) Маємо тут примір, зовсім аналогічний до висказів св. Отців про слова, якими освячуються літургічні дари. Як там не вільно висувати акцентування Христових слів проти акцентування епikleзи, так тут не вільно висувати зміслу одного висказу проти зміслу другого висказу, але треба їх звести в гармонію (в обох випадках акцентується тільки негідність священика, як особи, — більше нічого).

³) Commentar. in Sophon. cap. 3. (Horpe. стр. 44).

⁴) Ep. ad Elpidium Veronen. (Руснак, стр. 99).

миг бути могучим погляд, пiсля котрого Христовi слова в Лiтургiї мають переествлюючу силу самi про себе. В противному випадку такi визначнi представники римських богословських поглядiв, як св. Єронiм i папа Гелязiй, не могли би так сильно акцентувати важности не лише iнвокацiї св. Духа (епiклези), але й моральної вартости того, хто просить (impresantis). З поглядом, що Христовi слова становлять виключну форму Евхаристiї, суцшно в'язеться переконання, що св. Тайни є важнi „ex opere operato“. Власть сповняти св. Тайни i сила, питома Христовим освячуючим словам, вибиваються тут на перше мiсце, а моральна вартiсть священника i його прошення сходить на пiдрядне становище.

Дуже можливо, що в часах по смерти папи Гелязiя розгорiлася була в Римi контроверзiя довкола цiлком формально поставленої квестiї: чи евхаристiйне переествлення наступає „ex opere operato“, або „ex opere operantis“? Сторонники погляду „ex opere operantis“ могли покликуватися на Єронiма, на папу Гелязiя, на цитоване мiсце в Лiтургiї Василя Вел. (можна припускати, що також у Римi її знали), а передовсiм на епiклезу, яка тодi ще находилась у всiх Лiтургiях.

Не буде нерозумним припускати, що саме отся контроверзiя була практичною причиною усунення епiклези з канону римської Лiтургiї¹⁾.

Один з папiв, що слiдував по Гелязiєви, а був сторонником слухного погляду „ex opere operato“, усунув епiклезу з Лiтургiї, щоби затерти всякий позiр у Лiтургiї, мовби то евхаристiйне переествлення наступало в наслiдок просьби, а не в наслiдок священничої власти, яку Христос дав Апостолам словами: „Се робiть на мiй спомин“. Самозрозумiле, що по тiй змiнi на Заходi вже став прийматися зовсiм формально спрецизований погляд, що Христовi слова в Лiтургiї мають переествлюючу силу самi про себе, а епiклеза є тiльки акциденсом. Вистарчить навести св. Iзидора з Севiлли († 636), який знає про епiклезу, бо в його часах вона ще мiстилася в мозарабській (iспанській) Лiтургiї, а всежтаки найвиразнiйше вчить: „substantia sacramenti sunt verba Dei a sacerdote in sacro prolata ministerio, scilicet: hoc est corpus meum“²⁾.

Тут уже не може бути нiякого сумнiву. Се вже не загально тiльки висказанi слова Амброзiя „sermone Christi sacramentum conficitur“, де ще не знати: чи пiд тим „sermo Christi“ розумiти силу Христову, чи його приказ, чи його свiдоцтво, чи Христовi слова з епiклезою, чи без епiклези? Iзидор севiльський говорить уже точними фiлософiчними тер-

1) Се тiльки моя комбiнацiя, оперта на тих даних, що їх тут наводжу.

2) Epist. ad Redemptum archidiaconum. (Hoppe, стр. 239).

мінами „de substantia sacramenti“, що опісля в схолястиків дістало назву „forma sacramenti“. Вправді, остаючи вірним загальному поглядові св. Отців, він помімо свого погляду, що тільки слова Христові є „de substantia sacramenti“, евхаристійне переествлення приписує св. Духови: „haec autem (себто хліб і вино) dum sunt visibilia, sanctificata tamen per Spiritum sanctum, in sacramentum divini corporis transeunt“¹⁾. Між західними богословами ще через довгий час полишилась була думка, як пам'ятка по епиклезі, що літургійна жертва переествлюється діланн'ям св. Духа. Заступали отсю думку Теодульф з Орлеану, Агобард з Ліону, Пасхазій Радберт, Фльор, Ремігій з Auxerre, Одон з Cambrai, Альгер, Гонорій з Autun, Гільдеберт з Tours, св. Гільдегард, Вільгельм Дуранд і ин.²⁾. Одначе епikleза в їх очах уже стратила ту „велику силу“, яку приписували їй св. Отці до VI. ст. також на Заході.

Вже на 100 літ перед Ізидором, отже таки зараз в часах по смерті папи Гелязія, Цезарій, архієпископ з Арлес (502—542) у Галії, так само виразно (хоч ще без філософічних термінів) заступав погляд, що Христові слова самі про себе мають у Літургії переествлюючу силу.

Він так пише: „Invisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis et sanguinis sui verbi sui secreta potestate convertit, ita dicens: Accipite et edite, hoc est corpus meum... Pari potentia in spiritualibus sacramentis verbi praecipit virtus, et rei servit effectus...“

Quando benedicendae verbis coelestibus creaturae sacris altaribus imponuntur, antequam invocatione sancti nominis consecrentur, substantia illic est panis et vini, post verba autem Christi corpus est Christi. Quid autem mirum est, si ea, quae verbo potuit creare, possit verbo creata convertere?“³⁾ В противенстві до Єроніма, котрий узалежнював важність Літургії від моральної вартости священника, Цезарій акцентує силу Христових слів, як таких, піддаючи їм майже магічний характер („secreta potestas“). Тома з Аквіну опісля сей погляд підтвердив (Summa Theol. III. q. 78, art. 4). Опозиція між „магічною“ силою Христових слів та між моральною вартістю священника (котрий вигодує ті слова), між сакраментальною властю священника і між його прошенням, вираженим у епиклезі, з часом мусіла також на Сході розвиватись — находити на думку. Отже не дивно, коли також на Сході з часом найшлися такі представники Церкви, котрі акцентували силу Христових слів в Літургії незалежно від епikleзи.

1) De ecclesiast. officiis lib. 1, c. 18 (Hoppe, стр. 41).

2) Вчисляє їх Hoppe, на стр. 250—251.

3) Nom. 7. de Pascha (Hoppe, стр. 239).

Іван Маро, антиохійський патріарх (в VII. ст.) в своїй „expositio ministerii oblationis D. Jacobi apostoli“, так характеризує Христові слова в Літургії: „mystica narratio ac vivifica, consecratoria verba, quibus corpus et sanguis Salvatoris nostri conficitur et substantiae mutantur... Igitur statim, atque sacerdos ex persona Salvatoris nostri verba haec profert: hoc est corpus meum, panis in corpus Domini nostri et vini mixtum in ejusdem pretiosum sanguinem transmutantur, etiamsi species remaneant“¹⁾.

Монофізитський єпископ Іван з Дари (VIII. ст.) називає Христові слова „preces deificae“: „Incipit autem qui ministrat et repetit preces deificas, corpus scilicet efficientes et sanguinem Dei. Preces vero deificae sunt, quae a pontificibus laudatae sunt, et mysticis misteriis inserta secundum evangelium et apostolum. Evangelium enim dicit: accepit Jesus panem, benedixit...“²⁾

Не є виключене, що отся струя з Риму передісталась на Схід.

В тім самім часі на Сході вже усталився й противний погляд, якого православна Церква до нині придержується, — а саме: що евхаристійне переєствлення наступає підчас епиклези діланням св. Духа. Усталив сей погляд не хто инший, а сам св. Іван Дамаскин (ї околом 750. р.).

Слушно замічує Норре, що отсі пояснення Дамаскина „beanspruchen eine hohe Bedeutsamkeit, weil sie als das zusammengefasste Resultat der wissenschaftlichen Lehrentwicklung der ersten acht Jahrhunderte, welche ja in ihm ihren Abschluss erreicht, betrachtet werden müssen“.³⁾

Також Руснак признає, що „тѣмъ важнѣе ученіе св. Іоанна Дамаскина, что онъ уже систематически занимается богословіемъ“.⁴⁾

Ось виклад Дамаскина:

„Якщо слово божє живе й успішне (efficax, Евр. 4. 12) і Бог усе сотворив, що хотів; якщо він сказав: нехай станеться світло, і сталося; нехай станеться звід небесний, і стався; якщо словом Господа небеса утверджені й подихом його вся їх сила...; якщо його волею саме Слово (Logos) сталося чоловіком і з чистого та непорочного лона святої і заєдно Діви без людського співділання утворилося тіло: чи отже не може він хліб перетворити в своє тіло, а вино з водою в свою кров? Він сказав в первочині: нехай земля видасть зі себе зелену траву, й до нині, бо дощ приходить (του ύετου γειογένου), ростить її, змушуючи й скріплюючи її

¹⁾ Cap. 30. in Aloys. Asseman. cod. lit. t. V, (Hoppe, стр. 237).

²⁾ Commentar. in cap. II. eccles. hierarch. S. Dionysii. (Hoppe, стр. 237).

³⁾ Стр. 46.

⁴⁾ Стр. 149.

божеським приказом. Бог сказав: се є тіло мое; і: се є кров моя, і: се робіть на мою пам'ять, і його всесильним приказом (розпорядженням) се діється, доки він не верне (бо так він сказав: доки він не верне); і приходять дощ на новий засів через епikleзу, (приходить) осіннюча сила св. Духа (*καὶ γίνεται θέσις τῆ ζωῆ ταύτῃ γεωργία διὰ τῆς ἐπικλήσεως, ἢ τοῦ ἀγίου πνεύματος ἐπισημαζόμενα δωρεάν*). Бо як Бог усе, що зділав, зділав силою св. Духа, так і тепер ділає силою св. Духа, що перевисшує природу і тільки для віри се понятливе. Як се має статися, каже Пресв. Діва, коли я мужа не знаю? Ангел Гавриїл відповідає: Св. Дух зійде на тебе і сила Вишнього осінить тебе. І тепер питаєш, як хліб стає тілом Христовим, а змішане вино кровю Христовою?

І я також тобі кажу: св. Дух сходить, і ділає те, що перевисшує слово і розум.¹⁾

Точно так само виказується Дамаскин і на інших місцях: хліб і вино перетворюються в Христове тіло і в Христову кров „через епikleзу і приход св. Духа“.

Опісля подрібніше розважимо отсей глибокий виклад Дамаскина, а покищо піднесемо тільки головні його моменти: а) Дамаскин акцентує не слова Христові, як такі, але діло Христове — себто установлення Пресв. Евхаристії влучно з приказом „се робіть на мій спомин“, (як Бог у первовіці сказав, нехай земля видасть зі себе траву, і земля постійно слухає його слова, подібно й Христові слова „се є тіло мое...“ мають постійну силу); б) одначе щоби се діло нині для нас принесло плід, то з одного боку треба нового божего акту (як треба дощу для росту трави) — себто приходу св. Духа на предложені дари, а з другого боку треба нашої співпраці (як треба хліборобови управляти поле, щоби родило), що діється в епikleзі; в) отже епikleза є сущна в процесі евхаристійного переєствлення — освячення в Літургії наступає саме під час епikleзи і за ддя неї (бо завдяки їй сходить св. Дух на предложені дари і переєствлює їх). Св. Нікифор (†828) отсей погляд Дамаскина вже називає „найпевнішою вірою“²⁾

Ось так на Заході і на Сході майже в тім самім часі зовсім непомітно розвинулись противні погляди на епikleзу — властиво: на процес евхаристійного переєствлення. Кажемо „непомітно“, бо в практиці навіть тоді, коли наступив роздор між церковним Сходом і Заходом, отсі погляди не приходили до вислову — ані Схід не обвинював Римлян у тому, що їх Літургія не важна, ані Захід не обвинював православних у тому. Піднесене противенство

¹⁾ De fide orthodoxa lib. 4, c. 13. (Hoppe, стр. 46—48).

²⁾ Antirrhetica contra Eusebium cap. XLV (Hoppe, стр. 45).

й доси не вийшло поза рамці чисто шкільних противенств.¹⁾ Алеж бо воно — в своїх вихідних точках — вдійсности не є ніякою суперечністю, тільки представляє ту саму річ з двох її противних боків — і противні погляди в дійсности взаїмно доповнюються, як сонце і дощ доповнюються в процесі росту рослин. Переконаємось про се, коли приступимо до подрібної їх аналізи.

* * *

Певно кожний неабияк здивується, коли тепер наведемо висновки, до яких дійшов о. Руснак по розваженню тих місць зі св. Отців, що відноситься до епikleзи — зглядно до процесу літургичного освячення.

„Отсюда слѣдуетъ, что мнѣніе несоединенныхъ богослововъ объ освящающей сылѣ епиклизиса есть мнѣніемъ болѣе позднихъ столѣтій, ученіе же св. Матери Православно-Каѳолической Церкви всегда тоже самое, т. е. оно приписываетъ силу пресуществленія исключительно словамъ Спасителя: „Сіе есть тѣло мое“ и „Сія есть кровь моя“²⁾.

І. Всѣ св. Отцы — безъ исключенія учать, что пресуществленіе честныхъ даровъ совершается словами Спасителя: „Сіе есть тѣло мое“ и „Сія есть кровь моя“.

ІІ. Нѣтъ ни одного св. Отца, который предполагалъ бы, что освященіе хлѣба и вина производится „не“ словами Иисуса Христа: „Сіе есть тѣло мое“ и „Сія есть кровь моя“.

V. Слѣдовательно ни одинъ св. Отець не учитъ, что пресуществленіе хлѣба и вина совершается епиклизисомъ³⁾.

Ані одна з тих тез не є стійна (ІІІ. і ІV. тези пропускаємо, бо вони нічого не кажуть). Розмеження, яке ми потягнули між св. Отцями і церковними письменниками до 500. р. і по 500. р., є наше, і нехай свідчить само про себе. На всякий випадок, хочби до яких льогічних скрайностей річ натягати, не можна всіх св. Отців без виїмку зачислити до визнаців тої думки про епikleзу, яка то думка з бігом часу поширилася на Заході, але й донині не дочекалась здогматизовання. Навіть у деяких, нині вже догматичних річах, між св. Отцями ще не було повної згоди; а приписувати всім св. Отцям без виїмку думку, яка є тільки шкільною думкою (*sententia theologorum*), тай приписувати її св. Отцям всупереч історичним матеріялам — се є або грубою наївністю або грубою тенденційністю. Друга теза о. Руснака наскрізь софистична (*heterozetesis*). Авжеж він засадничо розправляє про епikleзу, саме її вартість піддає під сумнів і таки відкидає її, отже він мав би доказати: що св. Отці — так само, як

¹⁾ Тільки на Соборі в Фльоренції 1439 р. Церква, як така, забибирала слово про се, а як і оскільки, про се буде мова опісля.

²⁾ Стр. 156.

³⁾ Стр. 160—161.

він — учать, що літургічне освячення хліба і вина здійснюється без епikleзи — чи то: „не“ епikleзою. Але між св. Отцями, бодай до 500. р., нема ні одного такого, котрий сього вчив би. Отже *retorqueo argumentum!* Як дальше справа розвинулася, се вже для нас відоме.

Якимже способом о. Руснак міг прийти до таких висновків? Він страшенно дешево купує свій товар... Всякий наймарнійший позір він уже бере за „доказ“; де тільки який св. Отець наводив Христові слова, хочби й не ті, які для о. Руснака саме потрібні, се Др. Руснак — без огляду на все інше — вже бере як „доказ“, що сей св. Отець з ним однаково думає. Для інформації наведемо бодай одно місце:

„Климентъ Александрійскій пишесть: „Ядите, говорите, мою плоть и пійте мою кровь. Эту то собственную пищу подаесть намъ Господь, раздавая (свою) плоть и (свою) кровь.“ Этими словами Климентъ одновременно высказываетъ и то, что какъ Иисусъ Христосъ, пріемъ хлѣбъ сказалъ, что это есть плоть, самъ пресуществилъ хлѣбъ въ св. свое тѣло, такъ и теперь, при употребленіи этихъ самихъ словъ, существо хлѣба перемѣняется въ тѣло Христово, а вино въ Его кровь“.¹⁾ Деж тут слова „се є тіло мое — се є кров моя“, котрі якраз і виключно для о. Руснака потрібні?²⁾ Де тут згадка про те, яким способом літургічне переествлення наступає? де виключення епikleзи?... Нічого нема, а о. Руснак всежтаки находитъ усе, що йому потрібно. Де знов св. Отці надто виразно акцентують важність епikleзи, там Др. Руснак те місце пропускає. Так пр. говорячи про відношення св. Василя Вел. до епikleзи (на стр. 141 — 142), цілковито замовчує його слова, що епikleза „має велику силу“, а зате наводить такі слова св. Василя, які до епikleзи ні пришити, ні прилатати.

Авжеж найбільшу біду мав о. Руснак з Дамаскином, щоби навіть його накрутити на своє. Так попереставляв тай попропускав його характеристичні слова, що приходится читачеві хіба тільки раменами здвигати... Те місце, де Дамаскин говорить про епikleзу, як про „новий засів“, цілковито пропущене... Як назвати такий спосіб „доказування“ — а ще до того в справах віри?! Хто надто дешево купує товар, сей або себе, або других обманює...

Очевидно, що таким дешевим способом можна би десять разів лекше „доказати“, що всі св. Отці без виїмку вчать, що саме епikleза є „формою Пресв. Евхаристії“.

Мабуть ні один латинський автор не упорався з епikleзою так безкритично, як уніят о. Руснак. Психологічно зро-

¹⁾ Стр. 141.

²⁾ Слова „се є тіло мое“ і „їджте мое тіло“ не є—особливо зі становища о. Руснака — рівнозначні. „їджте тіло мое“ — се означає вже скінчену консекрацію, а „се є тіло мое“ означає саме консекраційний процес.

зуміле, чому саме уніяти, коли хочуть „пописатися“ своїм „чистим і повним“ католицизмом, дуже часто грішать тенденційністю, безкритичністю, — чито загалом „дешевістю“.

Згадаємо ще одного такого — Д-ра Мікуляша, котрого ми вже цитували. Ось як він собі легко радить, щоби переперти свою тезу: „Caeterum cum in pluribus orientalium Liturgiis, prolatis Christi verbis, populus immediate fateatur, se credere vere esse corpus Christi, quod a sacerdote consecratum est, ut videri potest apud Renaudotium variis in locis, praesertim t. I. pag. 517, perspicuum est, Orientales non credere invocationem Spiritus Sancti, quae in illorum Liturgiis subsequitur, necessariam esse ad valorem consecrationis, eo minus esse formam consecrationis“¹⁾.

Здається, що тим справа вирішена, як кажеться „за одним почерком пера“... Але се а) тільки дрантивий софізм, коли прикмету де яких членів приписується в с і м членам того роду, хоч справа ясна, що вони тої прикмети не мають. б) Д-р Мікуляш покликується тут на канон етіопської Літургії (після Renaudot-a), але — яка іронія для о. Мікуляша! — отсей канон якнайнаглядніше підтверджує виклад Дамаскина про епikleзу. Священик євангельськими словами згадує Тайну Вечеру, і по Христових словах „Hic panis est corpus meum... in remissione peccatorum“ нарід відповідає:

„Amen. Amen. Amen. Credimus et certi sumus, laudamus te Domine Deus noster, hoc est vere, et ita credimus, corpus tuum“. А по словах „Similiter calicem... pro redemptione multorum“ нарід відповідає: „Amen. Vere est sanguis tuus, credimus“.

Священик (зараз потім): „Et quotiescumque id feceritis, memoriam mei facietis“.

Нарід: „Mortem tuam annuntiamus, Domine, et resurrectionem tuam sanctam credimus, ascensionem tuam et adventum tuum secundum, rogamus te, Domine Deus noster, hoc vere ita esse credimus“.

Священик (зараз потім): „Nunc etiam, Domine, memoriam agentes mortis et resurrectionis tuae, offerimus tibi hunc panem et hunc calicem, gratias agentes tibi... Rogamus te, Domine, et deprecamur te, ut mittas sanctum Spiritum et virtutem super hunc panem et super hunc calicem, faciatque utrumque corpus et sanguinem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi“²⁾. На підставі контексту очевидна річ, що те „hoc est vere corpus tuum — vere est sanguis tuus, credimus“, що нарід доповідає, відноситься не до предложених дарів,

¹⁾ Dr. Mikulas: Liturgiae S. Joannis Chrys. interpretatio — M. Varadini 1903, pag. 133 (Руссак 100).

²⁾ Liturgiarum orientalium collectio opera et studio Eusebii Renaudotii Parisini. Edit. II. 1847. Tom. I. Стр. 490

але до євангельського оповідання про Тайну Вечеру, про що найвиразніше свідчать 1) те третє „hoc vere ita esse credimus“, яке відноситься до Христової смерті, воскресення й другого його приходу, 2) слова священника, які творять епikleзу. Признає те й той сам Renaudot, на котрого книжку Д-р Мікуляш покликуюється: „Diximus in notis ad hunc Liturgiae locum, *ἐπιπέσει* illud (т. є. відповідь народу „credimus vere ita esse“) non tam ad confessionem verae realisque praesentiae corporis Christi, quam ad approbationem et fidem totius orationis ex Evangelio contextae, videri referendum“¹). Згадавши Тайну Вечеру й розбудивши віру в вірних, священник переходить до теперішності („hunc etiam...“), і просить, щоби св. Дух перетворив предложені дари в тіло і кров Христову. Отся звязь вповні раціональна. Вперед треба вірити, що Христос на Тайній Вечері дійсно перетворив хліб у своє тіло, а вино у свою кров, і треба духово злучитися з тою першою, корінною Тайною Вечерею, щоби приступити до теперішнього літургічного освячення *in concreto*. (Продовження буде)

о. Йосиф Смерчинський

Не шукай нової віри

1.

По скінченій світовій війні сплинула на наш нарід „велика ласка“, а властиво кара в виді нової віри з Америки; висланники американських сект явились в нашім краю, а передусім у нас на Покуття з такими кличами: „Проч з католицькою вірою, — проч з уніяцькими священниками, вони закривали перед вами святе Євангеліє, вони вас визискували, вони по церквах читали вам Євангеліє в незрозумілій вам бесіді, — накладали вам великі тягарі, а самі їх і пальцем не дотикалися, — до нас ходіть, у нас правда, ми вас повчимо, — ми вам очи отворимо. Український нарід тому такий бідний, — заголюканий, — пригнблений, — бо не розуміє Євангелія, — бо не читає Євангелія по українськи, — дивіться на Німців, які вони багаті, які вони просвічені, — причина та, що покинули католицьку церкву, а пристали до науки, яку голосив Лютер...“

Чи справді винувата тому катол. Церква, що наш нарід бідний?! Чи справді ересь Лютра може піднести наш нарід морально і матеріально? На сі питання хочу коротко відповісти. Крім маленької горстки Українців-католиків, круглочотирох мільонів є на цілім світі около 320 мільонів католиків, — рекрутуються вони зпоміж усіх народів світа; між

¹ L. с. Стр. 223.

ними є і Англіїці і Німці й Французи і Італійці і прочі, чейже тим народам не можна закинути, що вони бідні, або непросвічені. Щодо Німців, між ними є 40 мільонів лютеранів, а 20 мільонів католиків. — Переді мною календар з року 1927 „Karitas-Kalender“, виданий німецьким Союзом Харитативним; на стороні 42. читаємо: „на підставі точної статистики, яку видав Католицький Союз Шпиталів і різних добродійних заведень, є в Німеччині 81 релігійних (католицьких) Товариств, в котрих працює около 60.000 монахів і монахинь різних орденів, а між ними переважно займаються обслугою хорих в шпиталях. — Діяконіс лютерських і сестер „Червоного Хреста“ було в році 1925 тільки 21.728“. Сі цифри ясно показують, хто більше займається ділами християнського милосердя: католики — чи лютерани?!“

В Бельгії, котра є переважно католицька, — промисл і торговля займає перше місце на світі, щодо богацтва стоїть Бельгія перед Німеччиною, Австрією, Іспанією, Італією і Росією. Щодо народньої освіти, видає вона для своїх 6 мільонів населення стільки грошей, скільки Англія для своїх 28 мільонів населення. — Німеччина вправді є великою державою, але памятаймо, що третя часть населення є католицька. — В німецькім парламенті найбільша партія, надаюча тон цілій політиці, помимо зміни державного устрою, — є центрум. — Протестантизм німецький склонюється чимраз більше до упадку і стремить в пропасть безвіря.

Дві найбільше цвітучі, з найбільше розвиненим промислом провінції — країна над Реном і Вестфалія, — се краї переважно католицькі. Так само і Зедин. Держав Америки не можна зачислити до країв чисто протестантських, — більша часть мешканців є безконфесійна, 10 мільонів признається до катол. Церкви, 15 — 16 мільонів признаються до різних сект протестантських! ¹⁾

Протестантизм не зробив Німців ані щасливішими, ані ліпшими. Сам Лютер признає: Вони, т. є. приклонники нової віри, з сім раз гірші під іменем свободи, ніж коли були під тиранією Папи.

Янсен, славний історик німецького народу, пише о хлопськім повстанню за часів реформації: Німеччина представляла всюди, де було повстання і хлопска війна, страшний образ знищення, понад 1000 монастирів і панських дворів спалено, сотки сіл пущено з димом, поля неуправлені, знаряди рільничі і упряж зрабовані і знищені, худоба порізана або зрабована, вдовиці і сироти по поляглих і убитих хлопах знайшлися в найбільшій нужді.

¹⁾ Сумніваємося, чи процент безконфесійних вірно поданий.

Річ доказана, що 30-літня війна в Німеччині була наслідком так званої реформації. Ціла Німеччина була 30-літньою війною знищена, коли заключено Вестфальський мир, тоді найбільші міста були зрабовані — менші числили по кількакільканайцять родин, інші майже зникли з землі, — цілі провінції без поживи і худоби, люди крилися по лісах, шукаючи нужденної поживи, — на домір злого вибухли пошести і зарази, які скосили дві третіх цілого населення.

Двох найґрунтовніших знавців часів реформації, парох Вінкентій Газак і професор Др. Гундгаузен говорять одногослосно: Часи перед 1517 були золотими, були побожними і християнськими часами в порівнянні з тими часами, які настали від року 1520 під реформаторською рукою Д-ра Лютра і всіх його товаришів відступників.

Скільки жертв в життю забрав з собою до гробу реформатор на престолі, король Генрик VIII і королева жорстока Єлисавета, — Бог один знає. Длячогож в католицьких краях Церква катол. часто переслідувана (примір маємо на теперішнім Мексику) і через се господарський їх розвій спинений? На те відповідає славний німецький соціолог Д-р Катрайн: Протестантизм терпить в своїм нідрі всі напрями і думки, се прибіжище всіх релігійних поглядів. Кождий протестант бере з Євангелія те, що йому подобається і відповідає його бажанням. І пантеїст і скептик і релігійний нігіліст може називати себе протестантом, оскільки внішно признається до нього. Спогляньте тільки на мужів науки, як Павльзен, Ціглер, Вундт і інші, вони перечать істновання особового Бога, безсмертність душі, а однак не зривають з протестантизмом. Суть протестантизму полягає на неґації катол. Церкви. Неґація є нині одиноким спільним союзом цілого протестантського віроісповідання. Зрештою нині в них є кождий своїм папою, єпископом і священником, може вірити і робити, що йому подобається. Протестантизм не нарушує нікого з своїх визнавців в життю, і ніхто не має причини гніватися на нього. — Инакше в католицькій Церкві, — вона вимагає від вірних жити по засадам св. Євангелія.

Висше згаданий професор Павльзен говорить поважні слова: Протестантська половина німецького народу без сумніву діяльніша, рухливіша, і давніша перед ведуча в духовім життю. Хто знає однак, чи се заощадження сили народу в католицьких округах відновлення німецького народного життя не є будучим добром цілої нації?! Я не сумніваюся, що Німеччина в католицьких хлопах-мужиках Вестфалії, Рену, Баварії і країв альпейських посідає неспожиту силу, яка стане в пригоді в грядучих — тяжких часах більше, чим загальна просвіта висших доньок і синів може заважити.

2.

Ересь Лютра, яка в нинішніх часах перейшла майже до безвір'я, не є в силі піднести наш нарід ані морально, ані матеріяльно. Сектары з Америки скасували цілу тисячлітню традицію українського народу. Все, що нам доси було дороге і святе, се після них „видумки і постанови попів для їх власної користи“. Духовий доробок Отців Вселенської Церкви, який лишили нам в правилі церковнім, се для них ніщо, се скасували, а замість сего уложили пару молитов сентиментально-млавих, всі щоденні молитви, крім „Отчеша“, усунені, — Богови не треба багато наприкрятися. Головний Символ віри, хрест святий, і знаменування себе знаком св. хреста в них не істнує, всі заповіді церковні, по котрих властиво пізнається, чи хто належить до Церкви християнської, — се видумка папів Римських, святі Тайни Христові зредуковані до одинокого хрещення, а почитання Богородиці і св. Угодників Божих се після них образа самого Христа, одинокого нашого Спасителя і заступника перед Богом; ідея експіації наших провин на сім світі поповнених, а неспокутуваних, яка об'являється в науці Церкви о чистилищу, у Лютрів не істнує, там кожний, якщо не є ноторичним грішником, іде по смерті просто до неба, як той праведний Лазар на лоно Авраама. Суть кожної віри, яка являється в потребі жертви, яка в нас доконується в виді Безкровної Жертви нового Завіта щоденно по всіх церквах, у Лютрів усунена, її заступлено піснями, які співають на публичнім набоженстві.

Нехай осудить кожний безсторонний чоловік, — чи більшу духовну користь винесе віруючий з Церкви католицької, коли буде присутний на Службі Божій, — чи коли заспіває пару пісень на набоженстві у Лютрів?! Церква катол. нас учить, що скільки разів беремо участь в Службі Божій, маємо собі пригадувати ціле туземське життя Ісуса Христа, передовсім послідні хвили Його життя, т. є. Його муку за наші гріхи, маємо застановлятися над собою, обраховувати свою совість, кажитися за свої гріхи, щоби воскреснути з Ісусом до нового життя, а при кінці Служби Божої, або дійсно, або принайменше духово з Ним получитися. Чи Службу Божу зможе нам заступити звикла пісенька, хотяйби і найкрасша?!

Правилом Христової віри є уряд учительський, у Лютрів читання св. Євангелія і книг св. Старого Завіта. У нас католиків поясняє народови і всім віруючим ученим християнам священник, але в той спосіб, як нас учить і поясняє нам найвисший — непомильний Учитель, видимий голова Церкви, а ним є Папа разом з всіми єпископами католицького світа, — ми знаємо, длячого віримо і кому віримо. В Лютрів в справі віри панує приватна думка: Кожний читає

святі книги, і толкує собі, як розуміє і як йому потреба. Що варта таке віроісповідання, що не має більшої поваги над приватну думку? Що варта релігія без св. Тайн, а передовсім без сповіди. Сповідь лютерська, самому Богови — без посередництва священика, — не є ніякою сповіддю, але чистим самодурством, — скорше я буду вистерігатися гріха, якщо знаю, що буду мусіти признатися і застидатися за сей гріх перед другим, ніж перед самим собою. Христова Церква показує нам живого Ісуса — вічно живучого між нами, під видами хлба в найсв. Євхаристії, а Лютри задовольються Ісусом в Євангелію, — котрий колись, майже 2000 літ тому, жив в Палестині.

Найслабшою стороною в „евангелізмі“ ¹⁾ є се, що Лютер відразу і без надуми відкинув те, що є окрасою християнізму, а се стан християнського совершенства, який має своє примінення в виповнюванню євангельських рад добровільного убожества, досмертної чистоти і послуху своєму духовному настоятелеви.

Ціла культура, яку Церква Христова на руїнах поганського світа дала Європі, походила від тих священиків світських, а передовсім від священиків монахів, які зрезигнували з родинного життя, а всеціло посвятилися для ідеї Христа, для добра Церкви і християнського народу; чини монаші, які в відповідних часах повставали в Церкві, переписуванням рукописів уратували нам цілу духовну спадщину старих Греків і Римлян ²⁾. Науки, як математика, фізика, хемія, науки природні — астрономія, рільництво, промисл, до сего всього в львиній часті причинилися монаші чини, — на полі церковної літератури здобули собі св. Отці, богослови схоластики і прочі учені католицькі пальму першенства, на полі милосердя християнського так давніше, як і в теперішніх, тяжких часах, в всіх краях, котолики займають безперечно перше місце. — Цілком природно мають десятки тисяч між найблагороднішими своїми синами, які забувши о собі, о своїх родинах, пішли на службу свому народови. У Лютрів сего нема, уряд діяконів, який є у них, не може іти в порівняння з Сестрами Служебницями, Милосердя Церкви католицької, а пастир євангельський, звязаний родиною і привязаний до світа, ніколи, помимо найщиршої волі і охоти, не докаже того, що католицький монах.

¹⁾ Се не є стійне. Найслабшою стороною в „евангелізмі“ є з а с а д а суб'єктивізму в пониманню Христової науки і відкинення цілої церковної традиції. Редакція.

²⁾ Автор говорить так, мовби середовічні монахи тому се зробили (могли і хотіли зробити), що були безженними. А се нестійне. Араби заховали нам письма Аристотеля і принесли їх до Європи, а прецінь Араби, як магометани, не цінили целібату і не придержувались його. А в нових часах найбільше причинилися до велитенського розвою наук саме жонаті люди. Редакція.

Є ще одна справа.—Лютерани викинули цілком піст, т. е. не знають цілком і не розуміють чесноти повздержности, — забули о тім, що на повздержности полягає жертвенність, — наші батьки розуміли, що таке піст, для того жертвували на Церкву, тепер крім Церкви маємо великі жертви на народні цілі; я свято переконаний, що скорше дасть мужик-католик на Рідну Школу чи на „Просвіту“, ¹⁾ який почує заохоту в церкві від свого отця духовного, ніж український євангелик, якому забивають голову, що піст непотрібний, піст вигадали попи, самі їдять мясо, годуються сито, а хлопви кажуть постити, аби якнайменше для себе і своїх потребуваз, а тим самим більше для священика давав.

З усього всього, що тут сказано, слідує: Не шукаймо собі нової віри, стараймося жити після тих приписів, які нам дає католицька Церква; нехай наука тої Церкви перейде нашу душу, мов та сіль страву, нехай найсвятійша жертва, яку щоденно відправляє Церква на своїх престолох, заохотить нас зрозуміти, що без жертви з свого майна на народні цілі немислимий поступ Народа, — нехай св. Тайни, прийяті з належитим приготуванням, освятять цілий нарід, а тоді напевно піднесеться він і морально і матеріально.

Від Редакції: Автор сеї статті звісний зі своїх гіперболь — особливо щодо целібату. Так і в сій статті він подекуди гіперболізує. На деяких місцях ми звернули на се увагу в нотках, а децо мусіли ми справити таки це в рукопису. Тут хочемо піднести, що таке гіперболізованя в аргументації, особливож в суперечці з євангеликами (сеж не дурні люди!), може осягнути тільки своє противенство, бо дає тільки новий жир для ворогів католицької віри і Церкви.

Пощо гіперболізувати, коли щира і проста правда вповні вистарчає для оборони нашої віри і Церкви?!

Митрополит Андрей

між навіщеними повинню

Нечувана від кількох десяткох літ повинь 28. серпня с. р. у найкрасших наших сторонах болючо вразила уми і серця всіх нас, авжеж найбільше нашого достойного митрополита Андрея, чого доказом його безпроводочна ціломісячна поїздка по терені повені львівської архидієцезії — з поживою, одежою і грішми, потішити й розрадити всіх, а помогти бодай най

¹⁾ Се не конче стійне, бо жертвенність на народні цілі залежна передовсім від національного освідомлення, а не від релігійного (від сього залежна жертвенність для вбогих, калік і т. и.).

більше потерпівшим й потребуючим, в першій мірі убогим вдовицям і сиротам.

Більше доцільним, чим писати посланіє, вважав наш Архієрей в тім случаю особисто відвідати своїх вірних і голосити слово Боже. Мимо несповного свого здоровля, не зважаючи на ніякі евентуальні перешкоди й труднощі, наш Владика скоро рішився вибратися в дорогу і то на довший час, власним коштом організуючи цілу допомогову акцію.

Приготовання допомогової акції тревали всього три дні. Для всестороннього обговорення й належного зорганізування акції відбувалися у Митрополита конференції при участі, між іншими о. Ігумена Климентія, п. Децикевича і п. Вол. Целевича. Закупна переводжено в наших фірмах, як Н. Торговля (Львів і Стрий), полотно в Зубика, а ліки в аптиці Терлецького. Закупна були: ріжного рода одежі—літні і зимові, для старших й молодших, для мужщин і женцин; полотна на білизну, коцики й скіра на черевики; ріжного рода живність, як мука, риж, кукурудзянка, крупи, цукор, солонина, смалець, а навіть консерви молока. Дібрано й відповідний персонал: лікар Д-р Роман Гоцький (зі Судової Вишні), фотограф, 4 богословів, 2 братів-монахів Студитів, 1 Редемпторист-брат, двох дячків; кожний з них мав свою спеціальну функцію — як обчислювання; ведення і видавання на бльочки, пильнування, контролю. Ціла допомогова експедиція, вчисляючи до вже висше згаданих ще й шоферів, їх помічників тай прислугу, виносила 20 осіб; до експедиції належали два особові авта, два наладовані тягарові авта і наладований залізничий вагон, який в дорозі поновно наладовувано, і в міру потреби дириговано до відповідних стацій (Львів, Стрий, Долина, Креховичі, Калуш і Миколаїв н. Дн.).

Після пляну все було готове в п'ятницю 9. IX., й тогож дня о 3-ій год. по пол. вирушила ціла експедиція в дорогу до першого постою: до Стрия. Около 6. години вечером ціла експедиція шасливо прибула до Стрия. Хтось, хоч не зі злої волі, мильно повідомив був тутешню нашу інтелігенцію о виїзді зі Львова о 12. год., й тому вже від 2. години вижидали в церкві приїзду Митрополита. В стрийському повіті найбільше потерпили від повені села: Розгірче, Верчани і Голобутів.

Митрополит, прибувши до Стрия, вступив до церкви, переповненої вірними, та по відбутім короткім молебні голосив слово Боже, а потім сповідав до пізного вечера. І в кожній иншій місцевості Митрополит по короткім молебні проповідав, потішаючи потерпівших, та роздавав дари в живностях, одежі і грошах і особисто відвідував з лікарем хорих. По живність і одіж висилали потерпівші села свої фіри до місця постою тягарових авт, де за посвідками приділювано відповідний приділ, який опісля місцевий священник з двома по-

важними громадянами, розділював між найбільше потерпівших й потребуючих.

Годі вчислити розміри розданих підмог в поодиноких селах. Для ілюстрації наведу бодай один примір. В Синевідську вижнім роздано:

Для Українців: 100 кл. рижу, 100 кл. пшона, 100 кл. круп, 20 кл. соли, 20 кл. цукру, 10 кл. солонини, 10 великих хусток для жінок, 15 хусток для дітей, 30 пар черевиків, 10 убрень для хлопців, 20 метр. полотна, 5 убрень для старших, 7 курток для старших, 10 шапок.

Для Поляків і Жидів: 4 коци, 4 хустки, 4 пар черевиків, 10 метр. полотна, 6 метр. флянелі.

Перед мешканням пароха в Стрию, де заїхав Архієрей, збиралися весь час нашого побуту товпи народа, сироти, вдовиці, інваліди, каліки, хорі й то з ріжного рода просьбами, котрим по можности старалося помогти, хоч як тяжко було всім пояснити, що ціль експедиції є поміч потерпівшим від повені: облягали хату від рана до вечера. В суботу 10. IX. виїхав я з фотографом до знищеного повинно села Голобутова, щоб зняти образи нещастя та розвідатися у місцевого пароха про докладний стан знищення та служити відтак Митрополитови потрібними інформаціями. В селі Голобутові було около 80 хат під водою. Одній вдові вода забрала хату з цілим майном. Відси вибрався я до села Верчан. Тут около 70 хат було під водою близько 48 годин; чотири хати розбиті водою й ушкоджені, в деяких зовсім зірвані стіни в цілости або в части.

Над вечір удався я в третє знищенє село, Розгірче. Ідучи автом дорогою в село, й не думав шофер, що вода прирвала тут дорогу, і якщо не бувби спамятався в останній хвилі, булоб наше авто покотилося у глибокий вир. В Розгірчу забрала вода Катерині Якимець дім з її полем, а решту zagrożених домів удалося в час розібрати; майже $\frac{1}{3}$ часть ерекц. саду забрана водою, а на тім місці вири повні каміння; бараболя зі шутром, паша підмулена. Як глянути в село, мається вражіння що все сидить на купах каміння.

Митрополит відвідав в суботу (10.9) перед полуднем захоронку та тяжко хорих в Стрию, а по полудни вірних в Голобутові; слідуячого дня в неділю (11.9) візита в Розгірчу і Верчанах. Понеділок в полудне 12.9 ціла кодьона допомогової акції удалося в напрямі до другого постю, Синевідська вижного. По дорозі задержалися ми на короткий час у Синевідську нижнім, яке майже нічого не потерпіло від повені. Не забуваю прегарного образу, як наш Владика зі свого авта серед села катехизував тут діти, що в короткому часі около Достойного Гостя зібралися. Відси в дорогу до Синевідська вижного. Перший раз перед самим Синевідськом вижнім приходилось нам переправлятися через воду — ріку Св. зі Нелегка була переправа тягарових, авт. Треба було загадійно

5 пар коний і мати людей до помочі; по немалих зусиллях авта дісталися на другу сторону.

В Синевідську в домі о. пароха мали ми другий постій. При Синевідську ріка Опір вливається в ріку Стрий. Шкоди були від обох тих рік. Більша часть села була заллята водою. Ріка Стрий під селом зробила собі нове корито недалеко від хат, забираючи майже половину ерекціонального пасовища. По короткім відпочинку вибрався я в товаристві нашого лікаря до Скольного, щоби точніше поінформуватися про стан знищення в повіті. Наш поворот з причини направи авта наступив аж вечером серед громів і зливного дощу і задля слабого світла в авті ледви що уйшли ми перед катастрофою, бо авто в повнім розгоні віхало на віз, та зістало легко ушкоджене. Архіерей по проповіді в церкві в Синевідську сповідав до пізнього вечера. Слідуючого дня 13. IX. по відправі Служби Божої, в часі котрої гарно співав місцевий хор, відїхав Митрополит своїм автом до Корчина і Крушельниці, куди треба було кілька разів переправлятися через воду. В Корчині відвідав Митрополит новий дім СС. Василіянок. По полудни 15. IX. відвідав Митрополит Сколе. По науці в церкві і передачі парохови відповідного приділу поживи й одержі в парохіяльнім (новім, гарнім і просторім) домі привитали Митрополита барон Гредель, віцебурмістр, начальник суду і заступник жид. громади. Відси вибрався Владика зі мною до Гребенова, але що тут був міст прірваний і доїзд до парохіяльного дому і до каплиці (в Гребенові щойно будують церкву) був неможливий, спрямовано їзду до Коростова. По короткій науці вже вечером і по відвідинах монахів Студитів, які завідують парохією в Коростові, вернули ми до Синевідська. Дня 15. IX. візита в Гребенові і Тухлі. Сі дві місцевости так відтяти повинню, що лише дресиною можливо до них дістатися. Дресину провадив сам начальник стації в Сколім, а за нашою дресиною їхав залізничий візок, наладований приділом для тих двох парохій. Гребенів не дуже потерпів від повені. По науці і катехизації дітий і по коротких відвідинах завідателя Гребенова поїхали ми, знова дресиною, до Тухлі, де на стації вижидав нас місцевий парох, сов. Юхнович, який в останній хвилі довідався від начальника стації о приїзді Митрополита. Зі стації пішли ми до церкви, де збиралися поволи вірні й наповняли церкву.

Тут великі шкоди від повені. Зібрала була річка Рожанка і Волосянка і зійшлися всі води до Тухлі. Три хати знищені, поперевертані, скручені, а в середині ціла обстановка з майном знищена. Громадські пасовища, всі городи над рікою, ерекціональні парцелі від Рожанок до Гребенова — все те утерпіло; знищений залізничий тор. Тухля була через два постчі зовсім відтята. О. Юхнович в тих горах душпастирює відний 5 літ, а такої повені ще не памятає.

Дня 16/IX. виїзд до третього постою — до Болехова. Щоб оминати прикру і ризиковну переправу тягарових авт через воду, рішено виправити всі авта на льорах залізницею до стації Любінці. Міжтим Митрополит дресиною удався до недоступного маленького сільця Межиброди, яке належить до парохії Побук, а лежить на дорозі зі Синевідська до Любінців. З одної сторони Опір, а з другої Стрий накоїли тут великого лиха. Крім церкви, школи і трьох хат ціле сільце було залите водою. Біля залізничого тору витала Митрополита зібрана процесія з о. Демчуком на чолі, Луговики і Луговички. Архієрей з процесією пішов до місцевої невеличкої церковці, й по короткім побуті в тім селі поїхали ми дресинами на стацію Любінці. Тут прийшлося нам близько дві години виждати, доки не прибули наші авта зі Синевідська. Відси відіслано три авта на ніч до Стрия, а одним особовим вибирався Архієрей зі мною до дуже знищеної Стинави нижної. Зближаючися до села, вже здалека замітні страшні знищення, яке наробила маленька річка Стинавка. Богато дерев вирваних з коріннями, поля замулені, бульба зігнила, три хати водою забрані, одна хати з цілим майном понесена, найбільша шкода дається відчувати, що вода землю — поле забрала. По проповіді і по приділі живности і одежі вибрались ми на ніч до Стрия, відки ціла кольона вирушила 17/IX. до Болехова, згл. до Волоського села. Тут о. декан Вол. Сухий нічого про те не знав (як впрочім многі священики), що має завітати до нього Достойний Гість, а довідався в останній хвилі від старости п. Мара, який, телефонічно завідомлений, прибув тут з Долини спеціально для привитання Митрополита. Вельми люблений і шанований усіми о. декан Сухий се образ аскета. Має вправді три комнати, та лише в одній дуже скромна доконечна обстановка. Прибуває тут Митрополит з цілою своєю кольоною, яка табором стає на подвірю о. Сухого. Перший раз в дорозі робить Архієрей прийняття для свого окруження і місцевих гостей. Свого рода оригінальна гостина, до якої ужилося всіх наших знарядів зі Львова, як бляшаних тарілок, бляшанок на чай, самовара та навіть свого вугля, бо о. Сухий, як целєбс і аскет, нічого з того не має. По скромнім покріпленню вибрався Архієрей зі мною до Гозієва, а відси до Човган, куди товаришив нам, всіми тут шанований і цінений, староста п. Мар. Човгани потерпіли від ріки Свічи значнійше, чим Гозіїв, дві хати підмулені — кілька хат навіть розібрано. Свіча принесла тут до села чоловіка втопленого, поховано його в Човганах, а до нині не знати: хто се? — Вечером в пору дощеву, поворот до Болехова — на ніч до о. пароха Левинського.

В неділю 18/IX. відспівав Архієрей Службу Божу у Волоськім селі, й по проповіді, навіть не снідавши, відїхав зі мною до дуже знищеного села Велдіж. Тут зовсім ненадійно

з'явився Владика й його появою були всі до глибини зворушені. Ріка Свіча заподіяла тут значні шкоди. Одна жінка поплила на стрісі з трьома дітьми, а четверта її дитина, 18 літня дівчина, втопилася; вода викинула її на беріг, й поховано її в Велдіжі. Мати з дітьми поплила під Вигоду (навіть лампа в тій пливучій хаті якийсь час світилася), де опинилася на міліні. Аж слідуючого дня вечером завдяки старості п. Марови, який особисто бачив ту трагедію родини, при допомозі піонерів з Долини вдалося їх виратувати. Інша хата поплила з майном, а людей з неї виратувано; деяким, де Свіча змінила корито, позабирала вода городи, а навіть поля, а де не забрала, позамулювала камінням і піском. Ті жителі, котрих хати опинились над водою, бо ріка зробила собі нове корито, зі страху перед новою повинню наміряють змінити свій осідок. Слід заважити, що у Велдіжі відбиває прегарна камінна церква, пляну інжиніра Лушпинського; склепіння мальована в українському стилі, орнаменти полтавські; церкву малював Борис Палій Неїло, а образи артист-маляр, здається з монахійської школи, Стронський.

Тому, що наш приїзд тут випав на неділю, церква була повна вірних, до котрих промовив Митрополит вже заломаним голосом, стоячи на кулях. Відси около 3 $\frac{1}{2}$ год. попол. виїхали ми до Мізуня; треба було переправлятися через ріку Мізуньку зі стрімким берегом. З авта ми пересілися до візка, кіньми запряженого, щоб дістатися на другу сторону в село. На стрічу Архієрея виходить бандерія, процесія, а видно й жидів з тойрою. Отсе перша і остання парада в часі цілої нашої поїздки, хоч мимоходом кажучи, Митрополит не був вдоволений з того, бо не хотів мати ніяких познак візитації. Так склалося, що вдалося місцевому завідателеви о. крил. Д-р Дорожинському вивідатися про точний приїзд Митрополита, й тому зміг відповідно пригоститися. В часі зливи забрала тут вода млин „Фолюш“, і тим млином розбила міст на ріці Мізунці; з хат, над рікою положених, утікали люди в вище положені місця. В тиждень по повені для комунікації з Долиною і Вигодою побудовано лише кладку на ріці для особового переходу; фіри їдуть ще нині в брід.

По короткому молебні і науці відвідав Митрополит панство Дорожинських, й по першім покріпленню в тім дни около 4. год. вирушив в дальшу дорогу до сусіднього села Новоселиці, філії церкви в Пацікові, а відси вечером до Гошова, де того дня мав п'яту науку з ряду, отже й не диво, що до Болехова прибув на ніч вже сильно змучений. Дня 19 IX. по Службі Божій в Болехові й по відвідинах захисту сиріт вирушили ми з цілою кольоною до Долини на четвертий постій. В дорозі до Долини відвідав Митрополит ще дві громади, Тяпче і Княжолуку. Тягаровим автам несудилося щасливо минути міст за Гошовом. Дові-

давшись про ту невдачу, Митрополит завернув до тягарових авт, котрим по тригодинних зусиллях удалося дальше поїхати. В Долині вилляла ріка Сівка, хоч великих шкід не було. Вода плила вулицею, й тут утонули два браття Терлецькі. Помимо своєї втоми Митрополит і тут проповідає, сповідає, а по співаній Службі Божій дня 20. IX. ціла кольона виїхала до пятого постою — до Перегінська. Вже виїзджаючи з Долини, видно було, що дорога не дуже добра, а тут починав і дощ. Тягарові авта з трудом посуваються по ховзькій дорозі вперед. Давно будовані деревляні мости, а тепер ще повинню ослаблені, тріскають під тягарем авт вже в Струтині, але вдалося якось передістати й до мосту в Рожнітові. По довгім ваганню рішаються шофери їхати на міст; чути тріскіт дощок на мості, а в шофера не малий страх, що от-от впаде з автом в ріку; завдяки тому, що бальки мосту густо побіч себе положені, щасливо минають і сей міст, і вже недалеко, бо около 4 км., до ціли—до Перегінська; тут в селі Вільхівка невеличкий місток (яких 4 м.) на річці Дуба. Ніхто з нас на нього й уваги не звертав, бо перед нами, на іншій кориті річки, довший (яких 10 м.) і вже підірваний міст. Перше тягарове авто щасливо переїхало через перший місток, тай через другий, хоч був підірваний. Але друге тягарове авто заломило перший мостик, і застрягло. Добігають і два особові авта. Немила ситуація. Митрополит, давши відповідні зарядження, перейшов боком через ушкоджений мостик та через другий більший міст, і всів до тягарового авта, котрому вдалося переїхати, тай відїхав до Перегінська. Я остав на місці. Треба було всі річи з тягарового авта виладувати, тай фірами висилати на місце постою. Направа містку була нелегка. Пустився сильний дощ й треба було богато часу, заки зійшлися люди до помочі з відповідними підоймами. По близько чотирох годинах праці серед дощу вдалося автам переїхати мости, і так прибути до Перегінська. Ціла кольона розмістилась тут у директора митрополичих лісів п. Сальца, а вчасти в Сестер Служебниць.

(Докінчення буде)

о. Ал. Козальський

о. В. Д. Садовський

Церковний календар і його реформа

Скільки то вже разів не виринали в нас питання про реформу нашого церковного календаря, і хто то не упоминався о його реформу?

Колись, зараз таки по прийятті Берестейської церковної унії, давав наш церковний календар притоку до ріжних затій

зі сторони так світських, як духовних польських кругів.

Питання се ожило було підчас світової війни, коли то в станиславівській єпархії григоріянський календар вже був уведений.

Я не думаю тут розправляти про потребу реформи нашого церковного календаря, а разом про труднощі, що випливають з соціальних наших обставин. Обмежуся на саму календарну сторону сеї пекучої для нас проблеми.

До нині появлялися різні проекти реформи нашого церковного календаря, але сі проекти по більшій часті виходили від людей, що не визнавалися на нашим богослужбним східнім календарі (після юліянської системи) з його подвижними кругами свят, постів, заупустів, з його питоменностями, які так сильно відбилися на церковно-національному житті нашого народу.

Багато з покликаних, а ще більше з непокликаних реформаторів подавали як панацей на всі дуже зложені питання зміни чи реформи нашого церковного календаря, просто-напросто: залишити юліянський, а перейти на григоріянський календар.

Та сі радикальні реформатори — навіть при допомозі середників світських властей — не в силі були перевести своїх реформ, а то просто з органічних причин, яких мало-важати нікому не вільно, хто хоче розумно і доцільно, а при тім в супокою якусь реформу переводити.

Нім приступимо до властивої цілі, не від річи буде подати деякі дані про календарську справу, та висвітлити календарі: юліянський, григоріянський, враз з календарями грецької і римської церкви, щоби саме на сім висвітленні оперти проект календарської реформи в нашій церкві.

Що то є календар і як він повстав?

День і ніч, які чергують по собі з причини звернення даної земської півкулі до і від сонця, дають поняття доби. Самуж добу починали різно: у старинних Єгиптян, Вавилонян, Греків, Римлян рахували добу зі сходом сонця. І в жидів до Мойсея день починався рано, як у всіх орієнталів; аж Мойсей на пустині навчив єврейський нарід числити місяці після фаз луни і добу починати вечером попереднього дня, що опісля прийнялося в цілій християнській церкві при поділі добових богослужень. Нинішня наша горожанська доба починається о півночі, а астрономічна — до тепер — починалася в полудне; а після послідньої астрономічної конференції в Вашингтоні має і астрономічна доба числитися від півночі.

Різні види луни (її фази) на протязі $29\frac{1}{2}$ дня дають поняття місяця (29 і 30 днів).

Зміни пір року, спричинені обігом землі довкола сонця, опреділюють рік (365—366 днів).

За початок календарського числення року (зачало літ) різні народи встановляли якись важні події власної або і все-світної історії; прим. жиди числять до нині від сотворення світа (27. IX. с. р. було 1. Тішрі (жовтня) 5688. р.); у Римлян зачинався рік 1. марта, а числився від заложення Риму. У Християн було різно: одні зачинали рік — 1. марта, другі — 26. грудня, а ще інші — 25. марта, але літочислення зачинали від різдва Христового. Від 1500. року зачинають помалу в різних державах горожанський рік числити від 1. січня.

Київська Русь, що приняла була християнство від Греків, з початку зачинала рік від 1. марта по венеціянському стилю; а числила від сотворення світа, тільки не після жидів, а після грецьких хронографів, т. е. на 5.508 літ до Христа (отже 1927. рік після грецьких хронографів се е 7435. рік від сотворення світа).

За Івана III. 1492 року покинули в Московськiм царстві т. зв. венеціянський стиль і стали зачинати рік 1. вересня після византійської ери. (Aera=ab exordio regni augusti... імярек). — Петро В. переніс 1700. року початок горожанського року на 1. січня юліянського календаря. Однак в цій східній церкві задержано як початок богослужебного, греко-церковного календаря день 1. вересня, *начало індікта, сирѣчь покаяна мѣста.*

Спис днів, тижнів і місяців, церковних і горожанських свят і празників; подання про сонце, луну—місяць і планети і т. п. становлять календар. А що довгота року тропічного (від одного переходу сонця через точку весняного зрівнання дня з нічою до другого), яка виносить 365 днів 5 годин 48 минут 46,42 секунд, не вирівнується числом діб (365 днів), а є трохи довша, і тяжко винайти докладну згоду поміж горожанським і астрономічним численням часу, тому найдавніші народи старалися се вирівнання перевести через вставлені дні тай цілі місяці. Народи, які мають лунні роки — жиди і могометани — (рік у них має 12 місяців по 29 $\frac{1}{2}$ дня), мусять що кілька літ вставляти переступні місяці.

Наше християнське церковне числення часу взяло свій початок від Римлян, які — що правда — знали майже точну довготу року, але в давніших вже часах не доглянули, щоби своєчасно приписані вставні дні (Schalttage) вставити. Тому то в 47. році перед Христом похибка невставлених днів виносила вже 67 днів. Тоді Юлій Цезар, тодішній Pontifex Maximus за порадою александрійського астронома Созигена, завів новий календар, по Юлію Ц. названий „Юліянський“. Він прийняв за початок року весняне зрівнання дня з нічою, і то з датою 24. марта, а кожного четвертого року дораховувано дату 24. лютого ще раз (VI ante Kalendas Martias, тому bissextilis, (з нього повстав церковний вираз „високосний“), а не як в греко-церковнім календарі 29. лютого.

Отсей Цезарів календар удержався в римській імперії аж до її упадку і перейшов був в християнську церкву та задержався був в російським царстві (аж до большевиків), та і в других східних народів, як Греків, Вірмен і у деяких магометанських племен.

Сей календар має свою головну хибу в тому, що він є, як вже сказано, довший від тропічного року на $11\frac{1}{4}$ хвилини, що через 128 років дає 1 день; отже за 128 літ спізнється юліанський календар на один цілий день.

Отся ріжниця від реформи Юлія Цезаря до Нікейського Собору (325. р.) виносила майже 3 дні. Щоби її вирівнати, цар Константин і Отці Собора перенесли весняне зрівняння дня з ніччю на 21. марта, мимо що календар юліанський поставив був зрівняння на 24. марта.

На превеликий жаль на Нікейському Соборі переочено, що ріжниця довготи тропічного і юліанського року осталась та, що була, і юліанський календар тягом віків знов спізниться. Стали раз у раз виринати нові жадання про календарську реформу.

Сю похибку запримічено було скоро, бо вже бл. Беда (†735) згадує про неї, але з сим, що недопустимою є яка небудь зміна церковного календаря. Іван de Sacrobosco (1232. р.) опрашовав був навіть спосіб, якби можна сю похибку поправити. Грецький монах Ісаак Аргірос (коло 1372. р.) вираховував був, що земля обігає сонце не в 365 днях і 6 год., але \pm в 365 днях 5 год. 40 мін.

Roger Vaso (†1294) наклонював чим скорше приступити до поправи календаря і випрацював був навіть проект на зміну. Папа Климентій VI., Коистанцький (1415) і Базельський (1434) собори зайнялися реформою календаря, папа Сикст IV. навіть покликав був найславніших астрономів до Риму, щоби випрацювали плян реформи календаря. Та на жаль Лятеранський собор мусів перервати наради над реформою календаря, як Коперник освідчив був, що не можна ніяк пізнати точної довготи ані сонішого (тропічного) року, ані синодичного місяця, щоби перевести точно справлення календаря. Аж Тридентський Собор поручив був 1563. р. папі справлення Службеника (Missale) і бревіяра, а папа Григорій XIII. постановив рівночасно з Missale поправити і календар. Папа поручив плян на поправу календаря, випрацьований через братів Aloigi і Antonio Giglio або з латинська Лілію ріжним комісіям і університетам, а по згідливих ореченнях предложеного пляну, папа булею з 24. лютого 1582. р. „Inter gravissimas“ приказав введення нового календаря в католицькій церкві в сей спосіб, що по 4. жовтня пропущено 10 день і числено 15. жовтня. Новий календар, т. зв. григоріанський, осноувався аж до подробиць на старім юліанським римським календарі, взоруючися точно на його структурі. Слідуючі астро-

номічні поправки мали послужити до сього, щоби ошибка опізнання не повторилася.

І так: тому, що 1582. р. початок весни по юліянському календарі припадав на 11. марта, а вже на Нікейськiм Соборі прийнято було за початок весни дату 21. марта, то постановлено юліянське календарське числення пересунути на 10 днів вперед; щоби в будучім подібна похибка не повторилася, прийнято з столітних років уважати тільки сі за переступні, що були подільні через 400, коли тимчасом в юліянськiм календарі всі столітні роки є переступні, що спричинює дальше спізнювання; впрочім задержано правило переступности після старого календаря. Сьому вирішенню що до переступности прийнято в основу числення Коперника, що весняне зрівнання дня з нічю в юліянськiм календарі через протяг $133\frac{1}{3}$ літ спізнється на один день. Рік по григоріянському календарі має 365 днів 5 год. 49 мін. 16 сек. [А що тропічний рік має 365 д. 5 г. 48 м. 46 с., тому є він від юліянського коротший 11 м. 14 с., а від григоріянського о 30 сек.]

„Новий“ григоріянськiй календар не прийнято відразу, але стрінувся він з енергічним опором. Приказовий стиль булі та загроза викляття непослушних, а при тім незаперечні браки в новім календарі, особливо притвердження весняного зрівнання до 21. марта і то тільки задля позіставлення давнього способу вчислень Великодня, визвали богато негодування. Тільки в Іспанії, Португалії, в більшій часті Італії, а дещо пізнійше і в Польщі, переведено реформу після припису булі, а в прочих католицьких державах щойно тягом 17. століття. З часом прийняла сю реформу часть протестантів в Німеччині Данії, Швайцарії, Голяндії, а в 1752. р. в Англії, де рівночасно перенесено початок року з 25. марта на 1. січня, 1753. р. в Швеції, а 1778. р. перепер пруськiй король Фридрих Великий, що протестантські громади в Німеччині завели всюди григоріянськiй календар.

В Росії тимчасом завів Петро Вел. 1700. р. числення літ по юліянськiм календарі, перенісши єру від сотворення світа на єру від Різдва Христового з початком року 1. січня.

Ціла греко-восточна церква остала при своїм церковнім календарі. Греко-церковний календар, хоч оперся був на юліянськiм, себо на римськiм горожанськiм календарі, виробив з часом свою питому богослужебну структуру, і став в богатьох точках від нього основно різнитися. І так: 1) юліянськiй календар і григоріянськiй, який вірно держиться римського юліянського зачинає рік і нові (новолуння) числити від 1. січня, а греко-церковний (або як о. др. Мельницькiй називає греко-руськiй) обчислює новолуння від 1. марта, а рік зачинає від 1. вересня; се обчислення новолуння дуже важне для означення Пасхи на кожний рік. 2) У всіх трьох календарях сім перших букв абетки служать на переміну

з року на рік, щоби означити в данім році неділю, і тому в юліянським і григоріянським календарях називаються буквами недільними, а в греко-церковнім календарі ці букви називаються *κρῖκαλῆτες*, і означають і неділі і будні. В обох перших календарях ці букви наступають з року на рік в відворотнім, а в греко-церковнім, в порядку простім 3) В юліянським і григоріянським календарях переступний рік має дві недільні букви: одну від 1. січня до 23. лютого, а другу від неділі після 24. лютого до кінця року (31/12); а в греко-церковнім календарі одна недільна буква чи для звичайного, чи переступного року служить від 1. марта до кінця лютого 28/2 згл. 29/2 слідуєчого року. 4) В юліян. і григор. переступний році вставляється день 24. лютого (*bissextilis* — у нас перекручене на високосний) без імени святого, а в греко-церков. календарі переступним днем є 29/2 (подібно, як і гр. і юл. календарях для горожанського вжитку) з іменем св. Касіяна, якому службу в звичайнім році каже устав читати 28 2 на повечерію. 5) В юліянським календарі є перший рік сонячного круга переступним роком, в греко-церк. і григоріянським четвертий. 6) На 1. Нікейським Соборі 325. р. поправлено юліянський календар дотично весняного зрівнання для з нічю і притверджено се весняне зрівнання не до дати 24. марта, як було до того часу, але до 21. марта; се прийнято в григоріянським і греко-церковнім календарі, і після сеї дати обчислювано на будуче кождорічну Пасху. Крім сього прийнято було на Нікейським I. Соборі ще слідуєчу постанову щодо святкування Пасхи: 1) Пасху обходиться по дни 14. Nisanā (весняного місяця); 2) після першої повні по веснянім зрівнанні дня з нічю і то в першу неділю; 3) не вільно Пасхи празнувати разом з жидами. В сій послідній точці григоріянський календар відступив від правила і святкує празник Пасхи навіть разом з жидами в неділю, як що 15. Nisanā після весняної повні припадає в неділю; — по греко-церковному календарі святкується в сім случаю Пасху щойно через тиждень.

На повисших основах виробився спеціальний греко-церковний або греко-руський календар з своєю питомою богослужебною структурою, своїм особливим укладом церковних книг і богослужебного уставу.

Як висше виказано, є деякі різниці між юліянським „старим“ і григоріянським „новим“ календарем, який в суті річи крім головної зміни дотично правила переступности столітних років задержав майже цілу структуру і елементи юліянського календара, але коли порівнати до юліянського і григоріянського календара наш греко-церковний або греко-руський календар враз з його спеціальною богослужебною структурою, системою богослужебних книг і уставом, то ясно, що заходи різних покликаних, а ще більше непокликаних

реформаторів нашого церковного календаря, який зовсім неслухно називають юліянським (як се виходить з поданих завваг) є великою „безмислицею“.

Сю „безмислицю“ старалися Поляки колись на нас уніятих, а в теперішній Річипосполитій на православних Українцях і Білорусинах переводити.

Зараз таки по прийнятті Берестейської церковної унії почалися заходи, щоби в тодішній Річипосполитій і Литві замінити старий, юліянський календар, новим григоріанським. Тоді Володимирський єпископ, Іпатій Потій, — хоч був одним з головних, що причинилися до заключення церковної унії з Римом в границях тодішньої Польщі, — на домагання і заходи найвисших правительствених кругів Річипосполитої, щоби замінити календар, відповів, що він сам найшов дуже великі труднощі в переведенні сього діла і тому радить сі заходи залишити (Рускій Сіонъ 1876. ст. 292).

Та мимо сеї відповіді Володимирського владыки були сильні змагання зі сторони правлячих кругів і власть-імухих, коли король польський, Стефан Баторій декретом з дня 20/2 1585 загрозив карою 10.000 зол. тим, що важилися би змушувати Українців до заховування поправленого (і в Польщі щойно 1586. прийнятого) календаря і в якийнебудь спосіб нарушували би тих, що святкують свята після давнього календаря (Harasiewicz M. Annales eccl. Ruth. ст. 235).

— Але і по прилученні Галицької церковної провінції до Австрії порушена була квестія введення до гр.-кат. церкви нового календаря. Важинський Порфірій, наслідник Рилла на Холмській катедрі, ось як пише в 1790. року до номіната Кoadютора Володимирського Гловневського: — „... W Galicyi równie za ropnowano Rusi przyjęcie kalendarza nowego i Illmus Peremysliensis (M. Ryło) pedibus et manibus poszedł pro parte affirmativa, a zaś Illmus Leopoliensis (P. Bielański) restitit i zawieszona została rzecz Dworu Wiedeńskiego rezolucją.

В чім-же головно лежить трудність заміни греко-церковного календаря яким небудь новим календарем?

Треба би або: а) новий календар для грецької церкви укладати так, щоби він вповні пристосувався до віками усталеного греко-церковного богослужбного уставу, до усталених церковних книг особливо Минеї і Тріодий так постної, як цвітної т. е. до нашого церковного круга неподвижного і подвижного і т. п. Або: б) прийняти в цілости готовий григоріанський календар враз з богослужбними питоменностями враз з книгами церковного богослуження, значить, тим самим греко-церковне богослуження закинути, а перейти зовсім на латинське. Або: в) зробити таку саламаху, на яку зважляся пр. польська автокефальна православна церква, де для неподвижного круга свят прийнято григоріанський календар,

поставивши просто на просто своїх святців і свої празники в горожанський григоріянський календар, означуючи 1. рубрику: старый стиль: 19; 2. рубрику: число 1 (очевидно григор. к.) 3. рубр.: Дни недѣли: Пт. Обрѣзаніе Гда і т. д. Новый годъ, з чого вийшло, що 19. грудня по старому стилю, а 1. січня григор. календаря, є Новий рік і празник Обрізання... А що пасхалії обчислюється все ще по церковн. кал., але на григоріянських горожанських датах, то православну Пасху празнували в Варшаві не 19/4, а 2. мая, хоч на Нікейському Соборі поставлено границю Пасхи між 22. марта а 25. квітня.

Ось така тарабарщина вийшла у Варшавській автокефалії 1926. р. по тій причині, що під державним напором наперлися різні несвідущі реформатори чорним і білим в суміш по греко-церковнім календарі писати...

(Докінчення буде).

Нові книжки

О. проф. Леонід Лужницький: Християнсько - католицька етика — учебник для середніх шкіл. Видавництво Чина св. Василя В. в Жовкві, 1927. Стр. 128. Дякувати Богу, що учебник етики вже раз появився, а то приходилось літами вчити школярів без підручника. Учебник о. Лужницького буде лекший, аніж був старий підручник о. Д-ра Дорожинського (за Щекліком), бо він є коротший, прогляднійший і нехай не образу тим о. автора плитший. Ділиться він після прийнятої схеми на загальну й частну етику. В загальній мова про закон, моральне уздібнення чоловіка (розум, совість і свободу волі), про чесноту і гріх. Частну етику автор, замість ділити її після декальогу, поділив після наших обов'язків 1. відносно Бога, 2. відносно себе самого і 3. відносно ближніх, що виходить кориснійше для книжки. В нотках подав автор численні приміри з літературних творів (наших і чужих), що мають служити як ілюстрації для поданих етичних засад в тексті. І ся новина (в Німців здавна практикована) зробить підручник для ученика лекшим і цікавішим.

Поява шкільного підручника вимагає не тільки, щоби його похвалити, якщо варта, але й піднести його слабші місця або моменти, щоби так можна було дігнати підручник до ідеальнішого типу. Етика о. Лужницького властиво подає тільки систему моральних норм без глибокого психологічного освітлення — представляється отже більше „катехизмово“, аніж етика оо. Щекліка-Доро-

жинського. Тому я й назвав її плитшою. Части, як пр. про свободу волі, про совість, про віру і ин., котрі потребують глибшої психологічної аналізи, вийшли в ній блідо. Автор без сумніву нароком написав свій підручник в такому логічному стилі, і послідовно на перше місце поставив „закон“ (даючи тим знати, що під тим кутом — під кутом норм — ціла книжка уложена). Але — етичні елементи належать до „вроджених“ (як пр. і логічні елементи), й більше треба їх освітлювати, аніж навчати.

Не подав автор дефініції диспензи (стр. 11), хоч подає дефініції інших аналогічних понять (епікія, привілей, суспензія, інтердикт...).

Дефініція віри „віра є кріпке держанне правд обявлених Богом і проповіданих католицькою церквою, задля поваги Бога“ (стр. 31) є завузька, бо *definiens* обіймає тільки „католицьку віру“, а *definiendum* обіймає віру в загалі.

„*Peccata commissionis*“ автор означає як „гріхи сповнені ділом“ (стр. 24), а „*peccata omissionis*“ як „гріхи сповнені опущенням.“ А зараз потім каже:

„Є гріхи сповнені серцем, словом, ділом“, і так „гріхи сповнені ділом“ приходять в подвійному значінню, чого завсіди треба уникати в шкільних підручниках.

Без сумніву красше було би перший рід назвати „гріхами поповнення“, а другий „гріхами опущення“.

Деякі місця не будуть для учеників доволі зрозумілими. Н. пр. „Причиною гріха є виключно свободна воля, котра підлягає внутрішнім і зовнішнім впливам, і вони спричинюють се, що вона свободно рішається на гріх“ (стр. 22). Відчувається тут недостачу психологічного освітлення.

1) Як воля може бути свободною, коли підлягає внутрішнім і зовнішнім впливам?

2) Ті впливи в дійсности не „спричинюють“ сього, що воля свободно рішається на гріх, але сама воля се спричинює, а спокуси ділають саме в тому напрямі, щоби воля стала ними поневоленою.

Льогічно не є добра дефініція „свобідна воля є здібність чоловіка, свободним вибором...“ (стр. 15), бо в ній включається тавтологія.

Не є се точне, коли автор каже, що „одна і друга (природна-філософічна й т. зв. независима-атеїстична етика) не знає головних правд про Бога й про ціль чоловіка“ (вступ), бо природна (філософічна) етика знає головні правди про Бога та про ціль життя.

Також не є точне, коли автор каже: „Закон даний є Божим законом, якщо походить безпосередно від Бога, є людським законом, якщо походить посередно від Бога“

(стр. 6). Авжеж є й кривдячі тай немудрі людські закони, а Богу їх навіть посередно годі приписувати. Очевидно в великих підручниках етики можна так висказуватися, що людський закон „є посередно Божим“, але там є місце пояснити: в яким значінню се сказане?

Грамаітично не є добре сказано, що „старозавітні обряди... зі смертю Спасителя і установленням Церкви не мають значіння“ (стр. 8). Авжеж вони мають і нині „значіння“ (історичне, прообразове...), тільки не мають для нас обовязуючої сили.

Подібно: „за неприяття (еванг. рад) нема кари, лише вина непрямовання до совершенства“ (стр. 9). Якщо є вина, то послідовно повинна бути й кара.

„Як що Божий закон не містив би в собі рад, ми були би обовязані до всего найліпшого, а се привело би нас до розпуки“ (стр. 9).

Се нестійне, бо тоді взагалі не було би в Божому законі рад, отже тоді не було би навіть вини „непрямовання до совершенства“.

Думаю, що цілком непотрібно було підносити „чесний чоловік терпить нераз завдяки своїй нерозсудности“ (стр. 21), бо се, замість пояснювати, ще більше заплутує справу.

Мова, як на загал, добра; одначе подекуди приходять польонізми, як „певний закон“, „певні нагоди“, „розмавляти“, „вмавляти“, „повтаряти“, „добро а зло“... В українській мові „певний“ приходиться тільки в значінню „sicher“; а уживати се слово в значінню „ein“ (якийсь, деякий, декотрий, означений...) се польонізм.

Коректа старанна: грубшу друкарську похибку знайшов я тільки на стр. 23, ряд. 17. згори „зі злим-ою“, що певно в машині перекутили.

О. Г. Костельник.

Georg Hofmann S. J.: Sinai und Rom. Видання „Папського Орієнт. Інституту“. Roma, Num. 37 Augusto, 1927. Стр. 216—300. Автор випечатав листи (числом 34), що їх писали папи до синайських єпископів, або до інших осіб у справі синайських монахів тай листи синайських монахів до пап. На підставі того листування виходить, що головний монастир синайських монахів був в єдності з Римом ще в XII. ст., а навіть в XIII. і XIV. Останнє урядове письмо з синай. монастиря до Риму походить з 1702/04 року. Рим зажадав, щоби синайський архієп. Козма підписав католицький символ віри, але Козма відмовив. На тім і прірвалися зносини.

Libri recentiores. Видання „Папського Орієнт. Інституту“, Roma, Num. 38, Septembri 1927. Стр. 301—362. Се оцінки нових книг церковно-богословського змісту. Є там також рецензія проф. Спачіля Т. І. на книжку о. Русснака „Епиклизис“.

О. Спачіль загально хвалить твір о. Руснака (головно задля множества матеріалу), але закидує йому, що знаходяться в ньому „*exaggerationes aliquae*“, а се небезпечно: „*in doctrina catholica contra separatos defendenda et demonstranda praecipue curandum est, ne quid nimium affirmetur neu exaggeretur, ita ut adversarii nullam habeant ansam vim argumentorum nostrorum impugnandi*“ (342).

Всячина

Конференція наших єпископів. Дня 29. XI. с. р. розпочнеться у Львові конференція всіх гр.-кат. єпископів української народности. Прибудуть на неї також єпископи з Прикарпатської Русі, з Америки і з Югославії. Канадійський єпископ Будка вже є у Львові. Такої конференції всіх наших єпископів ще не було. Отже хочби вже з сього згляду майбутня конференція буде історичною. Важних справ для обряд єпископів призбиралося чимало. Нехай Господь допоможе Достойним нашим Єпископам використати отсю велику хвилю для скріплення нашої Церкви в тих революційних часах.

Відгомін Велеградського Конгресу. Від секретаря Академії св. Кирила і Методія в Велеграді і разом секретаря останнього Велеградського Конгресу одержали ми лист, де автор спростовує дані, що ми їх дістали від нашого референта з Велеград. Конгресу і випечатали їх в ч. 7—8 з с. р. стр. 300—302. Дуже радо містимо отсе спростовання:

„Ваш референт пише: „в п'ятницю 22/VII назначена була глаголитська Служба Божа, одначе в останній хвилі була заборонена конгрегацією „*Pro Ecclesia Orientali*“. Правда така: Тому, що подана була вже давніше до Риму просьба Ординаріату в Оломунці о поширення привілею глаголитського Богослуження на Велеград, думав підготовчий Конгресовий Комітет, що не треба просити о дозвіл правити глаголитську літургію на 22/7. Аж тоді, коли на подану Ординаріатом просьбу ніяка відповідь не приходила, післяв я о. Спачільови Т. І., професорови в Орієнтальнім Інституті в Римі, приватний лист з просьбою, щоби в Орієнтальній Конгреації вистарався о позволення на глаголитське Богослуження на день 22/7. О. Спачіль — як я про се довідався від нього самого аж на Велеграді — мойого листа не дістав, бо перед тим виїхав Риму. Таким чином просьба о позволення на глаголитську літургію не була адресатови дорученна. Приписування вини Східній Конгреації, начеб вона в останній хвилі заборонила глаголитську літургію, є таким чином видумане.

Референт закидає даліше впорядчикам Зїзду, що вони призначили словянську літургію на буддень, а не на неділю, щоби — мовляв — народ її не побачив. А тимчасом Комітет хотів достойно вшанувати старовинну словянську літургію і тому нею розпочав Конгрес, котрий не був призначений для народу, а для міжнародніх прихильників уніонізму. Що думав підготовчий Комітет про словян. літургію, доказав найліпше тим, що візвав катедральний хор аж з Ужгороду; не жалував навіть великих матеріяльних витрат (12.111 Кѣ.) на мистецький літургійний спів, щоби тільки краса літургії заяснила в цілім своїм блеску. А зрештою не було досі на Велеграді ні одного більшого відпусту Кирило-Методієвського, щоби на нїм не була правилася при головнім престолі в храмі або на дворі словянська літургія... На неділю 24. VII. призначив Комітет Конгресу тільки проповідь для народу о уніонізмі (Msgte ep. Ставел), а тимчасом в Словянській салі були докінчені наради Конгресу, а відтак відбувся спільний евхаристійний похід і „Te Deum“. Крім того прибула того дня на відпуст „Омладіна“. Щоби Високопреосв. Митрополита Шептицького призначено до „замкненої каплиці“, то дотично сього заявив на сходинах виділу АКМ велеградський ректор о. Кубічек Т. І., що се неправда. Каплиця св. Йосифа, в котрій правив ВПреосв. Митрополит, була на час зїзду відчинена.

Що дотичить розділу рефератів на конгресі, то о. Д-р Гривець з Любляни заявив в листі до нашого секретаріату осьщо: „1. Non est verum, anno praeterito statutum esse, ne ullus praelector graeco-catholicus invitetur; nec a me, nec ab alio quodam tale quid propositum est. Sed e contra tum ego, tum et alii saepius monebant, curandum esse, ut invitentur praelectores graeco-catholici. 2. Praelectiones ac salutationes nulli censurae subiectae sunt. Quod me attinet, ne ullam dissertationem perlegendam ullam salutationem habendam legi. 3. In genere detestandum est modus, quo refnecert „Niva“ de congressu, tentans excitare ac fovere dissensiones inter latinos ac graeco-catholicos“.

Тому, що я не був на минулорічних підготовчих конгресових сходинах, дав я лист Д-ра Гривеца під розгляд Комітету, і він те саме потвердив. Перед конгресом просив я сам, як секретар, усіх бесідників (ВП. Д-ра Сліпого, Д-ра Хиру, о. Пйонткевича, о. Ваудіп-а), але ніодному з них не заповідав я жадної цензури, ані також на Велеграді не жадав я від нікого, щоби наперед предкладав свій реферат. Що правда, то по засіданню жадали ми від кожного його еляборат для „Acta congressus“. Отже також неправдою є, що о. Д-р Дорожинський не прийшов до слова тому, що не предложив свого привіту до цензури, а тільки з тої простої причини, що всі

привіти (і прим Msgr. Д-ра Гануша, заступника пражського митрополита) мусіли бути відкладані, щоби не перешкоджували головним рефератам уніоністичним.

Відносно участі православних на Конгресі була вправді з Риму відповідь „si praesidio placet“, але Президія була вязана регуляміном (порядком нарад), котрий не допускає прилюдної дебати з православними. Оскільки відомі нам були між православними адреси тих, що займаються уніонізмом, то ми їх запросили (прим. проф. Глибоковського з Софії). Православні російські емігранти мали на зїзді своїх заступників.

Погляд (оцінка) о. Д-ра Дорожинського був справді неприхильною критикою уніонізму. Але цікаво було б знати, головню читачам Вашого часопису, що про нього думав ВПреоєв. Митрополит Шептицький. Безсторонній референт кермується засадою „audiatur et altera pars!“ А ВПреоєв. Митрополит оцінює велеградський уніонізм спокійно, об'єктивно і річево та є з його історією і метою дійсно бодай так ознакомлений, як Ваш референт. Коли він зі слізми в очах дякував Г. Богу за велеградські дні, то була се дійсно щира оцінка праці Конгресу.

До нашого секретаріату надійшло много чужинних рефератів і критик останнього зїзду. І в них були закиди, осуди, але річеві і спокійні. Авжеж Велеград також шукає дороги до Божого діла зєдинення. Може він ошибатися, не одного може не розуміємо так, як браття, що ближе Сходу, але злої думки, ненависти до словянських братів, легковаження того що для них святе, у нас немає. І тому заболіло нас усіх, що саме з тої сторони, звідки ми того не сподівалися, виринуло неправдиве підозріння. Останій Конгрес приказує нам в одній із своїх резолюцій одинокую відповідь: молитву!

Стільки уважав я за відповідне з поручення підготовчого Комітету подати до відома Хв. Редакції. Маю надію, що вона ужие того для правдивого по інформовання читачів“. Стільки о. секретар останнього Велеградського Конгресу. Зрозуміла річ, що ми звернулися до нашого референта, а він дав нам таку відповідь, що він суб'єктивно нічого не видумав, тільки написав нам те, що дуже поважні люди — латинники — на конгресі говорили, зглядно: як інтерпретували порушені ним справи.

Від себе додаємо, що в таких випадках звичайно ріжні верзії-інтерпретації курсують — особливо, якщо є позори, а такі позори на останньому Велеград. Конгресі були, як виходить навіть з письма о. секретаря. Радо приймаємо за правдиве те, що пише о. секретар, бо предінь він сі справи найліпше знає. І запевнюємо його, що ані наш референт, ані ми не мали, ані не маємо злої волі до Велеградського

Конгресу тай до його організаторів. Дуже нам прикро, що браття-Чехи, котрих чисті інтенції і працю і жертвенність для уніонних змагань незвичайно цінімо, взяли реляції нашого референта як вимірені проти них.

Ми не були би щирі, якби скінчили на тих перепросинах. Мусимо вказати на жерело, котре песимістично поділено на о. Д-ра Дорожинського, чому він дав вираз у своїм привіті, і на нашого референта. Одна річ таки дуже наглядно змінилася в Велеград. Конгресах — змінилися ролі: перед війною власно ми, галицькі уніати, виступали на тих Конгресах як найбільше покликані практичні подвижники унії; тепер у тій ролі виступають ті, котрі перед війною й не брали участі в тих конгресах — Поляки. Латиський польський єпископ (Пшездзецкий) реферує про успіхи уніонної акції між нашим народом...

Очевидно організатори Велеградських Конгресів непричасні при тій, болючій для нас, зміні ролі; але се просто неможливе, шоби сей „новий курс“, навіть проти їх волі, не відбився також на Велеградських Конгресах.

Ось се нехай возьмуть під увагу організатори Велеградського Конгресу, і нехай не дивуються нашому песимизмови.

Редакція

Перший єпископ Япанець. Дня 29 ІХ с. р. в базиліці св. Петра в Римі Папа висвятив на єпископа Япанця, що називається Гаисага. Вважають, що сей факт є відповіддю Апост. Престола на явне признание катол. Церкви в Японії японською владою.

Чи переноситься піст на будний день, коли Усікновеніє припадає в неділю? (Відповідь на прислане нам питання.) Ані в Мінеї, ані в жаднім уставі нема згадки про це, шоби переносити піст з неділі на инший день, не лиш коли мова про свято Усікновення, але і в инших случаях. Думаю, що сумнів в тім згляді міг повстати на основі того, що загално прийнято у нас говорити, що в нашім обряді нема посту в неділі і суботи. Правдою є, що в суботи і неділі не приписує, зглядно забороняє, наш обряд постні богослуження, і якби вони випадали в сі дні, то устав каже перенести їх на инший день, пр. коли навечеріє Різдва або Богоявлення випаде в суботу або неділю, то царські часи переносяться на п'ятницю. Одначе з сього не виходить, що переноситься також піст щодо їди, бо його треба заховувати в день навечерія. Вправді є сказано в Мінеї, як і в уставах, що: „аще случится навечеріє богоявлення в суботу или неділю, пост не бивает“, але дальше сказано: „по отпущеніи же Літургії ядим укрухи і пієм по единой чаші вина, совершенно-же ядим по отпусті вечерні со елеєм, сира-же і яйц і риб никакоже дерзнем коснутися“. Значить, що в неділю не приписується піст такий, як в навечеріє в другі дні сед-

миці, бо тут дозволяється два рази їсти, а то по Службі Божій і по освяченню води. Якщо отже в тім случаю піст не переноситься на п'ятницю, а протинно є приписи правити царські часи в світлнх рнзах, бо то загальннця, то тим бнльше на Ускновеннє. Що недїлі пїд зглядом заховування посту щодо їди зачисляють на сходї до постнх, вїдно се також з числення днїв чотнредесятннцї. Пїсля Трнїодї великнй пїст кннчнтнсь в п'ятннцю шестї седмнцї посту, бо спїваемо тодї: „душеполезнню совершнвшє четнредесятннцю і святню седмнцу страстн Твоєя проснм вїдїтн, человїколюбче“, зн. вїд недїлі снропустнї мннає якраз 40 днїв, враховуючн сюдн і всї недїлі.

С. Р.

З Лемкївщнн. В нашнх сторонах зле дїєтьсє. По нашнх селах багато комунїстнчнх органїзацїй, як „związki chłopskie“, агїтаторн дурьтн люднй, обїцюють землю, а малопросвїченнй Лемко вїрнтн снм дурнсовїтам та їх обїцянкам. Пїдбуренї лодн з неовїрнєм вїдносєтьсє до свогю духовенства і байдуже до своєї церкви. В декотрнх селах сннцькогю повїта зїбралисє нашн лудн і торжественно на коньах внталн соцїалїстнчнго польськогю посла Павлїковськогю, котрнй прїїзджав сюдн на свої вїча, та з великнм захопленням слухалн його бесїдн і радн. На Лемкївщнн польонїзацїя стнхїйню поступає. Переходн на лат. обряд, особлнво в захїдннх деканатах, численнї. В не одному селї дек. Сннцькогю (Рачкова, Грабївка) донедавна половина села була нашє, а тепер заледвн кїлькєвнйцятн хат остало, і се по бїльшїй частн мїшанї подружжа; латннське духовенство, дворн, учительство (пільське) дуже причннєтьсє до шнрення польськостн. Ксьондзн явно по хатах агїтують за переходом на лат. обряд та хрестятн і шлюбн дають несвоїм парохїянам. На двїрськнх фїльварках нашнх луднй намовляють на „polski obzadek“. Кажуть дїтн хрестнтн у лат. свєщеникїв. Залєжнї двїрськї робїтннкн се роблять, що прїказує дїднч, бо ннакше проганяють їх зї службн. Нашє учительство ннспектор переноснтн тенденцїйню в чнсто польськї села, а на їх мїсце дає Полякїв - шовїнїстїв. Внборн до громадянськнх рад в нас покїнчєно ще на веснї. В нашнх селах ннбїльше досї було наказнх вїїтїв. Де внборн вїдбулнсь не по думцї дїднчїв або наказнх вїїтїв, там учителї і прочї вннеслн протест, і досї, як було, так є. В богатїох утравкїстнчнх школах українськ. язнка не вчнтнсь дїтвора. Учителї забороняють науку релїгїї обр. гр.-кат. (як в Сорївцях). На Лемкївщнн все булн снмпатїї до православіє; тут працювалн москвофїлн і шнрнлн свої напрнємн з Росїї: В останнїх часах багато агїтаторїв довело до сьогю, що поважне число нашнх парохїй вїдпало вїд кат. Церкви. Вїд 1924 р. в Снєноцї поширює „Лемкївсько-Кооператнвнн Союз“ свою дїєльннсть на нашнх землях. Закладаєтьсє кооператнвн, обначє брак гроша і ро-

бітників народних спияє працю Союзу. Caveant consules! Небезпека загрожує народові і Церкві, нагла поміч потрібна, бо сам народ загине серед чужого моря. **Р.**

Незвичайний грім. В „Місіонарі“ ч. 10. з с. р. о. Микола Гумовський, парох Нисмич Сокальського повіту, помістив подяку Найсв. Серцю Христовому за чудесну пощаду його і його парохіян від грому. Він се так описує:

„Було се в неділю 24 липня с. р. День був мрачний і хвилями падав дощ. Ще попереднього дня т. е. в суботу пізнім вечером надтягали чорні хмари з заходу і півночі, а на краях небосклону зловіщі блискавки попеременно палахкотіли то на однім, то на другім кінці неба, то по середині. Небо покрите чорними, немов спіжевими, хмарами з тисячами огників, що блимали один по другім на різних краях горизонту в формі блискавиць, і викликували тривогу. Став ляти дощ, неодні блискавиці тревали по кілька секунд, земля замінилася в пекольну країну, але ніде не греміло. В неділю рано слота була звичайна і люди численно зібралися на Службу Божу в звичайнім часі в церкві. Церков в Нисмичах дуже маленька, деревляна, ще 1712 р. будована, нераз реставрована, стоїть на самій горі, на найвисшій місці, але не була ніколи громозводом заосмотрена. По Сл. Божій люди не виходили з церкви, бо найшла дуже чорна хмара, що стояла досить низько над церквою, зачав густійше падати дощ, а ті, що остали того дня в дома, бачили з вулиці, як зарисувалася синява атмосфера між хмарою і церквою Священик відмовляв тимчасом в захристії молитви по св. Причастю при світлі свічки. З церкви ледве вийшли діти, рівнож і місцевий управитель школи, прочі чекали, аж дощ перейде. За той час на хорах зачали співати пісню до Преч. Діви Марії „Вихваляйте доли, гори“. Нечайно в часі одної строфки дався чути шалений гук, неначе вистріл з більше армат. Провізор Филимон Медвідь упав переражений на землю і закликав: „ой Боже, хто то стріляє“, на се відповів йому Новосад: „то грім, то Бог стріляє“. Нараз вся підлога в церкві і захристії покрилася огнистою мракою, котра в декотрих місцях виступала густійшими клубами, дався чути запах сірки. Люди в першій хвилі не здавали собі справи, але за хвилю невисказаний страх обняв всіх, а лица їх стали смертельно бліді. Більший огнистий клуб спадав по стовпі бічного престолу Найсв. Серця Христового від півночі, показався на престолі і, запалив кілька квіток, котрі зачали горіти, але які зараз Павло Сидор, господар, загасив парасолею. Огниста мрака рівнож обняла часть землі довкола церкви, спадала з бані церковної. Між людьми настав незначний рух, але без замішання, а серця всіх були стиснені страхом і пригнобленням, однак з церкви через довшу хвилю ще не виходили, а стали живо говорити. Серед того так грізного випадку

Бог всемогучий чудесну свою опіку об'явив на домі Божім і людям. Бо церков, хоч деревляна і без громозводу, до того стара, не згоріла, ані не занялася навіть. Зайнялося ледве кілька квіток на престоли, які в тійже хвилі загашено, так що вони ледве затіли. Ще більшої ласки Божої зазнали всі присутні. Дізнали страху великого, но дякувати безмежному милосердю Божому, всі остали при життю і здоровлю, ніхто не зістав навіть легко ушкоджений“.

Громи деколи бувають дуже дивні. Звісні є „кулисті громи“, до якого роду цілком певно належав описаний грім у Нисмичах. Такий грім не злітає з хмар у формі сильної електричної іскри, але в формі кулі, яка буває собі по воздуху недалеко землі — мов миляна банка, аж наступить експльозія, яка часами буває дуже сильна й руйнуюча, але деколи цілком не наступає експльозія.

Найновіші обсервації кулистих громів описані в „Kosmos-i“ (Handweiser für Naturfreunde) з р. 1924. стр. 287-289 і з р. 1925. стр. 272-274. Для людей такі громи звичайно не є убійчі і не палять дерева, зате стоплюють метали. Куля, яка має синяву огнисту краску, буває величини людської голови або й величини місяця підчас повні. По експльозії чуті запахи сірки і озону.

З описаних випадків у „Kosmos-i“ наводимо аналогії до грому в Нисмичах: „eine grosse leuchtende Luftmasse, von derer Unterseite sich eine leuchtende Kugel absondert“ (це стверджено на підставі фотографії); по експльозії „und nun hatte ich den Eindruck, als kollerte die Feuermasse durcheinander wie ausgeschüttete Kartoffeln“. Бували випадки, що кулисті громи ввійшли до хати через відчинене вікно, „походили“ собі по хаті, і вийшли знов вікном на двір, а в деяких випадках через дірочку від ключа в дверех!

В Нисмичах кулиста куля грому експльозувала над церквою (мабуть коли діткнулися хреста на бані), і електричні струї спливали опісля по церковній бані до землі.

Очевидно, було за що Нисмичанам дякувати Богу, бо ще й з такої електричної маси вже по експльозії деколи стріляють громи — „aus der Masse zuckten nun wirkliche Blitze, wie man sie sonst sieht, und einer davon fuhr schräg auf die Schule zu“ оповідає (в Kosmos-i) один очевидець. Подали ми отсе для інформації наших читачів. Г. К.

Масони. Вийшов щорічний календар масонського руху, видаваний у Липську. Звідти довідуємося, що в Німеччині є 628 масонських лож з 80.683 членами. В Англії 5.678 лож і 431.000 „братчиків“. У всій Європі 8.046 лож і 673.050 „братчиків“. Північна Америка має 17.526 лож і 3.332.329 членів; середня Америка 274 лож і 29.270 членів; південна Америка 574 лож і 35.930 членів; Австралія

1195 лож і 103.600 членів. Африка 91 лож і 3 450 членів. Усіх масонів є в 1927 р. в світі 4.198.629, в 27.854 ложах. Польща має першу „Велику Ложу“ від 1920 р. і нині має їх 13. „Великим майстром“ масонів є письменник Андрій Струг. Польська „Велика Ложка“ належить до „шкоцького обряду“ і є під її впливом. Одним з найбільших провідників польського масонства є історик Аскенази.

Православні монахи спалили себе самих. Монахи варваринського монастиря в кутаїським повіті, не хотючи віддати свого монастиря в руки червоноармійців, після торжественного богослуження замкнулися в соборі й спалили себе самих разом з церквою.

Оподатковані мерці Як повідомляють „Известия“, в Ташкенті місцева большевицька влада, вишукуючи грошевих засобів для своїх потреб, оподаткувала мерців. Той, хто має на своїй могилі деревляний хрест, платить одного карбованця, хто кам'яний — три, а хто лежить під залізним або мармуровим — має платити п'ять карбованців. Чи внесли мерці накладені на них податки, газета не повідомляє.

Рух Жидів у Палестині. Кольонізація Палестини зростає постійно. В перших повоєнних роках приїздило туди пересічно 10.000 жидівських емігрантів річно, 1925 р. осіло там 35.000 нових емігрантів. За останніх сім років число жидівських мешканців Палестини зросло таким чином до 165.000 душ і творить тепер 19% загалу тамошнього населення. Повстали там і жидівські селянські оселі. Таких дрібних селянських кольоній є тепер у Палестині поперех 90, де виробляється новий жидівський тип — тип жидівського селянина. Крім того виросо там наче з землі кілька нових міст, між ними Гель-Авів, що має нині около 35.000 мешканців.

Жидівських шкіл є 140 ріжних, типів, до яких ходить 40.000 дітей. Мова навчання у всіх школах — єврейська. Завершенням жидівського шкільництва в Палестині є єврейський університет, оснування якого святкував урочисто 1925 р. цілий жидівський світ. Університет цей очевидно щойно в стаді творення, але вже тепер має ріжні наукові інститути і величезну бібліотеку, про яку дбають спеціальні товариства прихильників жидівського університету, розсіяні по цілому світі, Позатим є там єврейський драматичний театр, а навіть опера, кілька єврейських щоденників, численні інституції освітні, мистецькі, наукові і т. п.

Печатається в позволеннєм Митрополичого Ординаріату у Львові

Редактор-видавець о. Д-р Гавриіл Костельник

В друкарні Ставропігійського Інститута у Львові.

Добра гарна книжка.

бл. п. свящ. С. Біленького

„Наука віри в біблійних оповіданнях“

підручник для науки біблій в III (зглядно IV-й) класі народних шкіл, одобрений гр. кат. Митропол. Ординаріатом, прикрашений численними артистичними ілюстраціями, а надаючийся також до приватного читання.

До набуття в свящ. Кооперативі „ВЛАСНА ДОПОМОГА“ у Львові, вул. Корняктів 1 II п.

Ціна примірника 1-80 зл. — При замовленню більшого числа примірників допускається посліплата поштовим чеком в речинці 1—2 місяців.

ПЕРЕПЛЕТНЯ

ПАВЛА БАБЯКА

У ЛЬВОВІ, вул. БЛЯХАРСЬКА Ч. 12.

приймає всякі церковні роботи, як Євангелія, Службеники, старі книги, наклади, брошуровання, канцелярійні книги, які входять в круг переплетничої штуки і т. п.
— — — по найприступніших цінах. — — —

Роботи виконує солідно й скоро.

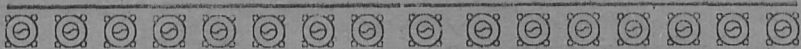

Петро Гелемей **БРОНЗІВНИЧА РОБІТНЯ** **ЛЬВІВ, вул. Вірменська 30.**

ВИКОНУЄ дешево й солідно всякі відновлення церковних знарядів, як: окуття до євангелій, павуки, чаші, монстранції, процесійні хрести, також нові хрести і мідяні кулі, золочені в огні (на куполи).

ПРИЙМАЄ замовлення на церковні дзвони з як найкращого матеріялу з милозвучним голосом по низьких цінах і догідних услівях.

Замовлення полагоджує точно і в умовленім часі.

Одиока українська кооператива для церковних річей
відзначена медалями і хрестами заслуги на виставах в Рязі, Одесі,
Стрию і Коломиї під фірмою:

Дім торговельно-промисловий

„ДОСТАВА“

кооператива з обмеж. порукою у Львові.

Дирекція: Львів, ул. Домініканська 11. Склади: Львів, ул. Руська 20.
Перемишль, Ринок 23, Тернопіль, ул. Перля 16.

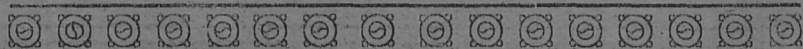
Має на складі у великій виборі всю церковну утвар. Поручає:
дзвони з найкращого передвовного матеріалу, незрівнані що до
викінчення, голосу і тревалости, та остерігає перед несовісними аген-
тами всіляких ліярень, що обіцюють дешеві дзвони, які однак тріска-
ють в короткім часі і тратять голос. Шкода кожного сотина на таке
сміття! Добрі дзвони повинні служити сотки літ і все мати гарний
голос. Тільки у нас дістанете такі дзвони і тому перед
закупном звертайтеся до нас за офертою. Наша фірма є в священни-
чих руках, отже Вас не ошукає. Кооператива „ДОСТАВА“ виконує
мальовання церков, іконостасів і образів найкращи-
ми знатоками нашого стилю і обряду на полотні, блясі і дереві. Ма-
лювання церкви, це річ велика і важна до цього треба малярів-ар-
тистів! Ми Вам їх вкажемо. Тож не послугуйтеся при тім кімнатними
малярами і партачами, які нічого не розуміють і не знають!

Виконуємо цілі іконостаси, престоли, бічні вівтарі,
проповідниці і кивоти з різьбою і правдивими золоченнями
при помочі першорядних різьбарів артистів.

Приймаємо старі фелони до перерібки, євангелія, книги і чаші до від-
нови, виконуємо тревалі огневі золочення дуже старанно і солідно.

Кожний священник і кожна церква повинні бути членом кооперат. „До-
става“ (уділ виносить всього 10 зол., а вписове 1 зол.). Часть зисків
розділює „Достава“ на церковні і народні цілі, а члени дістають то-
варові звороти. Маючи таку свою рідну інституцію, яка заосмотріє
наші церкви у стилеву і солідну утвар, не повинні ми купувати нічого
в ворогів нашого обряду і нашого народу та їх підпомагати, бож це
для нас сором!

Свідомий Українець купує церковні річі тільки в кооперативі
„Достава“.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
в проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 16 вол
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

З М І С Т:

Рідна Школа	285—286
<i>о. Др. Г. Костельник:</i>	
Спір про епиклезу	286—286
<i>о. Осип Лещук:</i>	
Під нинішню хвилю	297—303
<i>о. В. Д. Садовський:</i>	
Церковний календар і його реформа (продовження)	303—311
Кс. Юзеф Бородзіч знова при праці	311—315
Нові книжки	315—318
Всячина	318—324
Проповиди	161—176

Ч Е К И !

Г Р О Ш І !

До цього числа долучені чекові
перекази з поданням суми залег-
лости до кінця 1927. р.
Просимо вирівнати отсі залеглости.

АДМІНІСТРАЦІЯ

Екзорти—проповіді

о. Д-ра І. ФІОЛЯ

— — Ц і н а 3·50 зл. — —

можна набути в автора:

Станиславів, улиця Голуховського
або замовляти в Редакції „НИВИ“.

НИВА

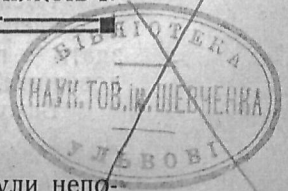
ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2¹/₂ арк.
в проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

|| Передплата вносить 16 дол
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1.

Рідна Школа

Сьогорічні Загальні Збори Рідної Школи були неподібні до торічних. Тоді був нагальний наступ большевизуючих елементів, щоби захопити Рідну Школу в свої руки. Було се грізне „отеп“, про яке розписувалися всі наші тверезі часописи, а яким декотрі відпоручники так зразилися, що з побоювання перед повторенням того самого наступу ординарних промов і криків, з якими успішно міг би боротися хіба тільки кулак, відмовилися взяти участь у сьогорічних Зборах. Але проти сподівання і побоювання Збори відбулися спокійно, а їх вислід пішов цілком „на право“.

Вправді „ліві“ підносили свій вічний і панацейний проект, щоби уздоровлення Рідної Школи зачинати від викинення духовенства й релігії, одначе вони й самі не вірили, хочби тільки в частинний, свій успіх, і тільки маркували своє становище. Перемогли тверезі, консервативні елементи, і до Головної Управи вибрали самих „своїх“.

На голову вибрано висушеного гімназіяльного директора, радника І. Кокорудза, а на членів Управи, побіч інших, вибрано з кожної нашої епархії по одному священникови, що має довіря свого Ординарія (з львівської архієпархії о. прел. Куницького, зі станицлав. — о. крил. Дра Лятишевського, з перемиської — о. крил. Гриника). Се не припадком так сталося. Се апель — не словом, але зате ще куди вимовнішим ділом — апель до духовенства, не не тільки як до громадянської верстви, але як до церковної організації — апель до Церкви.

ЛБ АН УРСР
Н. М.

Фінансова скрута Рідної Школи і нинішній політично-соціяльний стан подиктували Зборам зворот в ту сторону. Се, як видно, „остання дошка“ ратунку для Рідної Школи з її консервативним характером.

Або Церква поставить Рідну Школу матеріально і морально на ноги, а тоді Рідна Школа буде забезпечена — бо хто має силу, той має і життя. Або церковні чинники не допилюють справи, а тоді тверезі консервативні елементи стратять авторитет в Рідній Школі (як пр. царська інституція стратила авторитет в Росії через продовжування війни), і послідовно ослабне опір проти лівих елементів. Отже або — або.

Наспів час громадянського іспиту для нашої Церкви — іспиту, який вона й без надзвичайного труду зможе здати з гарним успіхом. Тільки не треба собі справи маловажити, тільки не треба її спускати з очий.

Важуться живі інтереси нашої Церкви. Caveant consules!

Редакція

о. Др Г. Костельник

Спір про епikleзу

(Продоження)

Літургічні тексти й епikleза

Східні Літургії

Очевидна річ, що всяка шкільна теорія про епikleзу — зглядно про літургічне переествлення — повинна бути узгіднена з текстами старинних Літургій. Вона повинна впливати з тих текстів, бож її ціллю є не щось иншого, як зраціоналізувати (т. з. шкільним способом представити) те, що літургічні тексти представляють життєвим способом. Не сміє отже шкільна теорія робити насильства Літургії, викривляти або підважувати ті елементи, які Літургія наводить і акцентує. Авжеж ми повинні вчитися правильної християнської віри від творців літургічних текстів (між якими перші з цілою певністю були апостоли), а не, щоби ми їх учили тої віри... І та теорія буде найліпша, котра буде в найбільше природній і повній гармонії з усіма текстами старинних літургічних канонів.

Ось таку засаду ставимо на чолі наших розважань літургічних текстів. „Lex orandi est lex credendi“.

Насамперед мусимо точнійше усталити, що треба розуміти під епikleзою. В наших Літургіях епikleза так представляється:

В Літургії Василя В.: Тебѣ молима и Тебе призываемъ, Святе святыхъ, благоволеніємъ Твоея благодисти пріити Духу твоему Святому на ны и на предлежащія дары сїя, и благословити я и освятити и показати —

(священник благословлячи хлѣбъ:) Хлѣбъ убо сей самое честное тѣло Господа и Бога и Спаса нашего Ісуса Христа,

(длагословлячи чашу:) Чашу же сїю самую честную кровь Господа и Бога и Спаса нашего Ісуса Христа,

(благословлячи обоє:) Излїяную за животь мїра и спасенїе.

В Літургії Івана Золот. Єще приносимъ Ти словесную сїю и безкровную службу, и просимъ и молима и мили сѧ дѣемъ: низпосли Духа твоего Святаго на ны и на предлежащія дары сїя —

(священник длагословлячи хлѣбъ:) И сотвори убо хлѣбъ сей честное тѣло Христа твоего,

(благословлячи чашу:) А еже в чаши сей, честную кровь Христа твоего,

(благословлячи обоє:) Преложивъ Духомъ твоимъ Святымъ.

Тропар „Господи, иже Пресвятаго твоего Духа“, разом зі своїми стихами, всунений в первісний текст епikleзи десь аж по XII. століттю.

Його зміст дуже влучно годиться зі змістом епikleзи, і приписаним трьом поклонам при епikleзі надає більшу драматичність. Слова „преложивъ Духомъ твоимъ Святымъ“ питомі тільки Літургії Івана Золотоустого, відки пізнійше передісталися також до Літургії Василя Вел.¹⁾

Священик по виголошенню Христових слів і по згадці Христових страстей, смерти, воскресення й другого його приходу просить „Господа“, щоби зіслав св. Духа „на нас і на предложені дари“ і щоби ті дари перетворив в тіло і кров Г. Н. Ісуса Христа. Ось се зміст і змісл епikleзи.

Насувається питання: Якжеж мається справа з епikleзою в інших Літургіях? Чи епikleза є в усіх Літургіях? Чи її льогічний вигляд всюди такий самий, або може инакший?

¹⁾ Грецький (православний) Службник, виданий патіяршою типографією в Царгороді 1895. р., має такі тексти епikleзи, як ось ми їх назвали (без тропаря „Господи, иже Пресвятаго твоего Духа“).

Св. Отці, як ми бачили, не дають нам окончного пояснення епиклези, бо старші властиво тільки повторюють те, що в літургічному (своєму) каноні находили, а пізнійші (св. Ізидор з Севілли і св. Іван Дамаскин), бодай як здається, суперечать собі. Мусимо отже самі розважити літургічні старинні тексти, й шукати розвязки.

За найстарші уходять т. зв. „Літургія Апостольських Конституцій“ і Літургія св. Апостола Якова, що була Літургією давньої ерусалимської Церкви. В першій з тих Літургій епikleза коротка, без усякої драматичної акції.

„...tibi regi et Deo panem hunc et calicem hunc offerimus... et poscimus te, ut super haec dona in conspectu tuo proposita placate respicias, tu, qui nullius indiges Deus, et beneplaceas in eis ad honorem Christi tui, atque supra hoc sacrificium mittas sanctum tuum spiritum, testem passionum Domini Jesu, ut exhibeat (*ἀποφέρειν*) panem hunc corpus Christi tui et calicem hunc sanguinem Christi tui, quo participes illius ad pietatem confirmetur, remissionem peccatorum consequantur, diabolo eiusque errore liberentur, spiritu sancto repleantur, digni Christo tuo fiant, vitam aeternam impetrent, te illis reconciliato, Domine omnipotens“. ¹⁾

Вираз „явити“ предложені дари тілом і кровю Г. Н. Ісуса Христа без усякого сумніву значить те саме, що „створити“, „зділати“, як се в Літургії Василя Вел. виходить з контексту. Так ясуе сей вираз і Renaudot, один з найкрасших знавців східних Літургій: „Secundum illas regulas, cum in una Graeca legimus *ποιῆσαι*, in alia *ἀποφέρειν*, in alia *ἀναδείξῃ*, dubitare non licet, quin eandem omnes significationem habeant, nempe verae realisque transmutationis, quae efficiat dona proposita aliquid esse, quod prius non erant, et ut in ipsa Liturgia dicitur, invisibilia ex visibilibus“. ²⁾

Се і є сущною прикметою епиклези, що в ній просимо Бога, щоби він (зісланням свого св. Духа) предложені дари „переложив“, себто переествив, перетворив в тіло і кров Г. Н. Ісуса Христа.

Між авторами, що писали про епikleзу, стрічаються деколи смішно плиткі й невірні погляди про саму суть епikleзи. Так пр. пише Bickell: „Noch wären endlich einige Worte über die Anrufung des heiligen Geistes zu bemerken. Es ist schwer begreiflich, wie man aus dieser ganz einfachen Sache, die nur schismatischer Trotz zu einer Waffe gegen die Kirche zu verwenden strebte, eine so grosse Schwierigkeit ge-

¹⁾ Цитує Др. Руссак, стор. 29—30.

²⁾ Л. с. Т. I, pag. 221.

macht hat. Denn wenn man die Formel der clementinischen Liturgie unbefangen betrachtet, so leuchtet ein, dass sich wenigstens in ihr die Epiklese gar nicht auf die Wandlung bezieht. Denn hier wird der heilige Geist nicht gebeten, die Oblata in den Leib und das Blut Christi zu verwandeln, sondern sie als solche „erscheinen zu lassen.“ Nun werden die Elemente zwar in Christi Leib und Blut transsubstantiiert, treten aber eben nicht als solches in die „Erscheinung“. Sollte also durch diese Worte die Wandlung bewirkt werden, so wü'de der heilige Geist um etwas gebeten, was gar nicht erfolgt.“¹⁾ Слушно кпив собі Renaudot (*1646 †1720) з таких авторiв, але вони якось не беруть собі того до серця: „Illius igitur orationis (себто епiклези) sententiam diversis interpretationibus, quarum stare nulla potest, circumvenire, Ecclesiam prodere est, ne quid recentiorum quorundam Theologia detrimenti capiat.“²⁾ Золотi слова! Ми ще покличемось на них i на инших мiсцях. Лiтургiя св. Якова має довгу i драматичну епiклезу, бо i дякон i нарiд беруть у нiй участь (вона виголошувалась не тихо, як у нас, але голосно). По згадцi Христовоi смерти, воскресення i другого його приходу голосить:

„D i a c o n u s : Quam terribilis est haec hora! Quam tremendum tempus istud, dilecti mei, quo Spiritus vivus et sanctus ex excelsis sublimibus coeli advenit, descendit et illabitur super Eucharistiam hanc in sanctuario positam, eamque sanctificat! Cum timore et tremore estote, stantes et orantes. Pax nobiscum sit et securitas Dei, Patris omnium nostrum, clame-mus et dicamus ter: Kyrie eleison.

Sacerdos inclinatus dicit Invocationem Spiritus sancti: Miserere nobis Deus, Pater omnipotens, et mitte Spiritum tuum sanctum, Dominum vivificantem, qui tibi throno aequalis est et Filio aequalis regno, consubstantialis et coaeternus; qui locutus est in Lege et Prophetis et Novo Testamento tuo; qui descendit in similitudine columbae super Dominum nostrum Jesum Christum in Jordane flumine; qui descendit super Apostolos sanctos in similitudine linguarum ignis.

Populus: Kyrie eleison (ter).

Sacerdos: Ut adveniens efficiat panem istum corpus vivificum, corpus salutare, corpus coeleste, corpus animabus et corporibus salutem praestans, corpus Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi: in remissionem peccatorum et vitam aeternam accipientibus illud.

Populus: Amen.

¹⁾ Messe und Pascha — von Dr. Gustav Bickell, ausserordentl. Professor der orient. Philologie zu Münster. Mainz 1872. Стр. 138.

²⁾ L. c. T. II., pag. 93.

Sacerdos: Et mistum quod est in hoc calice, efficiat sanguinem Testamenti Novi, sanguinem salutarem, sanguinem vivificum, sanguinem coelestem, sanguinem animabus et corporibus salutem praestantem, sanguinem Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi: in remissionem peccatorum et vitam aeternam suscipientibus illum.

Populus: Amen.

Sacerdos: U sint nobis et omnibus, qui ex illis accipient, iisque communicabunt, ad sanctitatem animarum et corporum...¹⁾

Форма епikleзи, що находиться в наших Літургіях Василя Вел. і Івана Золот., коли вилучити з неї тропар „Господи, иже Пресвятаго твоего Духа“ з його стихами, становить наче „перекутню“ чито типову форму всіх варіантів епikleзи в східних Літургіях. А епikleза приходить у всіх Літургіях християнського Сходу, як се видно з літургічних текстів, що їх видав Renaudot, і як він сам про се свідчить: „Haec est insignis illa Oratio, quam omnes Orientales Liturgiae repraesentant, qua demum pronuntiata, omne divinum consecrationis opus perfectum et consummatum esse intelligitur.“²⁾

Є тут Літургії s. Basilii, s. Chrysostomi, s. Gregorii, s. Cyrilli, s. Ap. et Ev. Marci, Xysti Papae Romani, s. Clementis Romani, s. Julii Papae Romani, s. Petri principis Apostolorum, s. Joannis Evangelistae, duodecim Apostolorum, quam ordinavit Lucas Evangelista, s. Ignatii і т. д.

Др. Руснак (на стр. 34) наводить „Отрывокъ коптской анафоры“ як примір, де в східному літургічному каноні немає епikleзи. Зачинається той „отрывокъ“ словами: „Qua enim nocte te ipsum traditurus...“, а кінчиться словами: „Quotiescumque enim manducaveritis panem hunc et biberitis hunc calicem, annuntiabitis mortem“. Др. Руснак зсилається притім на Петровського Александра: „Лит. Вост. Церкви, С. Петербургъ 1897. Приложение III., стр. 60.“ Сього автора я не маю під рукою, алеж тут ходить тільки про фрагмент, а фрагмент не може мати ніякої доказової сили тим своїм місцем, якого він не містить. Renaudot має три повні коптійські Літургії, св. Василя Вел., св. Григорія і св. Кирила, однак у всіх є — а дотого дуже розвинена, драматична — епikleза. Др. Руснак не „грішить“ критичним змислом. При Літургіях св. Діонізія Ареопаріта і св. Марути наводить тільки Христові слова, ні словечком не згадуючи про епikleзу, що в них міститься, і ликує: „Этотъ текстъ

¹⁾ Renaudotius l. c. T. II., pag. 32—33.

²⁾ Ibid. T. I., pag. 218.

являється отчетливимъ и рѣшительнымъ доказательствомъ ученія св. Матери Православно-Кафолической Церкви, учащей, что пресуществленіе даровъ происходитъ при произношеніи словъ Ісуса Христа, а не епиклизиса“ (стр. 35).

А прецінь ті Літургії належать до того типу, що має широко розвинену й драматичну епikleзу.¹⁾ Що більше! Др. Руснак сам наводить епikleзу з Літургії св. Григорія Наз.: „Tu, Domine... mitte super nos gratiam Spiritus tui sancti, qui sanctificet et transferat haec dona proposita in corpus et sanguinem salutis nostrae. Et hunc quidem panem facias corpus tuum sanctum, Domine Deus et Salvator noster Jesu Christe... Et rursus hunc calicem—sanguinem pretiosum Testamenti tui novi...“ І заключає: „Здѣсь так же нѣтъ епиклизиса св. Духа, но умоляється Спаситель Ісусъ Христосъ. Эта литургія является примѣромъ такъ называемаго призыванія къ Ісусу Христу“ (стр. 35).

Авжеж у тій епиклезі просить священник—так само, як і в наших Літургіях, щоби „Господь“ зіслав свого св. Духа, і через нього переєстивив предложені дари.

Кожою треба розуміти під „Господом“? Певно Бога взагалі (без дистинкції осіб). Деякі Літургії тут більше висувають на чільне місце Бога—Отця, інші знов Бога—Сина. Алеж се не становить ніякої догматичної ріжниці, бо отсе висунення то першої, то другої Божої особи не є „per exclusionem“, тільки „per abstractionem“.

Ще більше безкритичним показується др. Руснак на стр. 44—45 (в нотці, де наводить текст Літургії св. Івана Золот., як вона знаходиться в сирійській мові: „Sacerdos inclinatus dicit Invocationem Spiritus sancti: Per supplicationem ad te factam, Domine Deus pater omnipotens, Spiritus tuus et virtus tua sanctificatrix requiescat super hoc sanctum, et sanctificet oblationes istas, et habitet super hoc vinum et fiant unum corpus et sanguis unigeniti Filii tui per virtutem tuam et Spiritus tui sancti.

Sacerdos: Exaudi me.

Populus: Kyrie eleison (ter).

Sacerdos elevas vocem: Corpus quidem hoc Christi Dei nostri fiat in pignus vitae aeternae...“

І заключає Др. Руснак: „Этотъ текстъ призыванія является доказательствомъ ученія, что пресуществленіе происходитъ только при помощи словъ Спасителя, ибо въ немъ есть просьба не объ освященіи хлѣба и вина въ Тѣло и Кровь Христовы, но о ниспосланіи св. Духа, въ залогъ вѣчной жизни, въ исполненіе обѣщаннаго...“ В кожій Літургії по епиклезі слідує просьба, щоби тіло і кров Г. Н. Іс. Христа були для нас тим, на що вони Спасите-

¹⁾ Гл. Renaudotius l. c. Т. II., pag. 205—206 і 263—264.

лем установлені і призначені — „во оставленіє грѣховъ, въ приобщеніє Святаго твоего Духа, во исполненіє царствія небеснаго...“ Алеж отся точка нашої просьби не вичерпує епиклези. Першою і властивою точкою епиклестичної просьби є: щоби Бог (через св. Духа) предложені дари переєствив в тіло і кров Ісуса Христа. А отся просьба найвиразнійше висказана також в сирійському тексті Літургії Івана Золот. (et sanctificet... et fiant...).

Тим ми zarazом щораз подрібнійше пізнаємо характер епиклези. В деяких Літургіях є подвійна епиклеза: одна перед словами Христа, друга по тих словах. Так пр. в Літургії св. Кирила Алекс. зараз по „Sanctus, Sanctus, Sanctus“ священник молиться: „Vere pleni sunt coeli et terra gloria tua sancta per Filium tuum unigenitum, Dominum, Deum, Salvatorem et Regem nostrum omnium Jesum Chistum. Imple hoc sacrificium tuum, Domine, benedictione, quae a te est, per ilapsum super illum Spiritus tui sancti, † amen, et benedictione benedic, † amen, et purificatione purifica, † amen, haec dona tua veneranda proposita coram te, hunc panem et hunc calicem.“¹⁾

Подібно в Літургії св. Марка: „Sacerdos mysteria sancta signaculo crucis signat, dicens:

Plenum enim revera est coelum et terra gloria tua per manifestationem Domini et Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, fac, o Deus, ut plenum quoque sit hoc sacrificium benedictione tua, per adventum sanctissimi Spiritus tui.“²⁾

Ріжниця між тими превентивними епиклезами й між властивими епиклезами, що слідують по Христових словах, є та, що отсі другі є логічно тай інтенційно сильніші. Превентивною епиклезою щойно зачинається, а властивою епиклезою оконечно завершується акт освячення; отже її логічний змісл можна би так віддати: ось саме тепер, Господи, в цілости освяти предложені дари — себто „переложи“ їх в тіло і кров Г. Н. Іс. Христа. З того то приводу у властивих епиклезах правильно приходять сильніші вирази: „proposita dona purificentur et transferantur ...Et hunc panem quidem faciat corpus Christi... Et hunc calicem faciat quoque sanguinem pretiosum testamenti novi“ (в Літургії св. Кирила); „ut eos sanctificet et consecret... et faciat panem quidem corpus, calicem autem sanguinem novi testamenti“ (в Літургії св. Марка).

¹⁾ Renaudotius l. c. T. I., pag. 45.

²⁾ Ibid, pag. 139.

А в превентивних епikleзах правильно проситься Бога тільки о благословення й очищення предложених дарів, але не о „переложення“ (переествленія). За таку превентивну епikleзу може уходити в нашій Проскомидії молитва „Боже, Боже наш... самъ благослови † предложеніє сіє и пріими є въ пренебесный твой жертвенникъ“ як також „проскомидійна молитва“ по великому вході, де просимо Бога „вселитися Духу благодати твоея благому въ насъ и на подлежащихъ дарѣхъ сихъ“ (св. Івана Зол.), „призри на ны, Боже, и виждь на службу сію нашу и пріими ю...“ (св. Василя).

Власне з тексту нашої Літургії, де логічність акцій незвичайно послідовно переведена, стає вповні ясно, що превентивна епikleза відноситься до властивої епikleзи тільки як інтенція до самого (наміреного) акту.

Такий самий тип Літургії з подвійною епikleзою представляє нам папірус єгипетського монастиря в селі Der-Balyzeh,¹⁾ який має повну превентивну епikleзу на тому самому місці, як і дві, щойно згадані, єгипетські Літургії; по словах „Sanctus, Sanctus...“ зараз слідує в ньому превентивна епikleза: „Reple nos gloria tua, quae apud te est, et mittere dignare Spiritum Sanctum tuum in has creaturas et fac panem quidem corpus Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, calicem autem sanguinem Novi Testamenti...“

А по наведенню Христових слів має отся Літургія всі ознаки й властивої епikleзи, хоч її слова на папірусі не даються в цілості відчитати. „Mortem tuam annuntiamus et resurrectionem tuam confitemur et de re s a m u r...“ (тут дальший текст, судячи після аналогії всіх інших Літургій, без сумніву був такого змісту: св. Духа, щоби предложені дари зділав тілом і кровю Г. Н. Ісуса Христа, і щоби нам були отці) *doni tui in virtutem Spiritus sancti, in confirmationem et augmentum fidei, in spem futurae vitae aeternae...*²⁾

Отже ні найменшої підстави не має міркування Дра Руснака: „Эта литургия характеризуется тѣмъ, что въ ней епиклизись находится перед словами освященія.“³⁾ Вона характеризується тільки тим, що належить до типу Літургій з двома епikleзами, який то тип розвинувся й удержувався саме в Єгипті.

Впроді в превентивній епikleзі Літургії „Der-Balyzeh“ приходиться сильний вираз „fac“ (*panem quidem corpus...*); алеж то й у властивих епikleзах не у всіх приходять одна-

¹⁾ Се рукопис, знайдений 1907. р. в Der-Balyzeh під Asiut в Горішнім Єгипті, а походить з VII. або VIII. ст.

²⁾ Наводить др. Руснак на стр. 25—26.

³⁾ Ibidem. Тої самої думки є також Ks. Lisowski (: *Słowa Ustanowienia Najśw. Sakramentu a epikleza. Lwów 1912, стр. 107.*)

ково сильні вирази. Так пр. в несторіянській Літургії св. Адея і Марія епikleза виходить льогічно слабша: „Et veniat, Domine, Spiritus tuus sanctus, et requiescat super oblationem hanc... et eam benedicat et sanctificet, ut sit nobis, Domine, ad propitiationem delictorum...“¹⁾

А в Літургіях „Theodori Interpretis“ і самого Несторія епikleза виходить куди сильнійша: „Et veniat, Domine, gratia Spiritus sancti, habitetque et requiescat super oblationem hanc, quam offerimus coram te, et sanctificet eam et faciat eam, panem scilicet et calicem hunc, corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, transmutante ea te, et sanctificante per operationem Spiritus sancti...“ (Літург. Несторія).²⁾ Подібно в Літургії „Theodori Interpretis“ (де одначе нема виразу „transmutante ea“).

Отся елястичність висловів в різних текстах епikleзи вповні зрозуміла. а) Требаж мати на увазі, що в перших трьох християнських століттях Літургії ще не були списані, і священники служили їх на память. А притім не придержувалися сервілістично одного тексту, але розтягали молитви в міру свого натхнення й уміння. Коли отже Літургії в пізніших віках стали списуватися, то вже кожда більша місцевість мала прийнятий свій спеціальний тип Літургії — значить, що й в епikleзі витворилися ріжні варіанти.³⁾ б) Віра в „букву“, чито в слово, як таке, була чужа цілій християнській старовині, як вона є чужа св. книгам нового Завіту. Написанож, що Бог зробив нас „слугами нового Завіту, не букви, а духа; бо буква вбиває, а дух оживляє... А де дух Господній, там свобода“ (II. Кор. 3, 6—18).

Тому то творці літургічних канонів не вязалися словами, як такими, тільки „духом“ — себто змислом чито с а м и м п р е д м е т о м, який висказували то такими, то инакшими, то довшими, то коротшими словами. Чи отже в тексті епikleзи приходять кілька ріжнородних термінів, щоби себе взаємно доповнювати, як пр. у нашій Літургії св. Василя В. „благословити“ — „освятити“ — „показати (явити)“ — „переложити“, чи приходять тільки один термін „явити“, з м и с л е п і к л е з и о с т а є т о й с а м и й: священник просить, щоби

¹⁾ Renaudotius l. c. T. II., pag. 586.

²⁾ Ibid. pag. 627.

³⁾ „...faktem pozostanie, że wprawdzie przez trzy pierwsze wieki nie było jeszcze ani ksiąg, ani urzędowego, w pewne przepisy uchwyconego, a więc stereotypowego rytu, że jednak istniała podkreślenia godna jednolitość we wszystkich wielkich Kościołach, i to od samego początku, o ile stwierdzić można. Była to wszakże jednolitość co do rzeczy więcej typowa, a mniej co do formy szczegółowa, chociaż w niejednych przypadkach wyrazy używane były te same. W teorii każdy biskup modlitwy sprawiał, jak chciał lub umiał. Stąd napotyamy na lżejsze odmiany we wspólnych formach powszechnie używanych“. Ks. Władysław Hozakowski: Dzieje mszy świętej, Poznań 1914, str. 51. (Се переклад з англійського: The mass — a study of the roman liturgy — by Adrian Fortescue.)

Господь зіслав св. Духа на предложені дари — в тій цілі, щоб хліб і вино сталися тілом і кров'ю Г. Н. Ісуса Христа.

Зрештою загал літургійних текстів свідчить про сенс поодиноких текстів. Загал Літургій найвиразніше на світі каже, що суцільною точкою епілези є: просьба, щоби Бог зісланням св. Духа перетворив хліб і вино в тіло і кров Ісуса Христа. Отже всі поодинокі Літургії, в котрих священник просить Бога о зіслання св. Духа на предложені дари, щоби їх „явити“ як тіло і кров Г. Н. Ісуса Христа, можуть мати на тому місці (в епиклезі) тільки той самий змісл. Воно й дійсно дуже дивно виходить, коли різні, зрештою поважні, автори на всякий спосіб намагаються обійти правдивий змісл епиклези бодай у Літургії „Апостольських Конституцій“ (називають її також Літургією св. Климента, папи римського), і вираз „явити“ толкують так, мовби тут ходило про се, щоби св. Дух поміг нам живо повірити в присутність Христового тіла і крові під видом хліба і вина...

„Der heilige Geist solle das Brot als den Leib uns erkennen lassen, zu unserer Ueberzeugung bringen“ (Hefele); „Die Epiklese der alten Liturgie ruft den heil. Geist... dass er erscheinen mache dieses Brot als den Leib... durch seine Einwirkung werden die Gläubigen Brot und Wein als den Leib und Blut Christi erkennen“ (Probst); „Ostende panem esse corpus, significat: ostende per effectum salutarem in mentibus nostris istum panem sanctificatum non esse panem vulgarem sed coelestem“ (Bellarminus).¹⁾ Ба, алеж текст Літургії „Апостольських Конституцій“ говорить про зіслання св. Духа на предложені дари — „supra hoc sacrificium (supra hanc hostiam, *ἑσθίαν*) mittas sanctum tuum Spiritum“, щоби їх явити тілом і кров'ю Ісуса Христа, а не про зіслання св. Духа на нас, щоби ми повірили... Пощо отже св. Дух має сходити на хліб і вино, коли його акція після наведених авторів не має бути спрямована на хліб і вино, тільки на наш розум? Текст дальше говорить також про св. Духа, яким ми наповнимося, але не безпосередно, тільки через св. Причастія: „quo participes illius (тіла і крові)... Spiritu sancto repleantur“. Отже проситься в тій епиклезі, як і у всіх інших, щоби св. Дух зійшов на предложені дари, і їх змінив в тому напрямі, щоби вони „явилися“ тілом і кров'ю Г. Н. Ісуса Христа — так, щоби були в силі причасників наповнити св. Духом... Тут нема інших льогічних можливостей, як тільки та одна: що тут проситься о переествлення предложених дарів, і вираз „явити“ значить не инше, а „зділати“, „перетворити“.

¹⁾ Всіх тих наведених авторів цитує Руссак на стр. 30—31 в ноті.

І пощож взагалі обходити сей ясний і з усіми Літургіями згідний змісл? Золоті слова Renaudot-a: „...Ecclesiam prode est, ne quid recentiorum quorundam Theologia detrimenti cariat.“

Тут ми вже можемо приступити до окончного усталення характеру епikleзи. Др. Руснак твердить, що: 1) епikleза в деяких Літургіях приходить перед словами Спасителя; 2) що в деяких Літургіях вона складається „только изъ общихъ молитвъ о помощи св. Духа“ (стр. 23); 3) що „чинъ призыванія св. Духа на предлежащіе Дары настолько не схожъ въ всѣхъ восточныхъ литургіяхъ, что невольнo зараждаеть въ душѣ каждаго безпристрастнаго изслѣдователя сомнѣніе въ своемъ „апостольскомъ“ происхожденіи“ (стр. 48).

І знов ніодно з тих тверджень не естійне. Про 1) вже ми все сказали, що треба. Про 2): В дійности епikleза у всіх Літургіях: а) має строго той самий льогічний змісл: просьба о зіслання св. Духа на предложені дари, щоби ті дари завдяки сьому стали тілом і кровю Г. Н. Ісуса Христа; б) навіть те саме місце займає епikleза у всіх Літургіях: по евангельському тексті, що відноситься до Гайної Вечери, правильно продовжується Літургія в тому зміслі, що ось ми тепер згадуємо страсти, смерть, воскресення і другий прихід Ісуса Христа, і хочемо те совершити, що нам Христос приказав, себто Пресв. Евхаристію, і саме тут слідує епikleза; в) по епikleзі сейчас наступає просьба, щоби нам (причасникам) освячені дари були на всяку благу „пользу“. Про 3): якщо епikleза не е апостольського походження, то що взагалі в Літургії і на яких підставах можна вважати за таке, що е апостольського походження? Ніякої иншої части в Літургії нема, котра так типово й постійно, без усякого виімку, повторялась би у всіх Літургіях, як саме епikleза. Якщо із „несхожости“ різних епиклез, як сього Др. Руснак хоче, треба би вносити про неапостольське походження епikleзи, то а fortiori з тої самої рації треба би заключати, що взагалі Літургія не е апостольського походження, бо між текстами Літургій е без порівнання більше несхожости, як між ріжними текстами епиклезі... Так приходимо до абсурду, й ті, котрі католицьку науку боронять з такою остентаційною „вірнопреданністю“, в дійности усувають їй ґрунт зпід ніг... Дійсно „Ecclesiam prode est, ne...“

Зрештою, якщо ходить про літургічні тексти, то — як побачимо — епikleза сильнійше й виразнійше зрослася з конструкцією Літургії, аніж навіть Христові слова „се е тіло мое — се е кров моя.“ І якщо епikleза не е апостольського походження, то виголошування Христових слів в Літургії — з тих самих причин — також не е апостольського походження.
(Продовження буде)

о. Осип Леицук

Під нинішню хвилю

Світова війна створила непригожі обставини для релігії і духовенства. У воєнних рядах, на фронтах стикалися зі собою люди найрізномірнішого покрою і моральної вартости, затратували багато благородного, а переймали ще більше злого, відзвичаювались від релігійних практик, губили чесність, і зломані тілесно, а ще більше духово, вертали до своїх домів. Вертали вони німечниками тіла і духа до своїх старих гнізд, до своїх рідних, котрих так само карбувала війна на свій лад. Передовсім величезні сліди робила війна на нашій вузшій батьківщині, у Східній Галичині. Чия нога не толочила тут наших піль і наших душ? Котра країна і котрий нарід складав більшу дань воєнному Молохови? Треба подивляти і дякувати милосердю божому, що трійливий плід війни, так щедро сіяний серед нашого східногалицького народу, здебільша полиняв, і час згоївби усі рани, колиб не темні духи. Дві погубні струї впускають ті темні духи у наш нарід. Першій імя безбожництво, другій—сектанство. Обі ці струї є дуже погубні для нашого пошарпаного народу, і можуть довести нас до духової руїни і національного зледащіння. Хоч пливають вони відмінним руслом, то ціль їх одна: знищити народ. Ми не сміємо бути пасивними свідками трагічного звязку нашої народньої неволі, але з напруженням і висиленням, спільною працею мусимо протиділати цим струям. До співпраці звизаємо всіх, кому лежить на серці доля нашого народу і нашої Церкви.

В Росії і на Вел. Україні большевики виповіли війну Богови. Мечем і друкованим словом ішов і іде воєнний похід чорної мафії проти Бога, Церкви, духовенства і родини. „Проч з Богом“, „проч з релігійним пересудом“, „проч з духовенством“ —кидають такі кличі і силкуються їх реалізувати. Творили судейські трибунали, оскаржували Бога, релігію, папу і виносили на них присуди смерті..

Цю власне струю намагаються впустити темні духи у нашу вузшу батьківщину. Силуються розілляти це баговиння серед нас друкованим письмом, мечем — куди погубнішим від залізного, бо незнищимим і успішнішим. „Воля Народу“, „Світло“, „Наше Слово“ брошури, віча, тощо, оце їдь цього баговиння, що вливається і затроє народ. Не є це наступ на саме лиш духовенство, але на мораль і чесність народу, на релігію, на Бога.

Друга струя, це сектарство. Пливе вона з Америки доляровим руслом. Вона погубніша від першої. Бо коли

безбожництво вдирається у цілій наготі, то оця друга струя допрошується до нас під плашиком релігії. І євангелики і штундисти і суботники і дослідники св. Письма і може ще які, а всі вони йдуть разом в повній згоді, і спільно насаджують хаос. „Віра і Наука“ і „Післанець Правди“ і „Wolny Chrześcijanin“ і „Вартова Башта“ і інші, з численними летючками і грубезними, коштовними бібліями, втискаються непростені під наші стріхи і насаджують „любов ближнього“. Отуманений батько, перенятий цею їхньою „любовю ближнього“ береться „навертати“ свого рідного сина на штунду сокирою і мотикою; син перед „звершеним“ своїм батьком мусить тікати з хати і перемешкує в чужих¹⁾.

Гуляють, бо платять; забувають одначе за послідну ще заплату на божім суді. — Мимохіть нагадуються мені слова Преосвящ. Йосафата з реколекцій 1921. року: „Пам'ятайте, що після цих воєн прийде війна духів“. І дійсно ця війна прийшла.

Мусимо усвідомити собі вагу небезпеки і повести одноцільно протинаступ і то зараз, бо завтра вже може бути запізно. Засобами: релігійні товариства, добра книжка і здорова преса.

1. Релігійні товариства.

Попри церковні брацтва розвинулися в нас в останніх часах релігійні товариства. Головно товариство Апостольства Молитви охопило майже цілу нашу провінцію і лиш до виїмків требаб зачислити парохії, де ще його нема. Та не всюди, на жаль, це товариство виявляє свою життєдатну силу. Причин цього требаб дошукуватись не лиш в браку відповідної літератури і фахового органу у рідній мові, але і в малім підготованню священика до ведення релігійного товариства. На це повинні звернути увагу наші Ординаріати і ввести в духовних семінаріях навчання так важної штуки, як окремого предмету, або принайменше при навчанню пастирського богословія на цю галузь науки звернути бачнійшу увагу. Необхідним для провідника реліг. товариства є фаховий орган. „Місіонар“ є не-вистарчаючим для священика. Не обнижую ще тим вартости „Місіонаря“, бо „Місіонар“ сповняє щиро і успішно свою ціль. — „Товариство Апостольства Молитви“ мусимо поставити на цій височині, щоб воно було душею парохії, дружиною Гедеона, як слушно зазначає о. др. Маркевич, з котрою підемо на перебії всіх темних духів. Товариство треба вміло і послідовно провадити. Не зражуватись невдачею, бо вправа робить мистцем, і не дивитись на кириню осібняків, бо, як каже наш нарід, нема села без болота. Не вдоволитися лиш самим заснованням товариства, бо

¹⁾ Автентичне, це було Раві.

з того не лиш що не буде користи, але станеться шкода, легковаження для товариства і байдужність для його знеслих орудників і високої ціли. Не зводить життя товариства лиш до дєржання свічок при богослуженнях і принагідних сповідях, але працю в товаристві зробити своєю найважнішою душпастирською працею. До членства допускати саму еліту по засаді „*non multum, sed multa*“, окремо жінок, окремо мушин, а через еліту добиратись до інших і поволи засилювати товариство. Акт прийяття в члени повинен бути торжественний, по можности при співучасти другого священника, з відповідними промовама, вручуванням медалика, з певного рода присягою. Не завадилоб при цьому зробити фотографічну знимку членів; це булоб до смертною памятою і захоотою. Відносини провідника до членів повинні лучити в собі доброту і строгість, авторитет і свободу. Член в товаристві має бути і жовніром і апостолом і дитиною. Длятого треба їх навчати членсько-жовнірського звання на сходианах, які повинні правильно відбуватись бодай раз на два тижні. Член як жовнір повинен бути вірний Христови і вірний та совісний своїм обовязкам, апостолом в церкві, в родині, в товариствах і в агітаціях¹⁾, дитиною, послушною і усміхненою як дитина, в горячій молитві і в несенню моральної та матеріяльної потіхи потребуючим. Передовсім одно треба памятати, що програма і ціль товариства мають відбиватись на лиці, в поведенню і в праці самого священника. „Ніхто не буде вичікувати веселої вістки від засмученого післанця“ каже Маєр у своїому творі „*Grundriss der Katechetik*“.

З радістю приходиться занотувати, що незвичайно глибоко запускає коріння друге релігійне товариство, а це „Марійське Товариство Молоді“. Неструджений презес цего Товариства, о. др. Маркевич Йосафат ЧСВВ, розмірно в короткому часі встиг насадити марійські дружини в кождому місті, де є середня школа. Органом цего товариства є „Вістник Марійських Товариств“, досі появилося число 1. Булоб вказаним, щоб цей вістник появлявся періодично, бодай раз у два місяці, на взір німецького: „*Praesides Korrespondenz*“. Треба розглянутися, чи на селі не далосяб створити Марійську дружину. Це булаб дуже мозольна праця, але за те принеслаб дуже великі користи. — На цьому місці звертаю увагу, що добре є організувати в Марійських товариствах ремісничу молодь. Незорганізована в реліг. товаристві реміснича молодь є в нинішню пору не лише втрачена для Бога, а часто стає на службу ворогам релігії і Бога. Як закладати Марійські товариства, подає „Загальний статут

¹⁾ Praesides Korrespondenz für Mar. Kongregationen за 1927 ч. 1–2 стаття: Das Apostolat der Sodalen in der Pfarrei.

Марійських Товариств“, котрий можна набути у Марійськiм Товариствi Молодi Львiв — Сикстуска 39а, цiна 50 с. Там можна також засягнути устних або письменних iнформацiй. На кiнцi статута подана лiтература.¹⁾

2. Добра книжка.

У нас недоцiнюється ще вартостi доброї книжки. А варто булоб потрудитись, щоб якнайбiльше її поширити мiж народом. Добра книжка—добрий приятель чоловiка, а зла—злий. Длятого, коли йде мова про товариство, то тим самим муситься говорити про книжку, про бiблiотеку. Товариство без бiблiотеки не осягне цiли. Бiблiотека буде невмовкаючим проповiдником i спiвдушпастирем священника. Нераз добра книжка промовить там, де не дiйде слово священника. Принесе дитина з парохiяльної бiблiотеки книжку, прочитає на голос в хатi родичам, сусiдам, а може й недо-вiрок послухає i книжкою розбудиться. А нехайби книжка розворушила хоч частинно совiсть чоловiка. I се вже здобуток.

Щодо добору книжок не треба обмежуватись виключно на рiчi духовнi, але для бiльшого оживлення вказаним є закупити до бiблiотеки книжок свiтського характеру,²⁾ розумiється з виключенням таких, що ворожо або цiлком байдужо ставляться до христiянських iдей. Через бiблiотеку нав'яже священник нитки i з нечленами, можна сказати, з цiлою парохiєю, i в сей спiсib буде мати на оцi цiлу свою вiвчарню. Подвiйне значiння матиме свiтська книжка в духовнiй бiблiотецi: 1) набирає так сказатиб, бiльшого значiння; 2) буде свого рода атракцiєю для байдужних, чи духово звихнених одиниць, i з часом можна навiть тою свiтською книжкою оцих байдужих позискати для духовної книжки. Не треба обмежуватись на само визичування книжок до хат, але дуже корисний вплив робить спiльне читання, головню духовних книжок, а священник при тiм зможе неодню розяснити i неодного навчити. Марiйське Товариство, як найбiльш компетентне в тiм взглядi, повинно би виготовити виказ книжок, з узглядненням вже свiтської лектури, для парохiяльних, зглядно бiблiотек релiг. товариств.

Можу стрiнутись зi замітом свiтських громадян, що парохiяльнi бiблiотеки³⁾ перешкоджувалиб читальняним бiблiо-

¹⁾ Поручається цю лiтературу також о. провiдникам Апост. Мол.

²⁾ В статтi „Die Kongregationsbibliothek“ (Praesides Korrespondenz. з 1927. ч. 5—6), автор застановляючись над родами книжок в конгрег бiблiотеках, на першому мiсцi ставить книжки для розривки (Unterhaltungslektüre).

³⁾ Коли в однiй парохiї є бiльше релiг. товариств, то не треба творити при кожному товариствi окремої бiблiотеки, але для всiх одна пiд назвою парохiяльної. Чувати пильно, щоб всi товариства мали однаковi права, бо на сiм пунктi моглиб виникнути рiзкi непорозумiння i шкода для товариств.

тека, через що ці перші моглиб більше зашкодити, як помогти. Не це відповідаю. Якщо читальня є під впливом священника і якщо не нуртують в ній духи протирелігійні, а має (що рідко лучається) добірну, без закиду бібліотеку, то там парохіяльна бібліотека буде рідною сестрою читальною і не лиш що не будуть зі собою ворогувати, але будуть себе взаємно доповняти. Колиж читальня вступила на шлях ворожий Церкві, а вплив священника даремний, тоді парохіяльна бібліотека, хоч не буде по нутру кільком людям, сповнятиме свою високу ціль, подаватиме людям здоровий корм. Тоді не шкодою, але ратунком для села буде ця бібліотека. У випадку, де читальня нечинна, священник старатисьме її оживити і опанувати своїм благородним впливом, подбає, щоб до читальної бібліотеки не попала книжка, ворожа вірі й Церкві.

Дуже важною особою є бібліотекар. Праця бібліотекаря не полягає ще в самім виданню, чи записанню книжки. Бібліотекар мусить дібрати книжку членови, подати навіть кілька гадок відносно змісту, форми, звернути увагу, чого читач має шукати в книжці. А тоді і менше цікава книжка піде в рух і кожда з пожитком буде прочитана. Для того булоб найкрасше, якби сам священник визичав книжки. Визичати все в означеному часі, бо всяка неточність зражує членів. Найкрасше визичати по сходинах. За визичену книжку треба в засаді побирати якийсь мінімальний даток, бо нарід більше цінить річ, задля якої поносить якусь жертву. При сортованню бібліотеки треба мати на увазі передовсім заняття, вік і родинні відносини членів. Припильнувати, щоб визичену книжку неушкоджену член в пору віддав; за неузасаднену неточність, або ушкодження назначити кару.

Заходить питання, звідки взяти фондів на таку бібліотеку? — При добрій волі і щирій праці фонди найдуться. На вкладки членів нема що покладати, бо тим способом ніколи не зліпиться бібліотеки. Головна річ: треба вміти зібрати між людьми гроші; акафист, молебен, свято свободи, різдвяні, великодні свята, празник, при тому потрудитись і сказати кілька словещь, а нарід усе дасть. При цьому слід зазначити, що всяку збірку треба зачинати від себе, бо нарід і на це дивиться. Вислід кожної збірки оголосити в церкві і подякувати, хочби і за найменшу, жертву (ніколи не дорікати), виправдуючи і тих, котрі нічого не дали.¹⁾

3. Преса.

Більшу силу чим книжка, має газета. А множитьься їх нині така безліч, що слушно називають їх шестою частю

¹⁾ Автор цих стрічок протягом одного року створив, принагідними збірками поза церквою, бібліотеку Марійських товариств вартости окол. 1000 золотих в 253 томах (числах).

світа. Газета стала не лиш орудником пропаганди, але й учителькою, педагогом, як хтось сказав, „безплатним університетом з неограниченими катедрами і обмеженими слухачами“. Газета викликає державний переворот і зміняє державний лад, детронізує і наставляє володарів, одних вивисшає, других принижає, з чорного робить біле і навідворот. Одним словом є це вселадний диктатор, раз строгий, раз усміхнений, раз дотепний, раз саркастичний, а рідко природний. Оцему диктаторови коряться нині сотки мільонів розумних естів, майже без застанови, без протесту сповняють його волю. Скільки доброго моглаб зробити ця преса, колиб їй привічувала Христова ідея! Можна сміло сказати, що створилаб правдивий рай на землі. А в дійсності найбільше газет таких, що руйнують.

Отже цій лихій пресі муситься протиставити здорову, християнську. А її так мало!... Тай то не може ще вилізти зі своїх пеленок, все дитина і не знати, як довго ще буде нею. Мусимо поперти благородні почини неструджених робітників на цьому полі, мусимо масово збирати на пресовий фонд нашої християнської преси і масово її поширяти. Зла преса збирається в боеву лаву, щоб зломити душу народу, і не одну вже зломил. А нас Боже провидіння наставило пастирями і оборонцями тих душ. Боронімже її!... Наш нарід здебільша не визнається ще на вартости газети. Бере до рук всяку, коб лиш своя українська, а читаючи одну газету частійше, стає мимоволі поклонником її засад. До того наш чоловік не любить за газетою ні писати, ні ходити, але прийме її, як вложиться йому її в руку. З цим фактом числяться видавці лихої преси, і насилають їх навіть задармо людям, де лиш попало, віддається їй всюди в кольпортажу. По всіх кіосках, складах паперу в столиці і на провінції найдете „Волю Народа“, „Світло“ і т. д., та на лік не дістанете „Нової Зорі“, „Правди“, „Свободи“, „Нового Часу“ чи навіть „Діла“, хиба під книгарнею Шевченка, в редакції, або в двох-трьох skleпах. Доложім всіх старань, щоб наша добра преса опанувала нарід, а тоді зменшимо і свій власний труд. Не нарікати, а трудитись.

На докінчення ще кілька слів про т. зв. кольпортажу книжок і газет. Не вистарчить, щоб нарід лиш довідався, що десь існує добра книжка, чи благородна газета. Як я зазначив, нашому чоловікови книжку чи газету треба дати в руки, а деколи навіть і цю газету ще йому заплатити. Ввійдім в порозуміння з християнськими видавництвами і берім книжку чи газету в продаж на вимову. Кождої неділі, свята¹⁾ нехай один з реліг. товариства продає

¹⁾ По многих парохіях вже тепер практикується продаж книжок духов. змісту і газет, але вона без більшого розголосу і заохоти і непростійна, радше принагідна.

їх під церквою, чи в закрестії і то постійно. Ділом священика буде заохотити вірних до купна. Добре булоб, якби вдалось зібрати пренумерату на газети згори, бодай на чвертьрічча. До доброї преси зачисляю (винявши наукові журнали і органи „Богословія“, „Нива“): „Поступ“¹⁾, „Наш Приятель“²⁾, „Місіонар“, „Світ дитини“, „Нова Зоря“, „Правда“, а також поручити „Свободу“, „Новий Час“. Не подаю тут „Діла“, бо раз, що вона для селянина задорога, а по друге, наш чоловік читає газету лиш в неділю. — З такої кольпортажі подвійна користь. Вщиплюємо здорові ідеї в душі народу, і з цього придбаємо гріш, який обернемо на бібліотеку. Порадно булоб вести записник кольпортажі, для дослідника наших відносин цифри ці будуть мати велике значіння.

о. В. Д. Садовський

Церковний календар і його реформа

(Продовження)

Для доповнення поняття про „старий“ римський календар Юлія Цезаря і на нім оснований, а тільки в дечому зреформований, „новий“ календар папи Григорія XIII. (пристосований до богослужбного правила римської Церкви), а відтак про греко-церковний або т. зв. греко-руський календар (з його зовсім відрубною структурою і з його спеціальним богослужбним уставом для східних Церков) — треба нам познакомитися ще і з горожанським (світським) літочисленням так різних християнських, як і поганських народів, та з ріжними їх календарями.

— Колись в давну давнину у всіх народів літочислення (історія — і хронографія) спочивала виключно в руках священичого стану. Найвисший священик ділив час на місяці і роки і то або після сонця (сонічний рік — *annus solaris*, від одного обігу землі довкола сонця, 365-366 днів), або після фаз луни (лунний рік — *annus lunaris* 354 днів з вставленими місяцями що кілька років), або лучив обі системи в одну яко місячно сонічний рік (*annus lunisolaris*, в яким 235 синодичних місяців тільки 2 год. 5 мін. 42 сек. довші як 19 тропічних років; значить: по 19-тьох роках вертала тотожність між бігом сонця і луни і числення часу так, як тому 19 літ.) Роки і місяці ділено на тижні по сім днів, а що священики, пр. в давнім Єгипті, в Вавилоні мали обовязок ворожити бу-

¹⁾ Бодай запренумерувати до парохіяльної бібліотеки і читальні.

²⁾ Якнайбільш масово розпихати поміж шкільних дітей.

дучину, отже управляли астрологією, тому для улекнення ворожби кожний день, кожда година доби мала за особлившого опікуна одну із семи планет. А порядок сих астрологічних планет був слідуєчий: 1. Сатурн, 2. Юпитер, 3. Марс, 4. Сонце (яке уважано також за планету), 5. Венера, 6. Меркур і 7. луна, на що вказують латинські назви днів тижня.

— У жидів календарська справа лежала також в руках первосвящеників, їх особливим обовязком було: подати точно свято пасхи, яке стало має припадати на 15. нізана, але сей весняний місяць з року на рік пересувається. Всі прочі свята і постні дні припадають стало на ті самі календарські дні, хіба як який пісний день припавби на суботу, тоді пересувається піст на слідуєчий день. Жида числили лунно-сонічними роками в 19 літних циклях, в яких було по 12 лунних місяців 12 звичайних років (353-355 днів) і 7 переступних років по 13 лунних місяців (383-385 днів).

Магомет приписав для своїх ісповідників календар, оснований на давнім арабським календарі; там числено було чисто по лунним місяцям: 12 лунних місяців давали один рік. З сього виходило, що початок магометанського року, їх місяць посту Ramadan і свято радості бейрам щораз припадали в иншій порі року. Задля ріжних невивід, які з сеї ріжниці між лунними і соняшними роками виходили, Каліф Таїлїлах (974-992) впровадив зреформований рік „Маліє“, який до недавних часів був вдержався у Турків, а який оснований дуже докладно на юліянським календарі і зачинався 1. марта старого стилю.

— Тай римський давний календар, що його мав уложити ще Нума Помпїлій, був календарем горожансько-богослужбним, а місяці і нові роки і празники в честь ріжних римських, грецьких і других богів мав викликувати кождохасний найвисший первосвященик (*calare*, звідси *kalendae* і календар.) Він мав обовязок проголошувати календи місяців (т. е. першого кожного місяця), обчисляти вставлювані дні і назначувати переступні роки. Однак в році 46. до Хр. (*annus maxime confusionis*) через недогляд первосвящеників треба було перевести радикальну реорганізацію римського календаря, чого в дійности доконав Юлій Цезар. Сей поправлений календар називався: *Kalendarium* або *Fasti*, також *Fastorum libri, in quibus totius anni fit descriptio*. Очевидно, що як від сеї реорганізації списані були *Fasti*, і календи місячні усталені, устало скликування народу через *Pontifex*-а *Maximus*-а для подавання йому календарських дат (*calatio populi*). Подавання календ важне було сим, що місяці числено від календ до календ і що на календи сплачувано довги.

Тим часом Греки числили місяці не від календ до календ, а від новолуння, тому у Греків не було навіть назви календар, а гімерологіон або ефгімериди. А коли у Светона читаємо „ad

kalendas graecas“, то означає се таких довжників, що сплатять свої довги аж „на святого Ніколи“.

— Поправлений юліянський календар мав в першій мірі служити для горожанського ужитку, а що римська імперія розтягалася майже на цілу західну і полудневу Европу, західну Азію і північну Африку, то і поширення його було майже загальне.

— Колиж християнська Церква вийшла із підземель і ка-
такомб на денне світло, коли християнські богослужбні від-
прави стали публичними, то основою для християнського лі-
точислення і для церковного празновання різних свят став
зреформований римський календар Юлія Цезара. Однакож
сей юліянський календар тільки в римській, себто западній
християнській Церкві, прийнявся так, як його Юлій Цезар
сконструував, як се вже передше було зазначено. Грецька
восточна християнська Церква прийняла зреформований Юлієм
Цезаром календар в основу і на сій основі построїла свій
питомий греко-церковний календар, який прийняла була з часом
візантійська імперія до свого горожанського літочислення,
а від візантійської грецької імперії перейшов він у своїй но-
вій структурі (без „календ“ і „нонів“, з численням від пер-
шого кожного місяця до кінця — т. е. 28. згл. 29, 30 і 31—
без повторювання bissextilis-a в лютім) в горожанські кален-
дарі західних і полудневих європейських держав. В сих го-
рожанських календарях, видаваних очевидно через духовни-
ків, стали з часом під поодинокими датами місяців приміщу-
вати імена святих і то для західної і полудневої Європи пі-
сля римського Breviarium, а для Візантії, Вірмен, Коптів і Сла-
вян після Мінольгоїона і Сінаксара названих народів схід-
ної Церкви з подаванням кожного року терміну празника
Пасхи і цілого подвижного круга Свят. (*Συναξάρια* — collec-
tiones breviorae: vitae sanctorum et martyrum in compen-
dium redactae).

Колиж з часом папа Григорій XIII. запровадив кален-
дарську реформу в римській Церкві, пересуваючи літочислення
о 10 день наперед, то се пересунення о 10 день і спосіб
обчислювання переступних років прийняли з часом західні
і середні європейські католицькі і протестантські держави
в своїх горожанських календарях. А що Росія, Сербія, Бол-
гарія, Румуни, Греки, Вірмени, Копти, які належали до греко-
восточної Церкви, задержали у своїм горожанським літочис-
ленні юліянський календар після греко-церковної системи,
вийшка відси ся величезна недогідність, що в міждержавних
відносинах, особливо в торговельному житті, слабший Схід
мусів хоч не хоч приноровитися до пересуненого вперед го-
рожанського західно-європейського календаря, для якого при-
нято назву „нового стилю“, щоби відрізнити його від східно-
європейського російського, а з ним і грецького, який названо

„старим стилем“. З приходом большевиків заведено в цілій совітській республіці в горожанському літочисленню „новий стиль“ з усякими большевицькими пропам'ятними днями. Так само заведено „новий стиль“ в горожанських міжнародних зносинах в Греції, в Румунії, у Турків, а навіть в Японії завели 1926. міжнародний новий стиль. І в нас сьогоднішніх Українців вже віддавна обов'язує в нашій горожанській житті „новий стиль“, хоч свята та різні іменини тримаємо „по старому стилю“.

Кожний, хто з увагою прочитав дотеперішні висновки, бачить, що назви григоріанський або юліанський календар для горожанських календарів не є зовсім вірні, не відповідають дійсності. Одинокі слухна назва для горожанських календарів є: календар „по новому“ або „по старому“ стилю, а для церковних календарів: а) для римської католицької Церкви: „григоріанський календар“, б) для греко-всхідної Церкви: греко-церковний, або греко-руський календар. Протестанти не мають на ділі церковного календаря, а вживають в своїх кірхах календаря „по новому стилю“. —

— Найбільше клопоту справляє вірним греко-всхідної Церкви щорічне святкування Пасхи і з нею злучених постів, заступів і подвижних свят по „старому стилю“.

Розріз між „новим стилем“ в горожанському житті а „старим стилем“ у церковному житті давався й дається відчувати; тому і не дивно, що самі церковні круги в Совдепії, в Греції враз з фанаріотами в Царгороді, в Румунії з власної ініціативи і в Польщі під пресією властей існуючих завели для своїх вірних в церковному літочисленні календар „по новому стилю“ (а не григоріанський календар), затримуючи обчислення Пасхи по давньому греко-руському літочисленню і по давньому церковному правилу.

Таке полагодження справи вийшло одним великим дивоглядом, як се вже було передше стверджено.

І вийшло ще гірше: в Совдепії повернено ще минулого року празнувати в церквах святців і всі так неподвижні, як і подвижні празники по „старому стилю“, хоч всіх обов'язує горожанський новий календар; так само сталося і в грецькій Церкві в Греції і Царгороді. За ними пішла і польська автокефалія, побачивши, що простий нарід захоче всі празники в часті по новому з примусу, а загалом з власної волі по раз другий — по старому стилю.

— Якіж причини зложилися на се явище, що віроісповідники східної Церкви противлялися ввведенню „нового“ календаря?

По перше і найважніше: щоби реформу нашого греко-руського, церковного календаря перевести, то треба в нім її самім, т. зн. в церковнім календарі перевести, а не заводити „новий“ горожанський календар, і той зрефор-

мований власний церковний календар узгіднити з богослужбними книгами і уставом нашої східної Церкви.

Очевидно, що ся річ мусить бути аж до дрібниць перестудіована і розважена, а що важніше: треба до задуманої реформи, перед її переведенням в життя, загально повчити і підготувати вірних, в чім ся реформа має оснóвуватися і яка є ціль наміреної реформи? Присім треба вірним головно звернути увагу, що восточна Церква лишається і на дальше при своїм церковнім календарі, при своїх богослужбних книгах і установах, узгіднюючи календар „старий“ з дійсним астрономічним календарем через перенесення і утвердження весняного зрівнання дня з нічю на календарську астрономічну дату 21. марта, як се було колись ухвалено на першому Нікейському Соборі. Без такого загального підготовання вірних не можна навіть подумати про якусь календарну реформу. Вірні східної Церкви, як пр. в Росії і в Греції, не поучені — силою привичаення будуть свята празнувати по давньому церковному календарі, віддалюючися від „нового“ горожанського і від григоріянського календаря латинської Церкви, щораз то дальше, аж в році 4000 по „новому“ календарі будуть по горожанському календарі числити 1. марта, а в Церкві буде щойно 1. лютого; Різдво випаде аж 7. лютого, Благовіщення 7. мая, Спаса 19. вересня, Великдень в 4058. році буде аж 2. червня і т. д. і т. д.

Певно, що знайдуться і такі противники реформи, що скажуть: нехай тих, що після нас прийдуть, голова про се болить, а для нас „нехай буде, як було...“ Се справді неабиякий аргумент, з котрим реформатори також мусять числитися.

— Що в більшешій і в польській автокефалії, а і в нас в Галичині за воєнного часу не утрималася накинена реформа, то попри се, що сю реформу, як вже передше було сказано, переведено без обосновання, заходили ще другі причини супротиву проти реформи, яких ніяк не годиться маловажити.

Загляньмо в троха давнішу історію. Папа Григорій XIII. вже 1583. р. відправив був двох післанців до царгородського паріярха Єремії з дарунками і з предложенням прийняти новий календар. Єремія прийняв дружелюбно папських послів і не осуджував нового календаря, однак бажав його ближше пізнати і виждати, як до нього віднесуться восточні церкви в Греції і Росії. До Єремії відкликалися були в справі нового календаря венецький, грецький, православний єпископ Гавріїл, від Полудневої Руси кн. Константин Острожський і з ріжних міст Греції і в кінці Вірмени. В падолисті 1583. р. відбувся на се скликаний синод, на який прибув і александрійський патріярх Сильвестер. 20 падолиста вирішено ось що: признало було новий календар як нове старання зробити в Церкві Христовій „новшество“, які римська Церква звикла була самовластно установляти; признано неправильности в старім ка-

лендарі, але також і в новім, перед котрим старий відзначається більшою твердістю і, головно, захоче канонічне установлення Нікейського Собора щодо часу святкування Пасхи, що неможливе по новому календарі. В сім змислі дано було відповідь папі, в Росію, Венецію, Вірменам і по всій Греції.¹⁾ Значить: патріархи і синод визнають, що старий календар є злий, але тому, що новий виходить з Риму, то хоч новий календар добрий і годиться з астрономічним, але — патріархи добре вже знали, що як тільки появився новий календар, то єзуїти приступили були в Польщі негайно до його пропаганди посеред уніятів і православних, думаючи сим способом легше переводити не лиш католізацію, але й польонізацію...

— А ось инша сторінка історії:

При сполученні части православних Річипосполитої до унії через Терлецького і Потія постановлено було завести між уніятами новий календар, з усливям заховання празників по старому стилю. „Calendarium novum, si secundum morem antiquum fieri possit, suscipimus“.

1596. р. була напечатана в Римі книжка о новім календарі, де було назначено, що „старая пасхалия и порядокъ святъ, въ ней предписаныхъ, не отмѣнился“.²⁾ Православні, сучасники Потія, знали о його намірі перемінити календар, і ставили йому се в вину. Андрій Вознесенський, львівський тогочасний священик, пише в „Пересторозі“: „вони (Терлецький і Потій) принявши унію, випечатали в Римі новий календар і з ним до нас приїхали, але не проголошували його явно, а тільки потайки його ховали, хоч захвалили його як добрий і дуже потрібний“.³⁾ 1595. р. вийшли в Вильні книги про унію, під якою повинні були підписатися ті із православних, що рішилися були вийти в унію з Римом. В числі головних умовин для унії була й переміна календаря, а то тому, що „старый календарь подкрѣпляетъ въ православныхъ чувство вражды къ латинянамъ“.⁴⁾

— А ще дещо з тих давних часів: Львівський архієп. Суліковскі переслідував всіх, що трималися старого календаря, а 1582. р. приказав він в навечеріє Різдва Христового своїм канонікам і людям, щоби йшли по церквах і монастирях, виганяли з них нарід, стягали священиків від престолів і замикали та опечатували церкви (Zubrzycki, Kłonica miasta Lwowa).

А найновіші часи ось що приносили: 1882. р. А. Z. видав в Кракові брошуру „Polityka nerwów“, у якій пропо-

1) Малычевскій М. Пигась 1. 239 (після Сумцова).

2) Головацкій: Книга о новомъ календарѣ.

3) Акты зап. Россіи Ч. 149. ст. 125.

4) Завиткевич: Паліодія 104—110.

нує признання східної Галичини польсько-русінським краєм, Русини повинні відказатися від старого календаря і кирилиці, а заступити кирилицю латинською абеткою. Стефан Качала помістив був 1883. р. в 26. ч. „Діла“ статтю: „Деякі слова о наміренні знищити старий календар“, в якій каже, що „стремління Поляків, замінити старий календар новим, веде до латинізації і польонізації Русинів.“ „Нам грозить руїна, — каже Ст. К. — і для того треба відноситися душе уважно і обережно до питання про перемену календаря, особливо тим, що дорожать моральною самостійністю свого народу.“

Ось причини, які заставили наших Воляків, як їм було силою накинено новий календар в Церкві через автокефалію, — опертися так сильно проти сього „новшества“, що по недовгій часі сама автокефалія мусіла відкликати той штучний календар зложений в часті з „нового“, а в часті з греко-руського, церковного календаря.

Отсі причини з давньої і теперішньої нашої історії вказують на се аж надто ясно, що як прийдеться переводити реформу нашого церковного календаря, а вона є безперечно конечна і виправдана, — то реформу сю мають переводити чисто церковні чинники і то в цілях чисто церковних та на добро віроісповідників східної Церкви так зєднаних, як і не зєднаних з Римом.

— В чімже має основуватися реформа нашого греко-руського, церковного календаря?

Ходить тут о узгіднення тропічного року з роком церковним греко-руським, а попри нім і з горожанським календарем по старому стилю. Щоби сю реформу перевести, треба би запевнити — по можности — загальну згоду всіх представників східної Церкви зєднаної і незєднаної з Римом, а бодай на разі всіх зєднаних так тут в Європі, як і в Америці. —

Відтак треба якогось року в сім столітті узгіднити греко-руський церковний календар з дійсним астрономічним весняним зрівнянням дня з нічю, як се вже раз було зроблено на Нікейському Соборі, переступивши якогось місяця нарахованих до сього століття 13 днів опізнення. Найвідповідніше булоби якогось року в сім столітті по 18. серпня стар. стилю (31: нов. ст. серпня) сейчас числити 1. греко-церковного вересня (1. нов. ст. вересня), пропускаючи в місяцеслові і в мінеї святців від св. муч. Андрея страгилата до Положення честного пояса Пр. Бог. включно, а по мучениках Флорі і Лаврі з 18. VIII. зараз брати службу 1. IX. Начала Індікта і св. Симеона стовпника, причім треба би з 18. VIII. на 1. IX. переступити *вз рѣчь мѣсяца* о одну букву. План такого переступлення треба би задалегідь основно обробити і в уставі на означений рік зазначити.

А щоби на будуче та сама похибка, що була до Нікейського Собора і після нього до нашого століття, не повтори-

лася і щоби навіть вирівнати різницю астрономічну, яку то похибку робить григоріанський церковний і нинішній нового стилю календар, треба прийняти проект німецького астронома Едварда Нейса (1806 — 1877) при обчислюванні переступних років. Нейс вичислив, що 400 григоріанських років є від 400 тропічних років довші о 2 год. 44 м. 28 сек., що за 3500 літ дасть одну добу різниці. Тому отже, що григоріанський рік є дуже приблизно о $\frac{1}{128}$ часть довший як тропічний, то, щоби вичислення переступности удосконалити, треба, щоби кожний 128. рік (хоч по григоріанському рахунку є переступний) був звичайний. Звідти буде нове право переступности: кожний рік, якого числа додані до себе є подільні через 4, є роком переступним за виїмком року подільного через число 128. Із столітних років є переступні сі, що є подільні через 400. Прочі роки, неподільні ні через 4 ні через 400, а подільні через 128, є звичайними роками. Пр. 1928 — $1+9+2+9 = 13:4$ неподільне, отже звичайний рік; 1930 — $1+9+3+0 = 13:4$ неподільне, отже звичайний рік; $1920:128 = 15$, отже повинен був бути звичайним роком; $2048:128=16$, отже є звичайний; $2176:128=17$, отже звичайний; $2000:400=5$, отже переступний; $2100:400=5$ неподільний, отже звичайний і т. д.

Прийнявши ці астрономічні обчислення в зреформованім греко-руськім церковнім, а рівночасно і в горожанськім календарі по старому стилю, дісталося би зреформаний вічний календар, який прийшлося би в горожанському ужитку хиба назвати, *найновішим*. Зреформований греко-руський календар годився би з церковним григоріанським щодо неподвижного круга свят зовсім (за виїмком святих, питомих одній або другій Церкві), а щодо подвижних свят Пасхи, то в роках, коли латинники святкують Пасху враз з жидами, розходився би зреформований греко-церковний календар на один тиждень. В прочім полишалися би в восточній Церкві всі богослужебні книги і богослужебний устав таким, як його східна Церква віками випрацювала, а віруючі переняли його в своє церковне і приватне родинне життя враз з всіми питоменностями в його донинішнім укладі і його структурі.

А колиби в ново зреформованім греко-церковнім календарі і прийнято обчислення переступности років після григоріанського правила, через його лекшу переглядність і через се, що горожанський календар по новому стилю, який є нині міжнародним календарем, прийняв сю григоріанську засаду переступности, — то на всякий случай сей зреформований греко-руський церковний календар узгіднив би свою дату 21. марта, дату весняного зрівнання дня з нічю, з астрономічним зрівнанням дня з нічю, а справивши до переступлен-

ня о 13 днів „*Wskazanie*“ і „*Epiktos*“, примінилося би „*ключь границь*“ до дійсного терміну Пасхи, як се було бажанням Отців першого Нікейського Собору.

Пожаданим булоби, щоби отсі кинені гадки про реформу нашого греко-руського або греко-церковного календаря не були голосом на пустини без відгону, але щоби визвали конечну виміну гадок на сю тему, хоч на разі очевидно з характером чисто академічним.

(Докінчення буде)

Кс. Юзеф Бородзіч знова при праці

(у світлі його власної публікації)

Кс. Юзеф Бородзіч знаий українській суспільности ще зперед війни, коли то спільно з бл. п. о. Олександром гр. Мольом (*hrabia Mohl*) I. T. з Кракова оголосив в 1912. р. „револьверову“ брошуру: „*Na Rusi Galicyjskiej schyzma się gotuje*“ і вкортці після сеї другу — вправді менше знану, але вже в українській мові п. з. „*Hladi (sic!) jak dobre під Moskalom żyty*“. Автор сих брошур дістав тоді з місця належну відправу в пресі українській, чеській, а по части навіть і в польській (якщо не помиляюся в передвоєнному познанському „*Miesięczniku kościelnym*“, що зумів тоді під редакцією кс. Гозаковського бути незалежним від енденції). В родимій кс. Бородзіча виленській дієцезії вже перед війною була вповні однозгідна думка про його особу так у Поляків, як і Литовців і Білорусинів. Не заперечуючи йому деяких здібностей, uznали його за ревнителя, майже позбавленого второпности, такту, уміркування та душпастирської поваги, а за те відданого підступам, штучкам і самореклямі.

Довший протяг часу після сього перебув кс. Бородзіч за границею, не полишаючи за собою туги в нікого у вітчизні. Повороту його могли бажати тільки найблизші його приятелі з люду, яким видно імпувала голосна його діяльність. Львину часть її становила провокаційно-агресивна боротьба кс. Бородзіча з православієм.

Вже за урядування на виленським єпископським престолі невіджалованої блаженої памяти єпископа Матулевича старався кс. Бородзіч повернути до виленської дієцезії.

З огляду на обтяжуючі його духовні процеси єпископ Матулевич негативно поставився до його старань й тим самим кс. Бородзіч полишився за границею. Лишень як змінили особу Ординарія у Вильні, відновлені старання сим разом увінчалися успіхом. Однак красше знаючи характер цілої акції кс. Бо-

¹⁾ L. с. стр. 228.

родзича, виленський єпископ-суфраган спершу не хотів дати йому ніяких прав — включно з відправлюванням Служби Божої. Инакше віднісся теперішній архієпископ митрополит Ромуальд Ялбжиковський, даючи пришелцеви відразу номінацію на... місіонера в Левполі (Leopol) — в закутині краю з населенням в більшості православним (білоруським). Так в половині червня одержав кс. Бородзіч номінацію на місіонера, ось протягом чверть року знова приневолив навіть найменше охочих, щоб занялися його особою.

Під натиском правительства (вправді досить уміло скритим) кс. Бородзіч вже від кількох тижнів не є активним місіонером в Левполі, але — чѣмъ чортъ не шутить?! Хто заручить, що він не вирине вкоротці в якійсь іншій місцевості, в характері місіонера серед православних і не заангажує знова бувшої своерідної — теж „уніонної“ — політики, якої гаслом є панлатинізм і панпольонізм.

Нині ще передчасно силкуватися на те, щоб систематично представити „Бороздичіяду“ — отже обмежимося тільки до згадки про сю несамовиту постать. Спонукав до цього сам кс. Бородзіч свіжо оголошеним в двіста примірниках своїм меморіялом п. з. „Kresy wileńskie w niebezpieczeństwie“ (Wilno 1927. str. 30).

Наче ангел в сніжнобілій одежі являється перед нами кс. Бородзіч — відразу в першій розділі свого еляборату. Мало цього. По приказу духовної власти має потягнути до судової відвічальности всю виленську пресу за кинену на нього неславу.

Це хйба буде сотий і щось процес такого роду в бурливому житті кс. Бородзіча, котрий по раз перший був караний вже ва 1900. р. за спалення (видно демонстраційне) образу Александра Невського. Дальше читаємо в його *singulis in vitaе*, що згаданого року папа Лев XIII. був ласкавий наділити кс. Бородзіча всілякими (sic!) місіонарськими привілеями, не передбачуючи очевидно нового етапу його місійної праці, цим разом в Левполі. Зараз після цього зачинається в житті кс. Бородзіча без сумніву похвальний період будовання храмів — на жаль в готицько-закопанським стилю, так чужім литовсько-білоруському краєвидови. Спори при цьому слідували один за другим без перерви. З повітовою поліцією, з батюшками, з дідичами... Сидів в монастирях-тюрмах свячених — в Гродні і Аглоні. Вкінці депортували його над Волгу та остаточно засудили в динабурську кріпость. Однак незвичайна зручність дала змогу нашому героєви саме тоді втікти через граничний кордон до Галичини.

Тепер іде оживлена літературна діяльність спільно з о. Мольом, єзуїтом в Кракові, філософічні студії на ягайлонським університеті та виїзд до San Remo.

Коли в перших роках новоповсталой Польщі вертав до вітчизни, запевняє, що на границі стрів польського офіцера із радости відірвав йому гузик з білим орлом та на памятку задержав собі. *Na beat sibi!* Упоений був видом війська, урядів та свободою... Тоді то познакомився в Варшаві з нунцієм Ratti-ем і між іншими за його радою відїхав знова за границу на французько-італійську рівієру. Введовзі звели у Римі дипломатичний поєдинок о кс. Бородзіча два монсьйорики, старший Скірмунт (зі старої литовської родини) і молодший Фльорчак (Поляк), в якому молодший побідив та очистив свого клієнта зі закидів, що були для нього досить прикрими.

Рівнож дуже боронив кс. Бородзіча теперішній редактор хадецького часопису „*Głos Narodu*“ в Кракові, п. Матиясік — закована голова. Повну сатисфакцію дав пошкодованому на слові щойно сам Муссоліні... Не знаючи як слід стану річи в краю, бл. архієп. Цепляк заохочував кс. Бородзіча до повороту у виленську архидієцезію, а мабуть найбільше прохали о те нашого емігранта бувші його парохіяни в Міорську.

Коли єпископ-суфраган і загал клиру—головно працюючий у північній часті вильненської архидієцезії — прийняли вістку про поворот кс. Бородзіча щонайменше з великими застереженнями, архієпископ-митрополит віднісся до нього з великим довірям та зробив його з місця місіонарем серед православних. Не сумніваємося ні на хвильку, що це сталося в найліпшій вірі; але чому мовчав архієпископський сенат-капітула, канцлер, курія, які рішучо красше, чим від року урядуючий Ординарій, знали кс. Бородзіча та всі його методи місійної акції?... До теперішньої хвилі не перестає це бути загадкою. Вкоротці з Левполя вислав кс. Бородзіч до виленського архієпископа меморіал, в якому відважився кинути зовсім голословне обвинувачення, що большевицька „Громада“ знайшла там серед священників Білорусинів кількох приклонників!...

Щоб своє становище скріпити, кс. Бородзіч у своїй демагогічній агітації явно кокетує марш. Пілсудського. Про нахабство місіонаря свідчить видвигнене ним обвинувачення, мовби то старенький вже, православний священик з Левполя пропонував комусь 50 рублів золотом за замордування кс. Бородзіча!... В своїх промовах цей „місіонар“ викпивав обряд православної Церкви, кажучи, що православні причащаються з „горнятка“ і т. п.

Нічого отже дивного, коли в своїй часі перед війною у вильненській духовній семінарії перекоували питомців, що ніяк не годиться наслідувати „ревности“ кс. Бородзіча. Цікаво, чи й нині... так учать в духовній семінарії у Вильні...

Кс. Бородзіч любить, щоби люди бачили та голосно подивлялися те, що він зробив. Запросив отже до себе на початок вересня с.р. на посвячення аж шістьох нараз з дерева поставлених каплиць през. Мосціцького, марш. Пілсудського, двох кардиналів, цілий єпископат, не вчислюючи очевидно свого архієп. митрополита, що саме тоді візитував близькі околиці..

Згори було ясно, що так високо поставлені гості ані не зможуть, ані не схочуть явитися, всежтаки таке прохання робило ефект і то великий. Остаточо сталося так, що кс. Бордзіч сам їх посвятив — булож *periculum in mora*.

Меткість кс. Бородзіча дійсно така велика, що зумів найти собі тут і там, навіть кількох хиткого характеру православних, які у своїх промовах, бодай позірно, не жалували похвал (православні певно зі страху перед тим непербірчивим денунціантом).

Розуміємо отже лірику, патос, ентузіязм в описі посвячених костелів, хоч вжиті вислови не завжди на місці (маївка, кулінарська штука, гарні пані).

Щоб розвеселити читачів, поміщуємо тут увіковічений кс. Бородзічем в його меморіялі віршик, виголошений на привітанню архієпископа:

Mamuś, tatuś, śliczny lud —
 Mówią, że to drugi cud:
 Arcypasterz na Syberji nam
 Błagostawi tam i siam.
 Tobież w darze wielka cześć!
 I kościołów pięknych sześć!
 Nie złamali nas Moskale,
 Choć męczyli jak szakale.
 Knuty, różgi, Sybir srogi —
 Nasza wiara ponad wrogi!
 Ksiądz Borodzicz miesiąc trzeci
 Do roboty zaprzął dzieci.
 Z martwych wstajem i poznajem;
 Że tu Polska — przy niej stajem!
 Choć i wrogie idą rzędy,
 By zakłócać pracę wszędy.
 Święty Ojcze, żniwo wielkie,
 Boć zbawienie pragnie wszelkie,
 Daj nam więcej tu pasterzy,
 Każdy błaga o to szczerze!..
 I Wy, Goście, czci dostojni,
 Bądźcie sercem dla nas hojni,
 My z ciemności do jasności
 Pragniemy z Wami, Wasze Moście!

Виголошуючи слово „z ciemności“, дівчинка, що деклямувала цей віршик, взяла з кошика пригорщу квітів, і — взи-

ваючи „до ясності“ — кинула їх негайно на заслуханих гостей, чим зробила для них „милу“ несподіванку. Більшою несподіванкою мало бути те, що православне село Слобода ніби мало „жертвувати“ дзвін до костела...

Загадочний це дар.

Як знаменитим режисером є кс. Бородзич, вимовно свідчить про це факт, що він одержав чимало депеш і листів, а між ними від марш. Пілсудського, Президента, кардинала Примаса, першого предсідателя Найв. Триб. Вл. Сейди, міністра Складковського-Славоя, головного команданта П. П. полк. Малішевського, міністра справ заграничних Залеского, єпископа І. Дубовського з Риму і від многих інших. Незрівнана режисерія! Читаючи сей еляборат кс. Бородзича, мимохить приходить на думку римська пословиця: *propterea laus sordet*.

Нераз так діється, що хтось себе нехотячи найкрасше схарактеризує. Отже треба було кс. Бородзичови на останній сторінці свого меморіялу покласти ті (його) слова:

„Ціла отся трагікомедія надто болюча й надто кривдяча для вірних синів Церкви й вітчизни, щоб можна про неї забути“.

Свята правда! Дійсно важко буде забути, що старий баламут був чверть року... місіонером серед православних! Козел — огородником!... А прецінь і для кс. Бородзича знайшлосяби десь на Мазурах властиве місце, де — можливо — з користю для Церкви і без шкоди для справи зєднання Церков мігби собі працювати. З певністю можна сказати, що місце кс. Бородзича в кождім разі не на чоловічій лінії католицько-православного фронту.

о. Ад. С.

Нові книжки

о. Др. Іван Фіголь: Екзорти на неділі і свята шкільного року, І. частина. Львів 1928, стр. 152. Ціна 3'50 зл.

Се передрук тих екзорт, що були печатані в „Ниві“. Отся І. частина обіймає 34 екзорти (остання „на Стрітєннє“). Як Вп. читачі нашого часопису й самі могли переконатися, се екзорти гідні всякої похвали і поручення. Солідно й талановито опрацьовані, богато в них гарних примірів, а ще більше психольогічного матеріалу, застосовання до конкретного життя — не лиш учеників, але й людий загалом. Тому не тільки катехити, але й душпастирі могтимуть з великим пожитком користуватися ними. Якщо взяти за мірило щирість (природність) дикції, льогічність розвинення тем, глибину становища і ширину психольогічного горизонту, так се найкрасші наші проповіді взагалі. *о. Г. К.*

За краще завтра: Діяльність „Рідної Школи“ за рік 1926-1927, стр. 110.

Наводимо з сього виказу бодай головніші позиції. В за-хоронках „Рідної Школи“ було в тім році 496 дітей; в на-родн. школах 2981 (в 106 класах); в учит. семинаріях 799; гімназіях 2025 (в 67 класах, в 10 гімназіях), в торгов. шк. 148. Найбільше учеників було в рогатинській гімназії — 446; в дрогобицькій 282, в золочівській 225, в яворівській 204. Пожертв вплинуло 204,164 зл., з шк. оплат прибуло 39.491; недобір 66,064 зл.

Через мечі до життя, релігійна повість — написав Іван Карпович. Друкарня ОО. Василіян, Жовква 1927.

Це вже друга книжка „писателя“, що криється за па-раваном псевдоніму — І. Карпович. Перед кількома роками видав він розвідку „Про чернече життя“. Бліду, правдопо-дібно замовлену, оцінку сеї брошурки подав був у „Ниві“ Ф. Ст. — нині секстантський хамелеон, який товчється по По-куттю ради куска „євангелицького“ хліба. Мало хто звернув був увагу на сю книжку, бо її тема не дуже то цікава для ширшого загалу, а оброблення річи зраджувало ляїка в ду-ховному життю, який писав — щоби писати.

Інакше річ мається з книжкою „Через мечі до життя“. Вона, маючи марку „релігійної повісти“ і сигнатуру васи-ліянської друкарні, може нанести шкоду некритичному чи-тачеві, бо як не згіршить його, то принаймні збудить у нім несмак до духовної літератури. Не можна до цього „твору“ приміювати наукового апарату критики, бо нема до чого, тай врешті можна осмішитися так, як осмішиться критик, який серйозно стане доказувати, що ліплені з глини діточими руками фігурки зовсім не підходять до клясицизму різьб ста-ринного Фідія чи нинішнього Торнвальдзена...

Але перш усього, о чім трактує книжечка з його войов-ничим заголовком „Через мечі“? Коротко скажемо: Якийсь маняк з ерудицією півграмотного дячка, який лиш поверх-ховно знає св. Письмо, а вже затратив простий, хлопський толк, обхопив цілий Новий Завіт в „повість“, в яку ще вплутав несмачні апокрифічні байочки.

Наведемо лиш деякі маркантні моменти, а читач виро-бить собі поняття про сю „релігійну повість“.

І так: Перша частина „повісти“ має жахливий заголо-вок „Тирани“, а обіймає вона 7 розділів з зовсім невинними заголовками: Побожний садівник в Назареті, Йоаким іде з жертвою до Єрусалиму, Переселення Йоакима до Єруса-лиму, Подорож Марії і Йосифа до Вифлеєму, Три князі по-спішають до Вифлеєму, Утеча до Єгипту, Предтеча Ісуса Христа. Деж ті тирани? — Згадується про них на двох (1)

сторінках; є ними Ірод і його жовнярі, які вбивають невинні діточки...

Святі, біблійні постаті, яких величі не потрафить людський геній належно зобразити, вийшли в Карповича карлами. Обдер він їх з надземського німбу, зіпхнув їх у гурт звичайних, пересічних людей і дав їм урівень власного обмеженого думання й безконечно нудного балакунства.

Як перших виводить перед нами св. Йоакима і Анну. Се — розкислі в сльозах старики, які безнастанно плачуть і нарікають, що не мають потомства. На вид родючої пальми „сумна думка шибнула в голові Анни, що деревина є плідною; родить свій овоч, яким і нас дарить... Тільки я неплідна — шептала до себе серед рясних сліз“ (ст. 18). Там знова над гніздечком пташенят так резонує Анна: „О, пташино! Скільки ти щасливіша від мене! Ти можеш піклуватися про свої діти“... І жаліє, що „брак Йоакима, перед ким могла би оповісти, яке заворушення обняло її при пташинім гнізді“...

Такоуж буденною появою є і св. Йосиф, який при обрученню є молодець, а за кілька місяців є вже „старим Йосифом“.

Вельми несмачною і гдупою є апокрифічна побрехенька, як то Діва Марія в утечі до Єгипту хорониться в печері розбійників і там своїми грудьми кормить дитину опришка... Дитина виростає відтак на розбійника і вмирає на хресті як навернений розбійник Дизма...

Св. Петро удостоївся від нашого автора епітету „найстарший баранець“.

Одначе правдивою гумористикою є навіяна подорож Марії Магдалини до Риму зі скаргою на жидів, що розпяли Ісуса. Про Рим так пише Карпович... „Неменша нужда царювала на задах(!) римської столиці. Населення передмість жило без помешкань; одна половина з них(?) була півнагою, друга без ніякого вбрання на собі. Такий то був Рим, — чудо світа, що захоплювало око(!) Магдалини“... (ст. 245).

З Тиберієм завела Магдалина предовгий і скучний діяльог. А свою реч предкладає вона ріжними, тільки жінці доступними, способами: промовляє до цісарського розуму, благає, підлещується, плаче, а навіть прибирає поставу відважного жовніра! (ст. 250) І очевидно... виграє справу! Всіх винуватків смерті Ісуса завізвано до Риму: Анну і Каяфу засудив Тиберій на смерть. Пилата вислав на вигнання в альпейські гори, а богатох інших покарав ріжними карами. Вслід за тим „Христовим ученикам стало трохи лекше“ (ст. 266). Ще й інший успіх мала Магдалина перед імператором: переконала його про можливість воскресення у другому життю! Дуже простим способом... „...Отворила Магдалина свою торбинку, виняла з неї дві писанки і промовила:

Гляди, царю, це звичайне яйце. В ньому нема ніякого життя. Положи його під квочку, й у своєму часі ви йде із нього кура". Тиберій, чим довше вдивлявся в писанки, „тим більше розумів слова Магдалини: Гляди, з цього яйця народиться живе кура" (ст. 258). І Тиберій повірив!...

А якою страшною є караюча Немезис! Ірод згинув точений хробами; священник Гамалійл за словну зневагу св. Йоакима пролежав собі в параліжі 38 літ при Овечій Купелі; Іродіяда впала з криші дому „прямо в дебру — на жир диким орлам"; Саломію придавила скала; Анна і Каяфа понесли смерть ітд.

Наконець ще зразок „поетичного опису" вифлеемської ночі: „Після цього наст упила ніч, і на дворі запанувала тиша.

В часі цього, на вифлеемським пасовищі блимали подекуди вівчарські вогні, що біля них гуторили зтиха пастухи. Час-од-часу, давався чути на пасовищі голос кози; видавалося, наче хтось палицею потягнув по штахетах. То знову, в іншій стороні, забляєла вівця; зараз потім, одзивався грубий голос вівчарської собаки, наче давав знати, що він не спить. Часом доносився від далеких вогнів тужний голос вівчарського струменту, а за ним і легонький голосок вівчаря. Поза тим все дрімало, а мрака покрилу пастирську долину, наче великим білим рядном.

Серед отсеї божественної тиші (!!!), яка, здавалося, приколисує до сну"... (ст. 68).

Вже в тих кількох стрічках аж кишить від блудів: брак логічної звязи речень, нудна тавтологія, брак почуття естетики, а передусім разяча противорічність думок!

Ціла та „повість" є переповнена подібним безглуздям, теревеннями і нісенітницями вбраними в горендальний стиль!

І не дивуватись сему Нині — в добі гіперпродукції книжки вільно всяким Іванам писати і печатати, якщо мають гроші, навіть найбільші абсурди. Не можемо однак зрозуміти, як могли жовківські ОО. Василіяни так легко впасти жертвою містифікації, що на сторінках „Місіонаря" реклямують сей недоносок як „дуже цікаву повість", з якої чистий дохід призначений на мальовання церкви у Жовкві! Чистим зиском з такої комерції буде хіба тільки осмішення себе.

Парох

Всячина

Ще в справі Велеградського Конгресу. По повороті з візитації вірних, навіщених повинню, Митрополит Кир Андрей освідчив редакторowi нашого часопису, що на останньому

Велеградському Конгресі — так само, як на попередніх Конгресах — організатори Конгресу в усьому ішли на руку нашим гр. кат. учасникам, а для нашого обряду на кожному кроці виявляли просто пієтистичну пошану й увагу — так, що про якесь упосліджування нашого обряду не може бути ані мови. Що в неділю 22. VII. призначено для нашої Літургії каплицю св. Йосифа, а не головний престол у церкві, се — крім тих рацій, котрі навів секретар Конгресу в своїм листі до Редакції нашого часопису — мало також і ту рацію, що на тій Літургії мало відбутись рукоположення одного (крижевацького) богослова на піддіякона, через що Літургія задовго протяглась би, і нестало би було часу для призначених програмою інших торжеств (евхаристійний похід). Митрополит висказав, що йому прикро, що помимо доброї волі з одної і з другої сторони зайшов інцидент, який так заболів організаторів Конгресу, великих і щирих наших приятелів і симпатиків.

В справі літургійних агнів. Від одного нашого старшого, дуже поважного священика дістав я таке письмо:

„На Ваше „Так собі думаю“ (в „Ниві“ ч. 10) кілька слів: Львівський Синод в 1891. р. (стор. 158) приписує уживати до Служби Божої просфору, але дальше каже: „Аще нѣсть, лѣтъ естъ взяти агнца засушена“ — однак застерігає, що такі агні мають бути четвероугольні і не можна їх уживати довше, як один місяць. Отже хто хоче й може мати просфору свіжу що дня, то нехай уживає, а хто не може, то користає з дозволень уживати засушених агнів. — Такий звичай в нас від дуже давна заведений і усталений. Від Сходу, що правда, ми відійшли, але до Заходу під тим оглядом не потребуємо дальше поступати.

Православні уживають дотепер просфору, але правлять Службу Божу тільки в неділі і в торжественні свята — в будній день дуже рідко і дуже рідкі одиниці, а то тоді, як люди зложать достаточну жертву, а переважно зложені в тижню всякі жертви лучать з недільною Службою Божою.

У нас в многих парохіях люди вже привикли дуже часто приступати до св. Причастія так, що майже кожного дня є кількоро до св. Сповіді — отже парох мусить мати що дня Службу Божу, щоби люди не відходили, не заспокоївши свого душевного бажання. Шкода, що Ви не сказали, як у Вашій рідній стороні, де „до кожної Літургії осібна, свіжа просфора“ — чи много таких, що правлять Службу Божу що дня?

Але все се, що дотепер оказане, становить переважно лише форму, а сама форма — то як тіло без душі.

Кайнової офіри не длятого Бог не прийняв, що там був послід, як кажете, але могло бути й добірне зерно (бо про се нічого нема сказано), але длятого, що його діла були

злі, а офіра нешира. Маленька лепта вдовиці мілійша була Богу, як великі офіри многих богачів. Одно щире ударення в груди митаря Богу мілійше, як довга молитва фарисея — а тут не знаємо, тільки Бог знає, чия офіра буде Богу милійша, чи на свіжій просфорі, чи на засушенім, хочби і „на покрученім“ агнці.

Дуже Вас, Отче Др., шаную і поважаю за Вашу щирю і розумну працю, даруйте, але се Ваше виступлення не вдалось. Чейже всі „Галичани уніяти“ дійшли вже до того, що уживають агнців „у всяких формах — до всякої безформности включно“.

Отже я так собі думаю, що в тім Вашім думанню зміст і форма неконечно щасливо обдумані.“

Моя відповідь: За мій явний виступ поношу явну відвічальність, тому почуваю себе зобовязаним явно відповісти на сей лист. Дуже можливо, що не тільки Вп. автор сього листу має такі думки про мое „Так собі думаю“, але й інші духовні Отці, отже й вони потребують моєї відповіді. Зрештою я се дуже добре розумів і розумію, що така річ, яку я порушив, всіх не переконає, а ще куди тяжше прийметься в практиці — без живого заінтересовання загалу духовенства, без виміни гадок, без диспути. А такого заінтересовання не буде, якщо ще й ще раз не будемо повертати до сеї справи. Ось тому своїм „Так собі думаю“ хотів я тільки зачіпати справу і викликати диспути — власно під тим кутом уложив я і зміст і форму статті (чи влучно, чи ні, покажеться з того: хто в тій диспуті остане „на верху“).

А тепер до самої річі. 1) В моїй рідній стороні гр. кат. священники щодня літургізують і вірні приступають до причастя щодня — подібно, як у Галичині. А всетаки є там осібна свіжа просфора для кожної Літургії. Але чи се таке тяжке й неможливе: два рази в тиждень спекти просфори для св. жертви? Зовсім свіжа просфора й краяти не дається, вона саме добра щойно другого й третього дня. Значить, не треба просфори пекти щодня, але два, або щонайбільше три рази на тиждень по кілька нараз, і для Літургії буде завсіди свіжа просфора. (А треба спекти завсіди більше просфор, як рахунок каже, бо деяка може розсістися, потріскати, може несподівайно загостити чужий священник, що хотів би літургізувати.)

Чи Христос не варта сього нашого труду й журби? 2) Ось так стоїть kwestія, а не так: що одно „удареня в груди митаря“ і лепта вдови Богу милійші, як довга молитва фарисея і пожертви многих богачів...

Ми обовязані Богу приносити не лише з душі, але й зі світа все, що найліпше і найкрасше,—очевидно в міру нашої можности. Лепта вдови тільки тому була Богу милійша від пожертв богачів, бо „вдова дала все своє майно“ — більше

не могла дати. А чи ми не можемо давати Богу красших агнів, як дійсно даємо? Чи замість свіжого, гідного агня, щиро вдаримося раз у груди? А замість у позолоченій чаші будемо правити у заржавілій — і другий раз щиро вдаримось в груди?... А замість чистоти в церкві—третій раз щиро вдаримося в груди?... Чи така наша жертва дійсно буде Богу милійша?.. Ні, не можна такої заміни робити, бо недбалість годі заступити доброю волею. Якщо ми зобов'язані для гідного жертвоприношення пильнувати, щоби чаша і дискос були позолочені, ручнички чисті, ризи неподерті й чисті і т. д., то чи се не буде прикрий вилім з того нашого зобов'язання, коли наші агні будуть тверді як камінь і покручені?!

Я ніде не зачіпив того, чи наші галицькі священники щиро або нещиро відправляють Службу Божу. Щирість, любов, покаяння і т. д. — се зовсім инший ряд моральних вартостей, і не про се мені йшло, але про зовнішні вирази тої щирости і дбайливости, яких в Літургії не годиться забувати.

3) Про жертву Каїна написано в св. Письмі, що він приніс „з плодів землі жертву Господу“. А про жертву Авеля, що він „приніс з первістків своїх стад і з їх товщу“ (Бит. 4, 3—4). Отже св. Письмо зовсім ясно дає знати, що жертва Авеля була добірна; а коли про жертву Каїна нічого похвального не каже, а Бог тої жертви не прийняв, то певний знак, що жертва Каїна не була добірна. А тому вона не була добра „ex tota causa“.

4) Припускаю, що моя стаття тому стала незрозумілою для Вп. Отця автора листа, бо заболіло його те місце, де я узалежнив долю Галичан від їхньої жертви. Для потіхи Вп. автора листу мушу йому признатися, що під тим оглядом і я почуваю себе Галичанином. Не думав я тим нікому дорікати, тільки поділитися моїм страхом і моїми думками. Далекий я від того, щоби категорично твердити, що галицька доля дійсно тому така тверда, бо галицькі жертви „тверді“. Але й такі думки находять на мене. Скільки разів правлю на тверда твердім, покрученим агні і підчас причастя „хрупаю“ його тай частиці, не можу обігнатися від думки: тверда се жертва, не повинна така бути... А що чоловік Богу дає, се й Бог чоловікови дає. Дав Бог нашому народови талан, красу тіла, гарні пісні, родючі поля — але „хліб“ (доля) наш твердий.

Алеж то і ми Богу приносимо зовсім анальоґічну жертву...

5) Є синодальний припис, що має бути просфора; але є дозволення, що можуть бути засушені агні з правом одного місяця. І весь наш загал духовенства пішов за тим, що лекше й вигідніше... Алеж то не завсіди те ліпше, що вигідніше. Чи не слушно я нарікав на ту нашу вигоду?..

Чи воно так має остати на віки?

о. Г. Костелник

Відчинення нової духовної семінарії. Дня 4. X. с. р., в день своїх іменин, праський архієп. Кордач відчинив новозбудовану духовну семінарію. Семінарія знаходиться біля самої катедри, а збудована й упорядкована вона після найновіших гігієнічних вимог. У ній поміщені оба богословські факультети: чеський і німецький. Архієпископ при тій нагоді мав промову спершу в чеській, а потім у німецькій мові.

Божевільний фанатизм. В другій половині вересня на Підляшшу врочисто святкували Поляки перенесення чудотворного образу Матери Божої Коденської (колись уніятської). З того свята російська газета „Утро“ (ч. 147) донссить такий собі епізод з відповідним коментарем:

„... в відозві, вправді ніким не підписаній, але випечатаній (Drukarnia Polska w Białej) без сумніву за згодою католицьких духовних властей, у формі великих плякатів і в великому числі розкиненій по цілім Підляшшу, Мати Божа називається „**Tryumfatorka i Pogromicielka pogaństwa schyzmu**“. Трудно повірити, але се факт!

Пастирі Христової Церкви називають православну християнську віру поганством! І ті самі пастирі ведуть „апостольську“ працю „зєдинення Церков“. Щож се має бути? Як зрозуміти, як сполучити одно з другим?

Отся відозва назавсїди останеться свідомством перекручення самої ідеї християнства, до якого довів дикий релігійний фанатизм“.

„Białoruska ja Krynica“, відки ми взяли ті дані, дописує від себе: „Отся замітка „Утра“ потверджує нераз доказувану нами думку, що польське духовенство не тільки зогиджує ідею єдності Церков, але робить неможливим співжиття православних з католиками“. Чи треба що до того додати?

Полеміка про теорію Дарвіна. В англійських природничих фахових часописах недавно відбулася оживлена полеміка про теорію Дарвіна. Католицькі вчені, Belloc і O. K. Chesterton, виступали як противники сеї теорії; а G. K. Welles і Sir Arthur Keith як приклонники. Наконєць сі два приклонники еволюційної теорії, щоби її утвердити, стали покликуватися на наукові результати французького біоляга Vialleton-a. Не було для них відомо, що саме отсей учений, котрий передтим виступав як визначний приклонник еволюції, на основі найновіших своїх дослідів відступив від еволюційної теорії, бо прийшов до переконання, що вона безпідставна. Полеміка скінчилась поразкою еволюціоністів.

Увільнення Шварцбарда. Як відомо з часописів, париський суд увільнив Шварцбарда, убійника Петлори, — ніби тому, що Петлора був синонімом жидівських погромів на Україні. Треба би тим париським суддям післати виказ тих тисячів наших нещасних жертв підчас світової війни, котрих роз-

стріляно, повішено, замучено, катовано в різних Талергофах наслідком своєрідного жидівського погрому (доносів, інтриг, особистої пімсти...). І треба би запитатись тих суддів: чи наші люди також мають право безкарно стріляти жидів титулом їх погромницьких подвигів в 1914 — 1918 роках?... Якби державне правосуддя було дійсно таке „ліберальне“, то його цілком не треба, бо кождий сам собі буде вимірювати справедливість.

Але чого не зробили жидівські гроші і впливи? Ще ніодного процесу, який мав світове значіння, жидами не прогнали. Sapienti sat.

Помер 22. X. с. р. в Відні в 67. р. життя о. Іван Піхлер, відомий письменник на катехитичному полі.

Неімовірні експерименти факіра Кі-Люна. Останніми часами завітав до Лондону факір Кі-Люна, якій звертає на себе загальну увагу. Сей гість з країни тисяч одної ночі, се найправдивіший факір, оригінальний індійський Йоґ, котрий так глибоко зазнайомився з тайнами окультизму, що доказує просто неімовірні речі в царині концентрації волі й опанування свого тіла. В противенстві до інших факірів, котрі не раз не хочуть піддаватися лікарським оглядам, Кі-Люна запросив визначних лікарів, природників, хеміків та інші важначні наукові поваги на свій дебют, котрий став у цілім Лондоні сенсацією. На естраді з'явився молодий чоловік, дуже худий — як на аскету пристало. Перший експеримент прийнято досить байдужно, бо він належить до репертуару кожного пересічного факіра. Йоґ взяв сталеву шпильку, довгу на 20 см і проколов собі нею ніс, а потім губи — без якоїнебудь познати болю. Одначе загальне здивовання викликав слідующий експеримент: Кі-Люна поставив на сильнім газівім огні алюмінієвий котел і вкинув до нього оловяну кулю. Присутні фізики ствердили, що топлення відбувалося зовсім правильно та що в короткім часі розтоплене олово осягнуло 334 степенів Цельсія. Тоді факір хопив за котел і випив з нього кипяче олово. За пів міноти виплював стверднілий метал. Знатоки могли на кулі запримітити виразні сліди зубів факіра. Оштуство виключене, бо комісія перед самим експериментом оглянула найдокладніше устну яму факіра. Не менше інтересні були також і інші експерименти. Кі-Люна замочив у спіритусі кусень вати й став потирати горіючою ватою груди та рамена. По сім експерименті не можна було доглянути ні найменшого сліду попарення. Експерименти сього несамовитого факіра викликали в цілім Лондоні сильне вражіння.

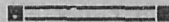
о. Ков.

З дипломатії до монастиря. Бувший хінський посол в Швайцарії Lon-Faeng-Triang вступив до монастиря Бенедиктинів в опатстві Standre в Бельгії.

В славнім Сінґ-Сінґу. В „Corriere della Sera“ по-

дає Арнальдо Фракколі, відомий італійський публіцист, дуже інтересні подробиці о славній американській в'язниці, так зв. Сінг-Сінг. Подаємо його опис в скороченню: Над мальовничими берегами Гудсону, серед напівдикого краєвиду лежить Сінг-Сінг, найбільша в'язниця Америки і світа. Засуди смерті, тут виконувані, тішаються славою небувалої прецизії. Такого електричного крісла, як у нас — освідчає чічероне, старший в'язничний сторож — надармо шукалиби ви в цілій Америці. — Але число засуджених на смерть є розмірно незамітне: від початку сього століття, себто від 27 літ, страчено 269 людей. Є се мінімальний процент з многих тисяч, які протягом сього часу вийшли в „гостинні“ пороги Сінг-Сінгу. Тепер знаходиться в Сінг-Сінгу 1686 в'язнів, з котрих 1310 є засуджених на досмертну тюрму. Широкі, ясні коридорі, з численними дверми, є незвичайно чисті і роблять дуже додатне вражіння. Невеликі келії виглядають дуже чисто і крім закратованих вікон, не посідають нічого неприємного. Умебльовання складається з одного ліжка і скрині. На стінах висять образи (олеодруки), а іноді малюнки в'язнів. Кальорифери опалюють старанно всі тюремні убікації. До диспозиції в'язнів стоїть кіоск з часописами, завдяки якому можуть втримувати контакт з цілим світом. Знаменито уряджепа є школа, ведена через фатові сили. Великий шпиталь, клініка для наглих випадків і окулістична клініка стоять на поземі найновіших здобутків лікарського знання. В'язниця дбає рівнож про релігійні потреби своїх льокаторів: існує тут костел, понятний дуже ліберально, бо призначений для всіх ісповідань і релігійних церемоній. В'язничний будинок посідає кольосальні розміри і ріжнородні відділи, відповідає вимогам сего світа, яким є для себе Сінг-Сінг. Тут і там стрічаємо в'язнів, занятих якоюсь працею. Носять поважні, шарі уніформи з дуже доброго сукна. Лиця в'язнів свідчать, що відживлювані незгірше. Взагалі роблять вражіння, що поводитьсь їм тут добре. І не було випадку, аби котрий в'язень старався звідси втекти. Бож управа Сінг-Сінгу старається уприємнити життя своїм мешканцям.

о. Ков.

Печатається з позволенням Митрополичого Ординаріату у Львові

Редактор-видавець *о. Д-р Гавриїл Костельник*

З друкарні Ставропійського Інститута у Львові.

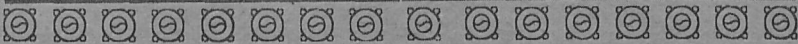
ПЕРЕПЛЕТНЯ

ПАВЛА БАБЯКА

У ЛЬВОВІ, вул. БЛЯХАРСЬКА Ч. 12.

приймає всякі церковні роботи, як Євангелія, Службеники, старі книги, наклади, брошуровання, канцелярійні книги, які входять в круг переплетничої штуки і т. п.
— — — по найприступнійших цінах. — — —

Роботи виконує солідно й скоро

Одинока українська кооператива для церковних річей
відзначена медалями і хрестами заслуги на виставах в Римі, Одесі,
Стрию і Коломиї під фірмою:

Дім торговельно-промисловий

„ДОСТАВА“

кооператива з обмеж. порукою у Львові.

Дирекція: Львів, ул. Домініканська 11. Склади: Львів, ул. Руська 20,
Перемишль, Ринок 23, Тернопіль, ул. Перля 16.

Має на складі у великім виборі всю церковну утвар. Поручає:

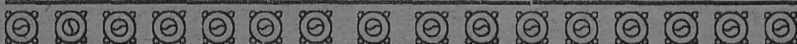
дзвони з найкращого передвобного матеріялу, незрівнані що до викінчення, голосу і тревалости, та остерігає перед несовісними агентами всіляких ліярень, що обіцяють дешеві дзвони, які однак тріскають в короткім часі і тратять голос. Шкода кожного сотика на таке сміття! Добрі дзвони повинні служити сотки літ і все мати гарний голос. Тільки у нас дістанете такі дзвони і тому перед закупном звертайтеся до нас за офертю. Наша фірма є в священних руках, отже Вас не ошукає. Кооператива „ДОСТАВА“ виконує мальовання церков, іконостасів і образів найкращими знатоками нашого стилю і обряду на полотні, блясі і дереві. Мальовання церкви, це річ велика і важна до цього треба малярів-артистів! Ми Вам їх вкажемо. Тож не послугуйтеся при тім кімнатними малярами і партачами, які нічого не розуміють і не знають!

Вконуємо цілі іконостаси, престоли, бічні вівтарі, ирповідниці і кивоти з різьбою і правдивими золоченнями при помочі першорядних різьбарів артистів.

Приймаємо старі фелони до перерібки, євангелія, книги і чаші до віднови, виконуємо тревалі огневі золочення дуже старанно і солідно.

Кожний священник і кожна церква повині бути членом кооперат. „Достава“ (уділ виносить всього 10 зол., а вписове 1 зол). Часть зисків розділює „Достава“ на церковні і народні ціли, а члени дістають товарові звороти. Маючи таку свою рідну інституцію, яка заосмотрює наші церкви у стилеву і солідну утвар, не повинні ми купувати нічого в ворогів нашого обряду і нашого народу та їх підпомагати, бож це для нас сором!

Свідомий Українець купує церковні річі тільки в кооперативі
„Достава“.

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 16 zł
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняктів 1

З М І С Т :

З'їзд наших архієреїв	425—428
<i>о. Др. Г. Костельник</i> : Спір про епіклезу	429—437
<i>о. Осип Кучкуда</i> : Про священничу емеритуру	437—439
<i>о. В. Д. Садовський</i> : Церковний календар	439—444
<i>о. А. Ковальський</i> : Митрополит Андрей між навіщеними повінню	445—448
<i>Учасник</i> : Ювілей о. мітрата Ал. Бачинського	448—452
<i>Марія Бедрило</i> : Народня пісня і наше духовенство	452—455
Нові книжки	455—458
Всячина	459—466
Зміст XXII. річника „Ниви“	467—468
Проповіди	177—192

ПЕРЕДПЛАТА

на

„НИВУ“

на 1928. р.

остає та сама

16 зл річно

ПЕРЕПЛЕТНЯ

ПАВЛА БАБЯКА

у Львові, вул. Бляхарська Ч 12.

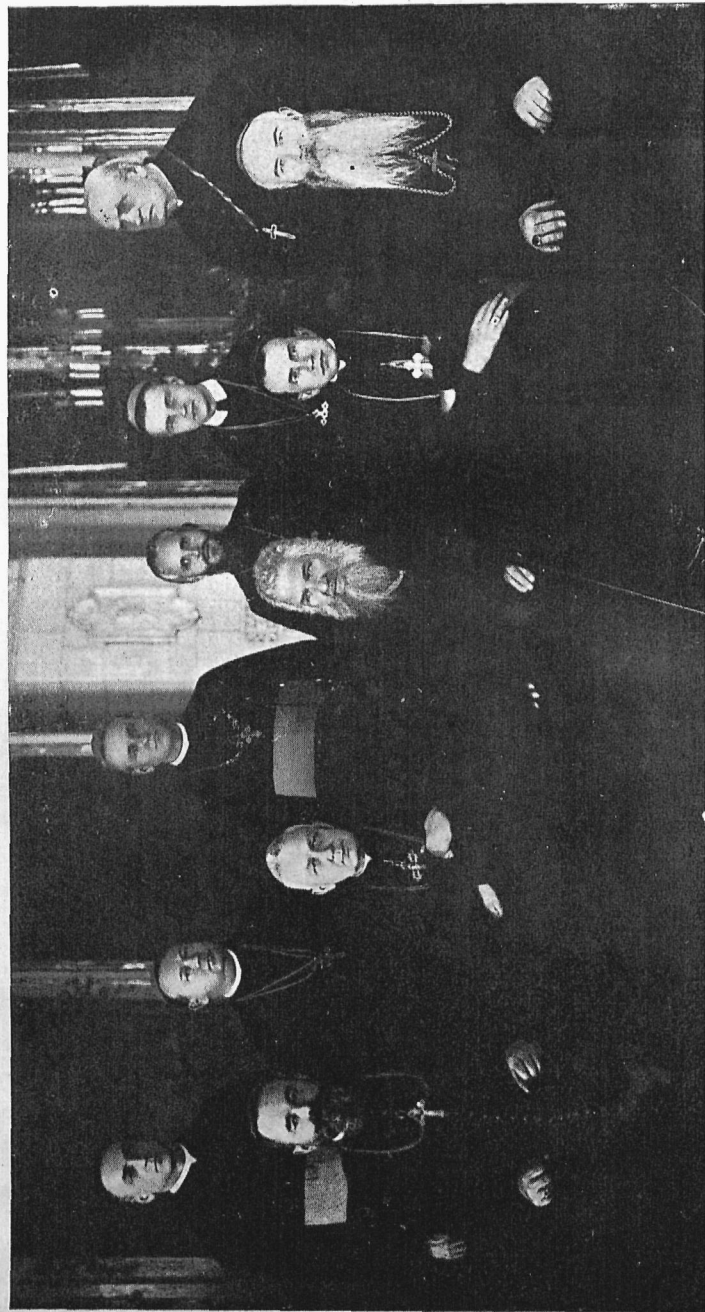
приймає всякі церковні роботи, як Євангелія, Служебники, старі книги, наклади, брошуровання, канцелярійні книги, які входять в круг переплетничої штуки і т. п. по найприступнійших цінах.

РОБОТИ ВИКОНУЄ СОЛІДНО й СКОРО.

8767

СВІТЛИНА З КОНФЕРЕНЦІЇ НАШИХ АРХІЄРЕЇВ

Стоять (з ліва на право): о. Йосиф Гануля, еп. Вас. Такач, еп. Петро Гебей, еп. Кирило Куртев, еп. Паоло Гойдич,
о. митрат А. Бачинський
Сидять (з ліва на право): еп. Діон. Няради, еп. Григорій Хомишин, митроп. Андрей Шелтицький, еп. Никита Будка,
еп. Йосафат Коциловський

БІБЛІОТЕКА
НАУК. ТОВ. ІМ. ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ

НИВА

ЧАСОПИС ПРИСВЯЧЕНИЙ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ СПРАВАМ

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
в 1 арк. до кожного числа

Передплата виносить 16 зл
річно, для заграниці 2 до-
ляри річно

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Корняків 1

Зїзд наших архієреїв

Дивні діла божого Провидіння! По світовій війні, по розпаді Австрії наша грек. кат. Церква, не лише ся, що є на терені б. Австрії, але й та за океаном, в Америці, найшла ся в куди гірших обставинах. Здавало ся, що наша Церква під напором нещасних нових ускладнень, соціально-політичних і психологічних, опинилася на похилій площі, й паде вділ...

А ратуєче боже Провидіння богатїше, чим людська думка, й приходить до нас шляхом, котрий давнїше, ще за Австрії, був тільки ілюзоричний. Деж були би Маляри позовили гр. кат. єпископам з Пряшева і з Ужгорода приїхати до Львова на спільну конференцію всіх наших владик?!

Мрії стають дійсністю... Унія в еволюції. В еволюції не тільки супроти чужих, але й супроти своїх. По всіх краях розсіпані Церкви лучать ся в один організм, координують ся, зближують ся серцем, духом, своєю конструкцією, плянами на будуче.. „Ахилева пята“, найтяжша рана унії — розсіпаність і нескоординованість Церков — зачинає спілятися...

Прибитому нашому серцю стає лекше, зїтхаємо — немов ті, що воскресли до нового життя: Слава Тобі, Господи!

Слава і честь всім тим, що потрудили ся для здійснення сього великого діла, якого унія ще не зазнала, а яке при божому благословенню обіцює красшу будучність для нашої Церкви.

Щира подяка належиться передовсім св. Отцю, який на просьбу трьох споміж наших владик радо згодився на такий зїзд і зарядив його — у Львові, в центрі унії.

* * *

Зїзд наших архіереїв являється увінчанням того старання, якому вислів дали ми в нашій передовиці „Наш Зїзд“ в 1. ч. „Ниви“ з 1926 р. Вже тоді були впливові, високопоставлені особи в нашій Церкві, котрим було ясно, що в нових повоєнних обставинах унія повинна черпати життєву силу сама з себе, і передовсім повинна змагатися, щоби сполучити свої розсипані, роздроблені сили та й виступати як один організм і внутрі і назовні.

Нам присвічувала ідея: скликати загальний „наш зїзд“ на взір велеградських уніонних зїздів — з академічним характером. Але сталося ліпше, бо доцільніше, що скликано зїзд архіереїв. Від академічних диспутів і ухвал до переведення в життя тих ухвал — далека дорога. А зїзд єпископів — сеж зїзд представників церковної власти, отже ухвали такого зїзду *ipso facto* знаходяться на шляху переведення їх у життя.

Думаємо, що тим не поповнимо ніякої недискреції, коли виявимо, що „*spiritus movens*“ сього зїзду наших архіереїв був Преосвящ. крижевацький єпископ — Др. Діонісій Няради. Серця нашого загалу тим більше привяжуться до сеї світлої Особи нашої гр. кат. Церкви.

Крім наших трьох галицьких архіереїв, на зїзд прибули Преосвящ. єпископи: Никита Будка з Канади, Василій Такач зі Зедин. Держав пів. Америки, Петро Гебей з Ужгорода, Павло Гойдич з Пряшева, Діонісій Няради з Крижевців, Кирило Куртев з Болгарії. Участь у нарадах брали також: Високопрепод. о. Александер Бачинський, львівський генер. вікарій, і Високопрепод. о. Йосиф Гануля, генер. вікарій єпископа Такача. Відпоручники нашої греко-української католицької Церкви з Румунії, хоч зголосили свій приїзд, не прибули, бо цивільні румунські власти не дали їм віза.

Наради зачалися 29. XI. й протягнулися аж до 7. XII. Під проводом Митрополита відбувалися засідання щодня — спершу перед полуднем, а в останніх двох днях також по полудні. Вислід тих нарад, якщо йде про подробиці, покищо обмежився на підготовування дальших праць, які щойно з часом зможуть дозріти до дефінітивних рішень. Одначе вже й та перша конференція дала також позитивні висліди загальної натури. Ухвалено, що отсе єднання й співпрацю між греко-кат. єпископатом в словянських народів слід:

уважати як засновання постійної інституції, яка творитиме спільну базу для всіх греко-католических Церков зі словянським Богослуженням.

Найближша конференція має відбутися за два роки. Опісля що п'ять літ.

Вибрано комісії, котрі мають підготувати матеріали для майбутньої конференції. Комісії поділено на: 1) обрядову, 2) кодифікаційну, 3) душпастирську і 4) організаційну. Намічені мети: спільні богослужбні книги, однообразність в обряді, спільне (основне) церковне право, введення, зглядно поширення католических організацій („*actio catholica*“, Апостолят св. Кирила й Методія).

Світлі ідеали — дай Боже, щоби здійснилися чимскорше.

* * *

В вільних годинах Достойні Гості звиджували наші львівські церкви та інституції. Ще 27. XI. в неділю (св. Йосафата) єп. Няради відправив співану Службу Божу в храмі св. Юрія. Того самого дня Інститут св. Йосафата давав академію в честь свого небесного Покровителя, яку своєю присутністю звеличали Ексцел. Митрополит, єп. Будка і єп. Няради (інші ще не були приїхали).

Вівторок 29. XI. вечером о 6. год. в архикатедральнім храмі св. Юрія всі єпископи відправили (*ad hoc* уложений і випечатаний) молебень як урочисту інавгурацію своєї конференції.

Від митрополичої палати до церковних дверей усталися в дворяд церковні брацтва з горючими свічками, а єпископи в мантиї і в мітрі виходили з палати по одному, в супроводі асисті. На вході до храму витав їх Митрополит.

Дзвони дзвонять, здвиг народу заслуханий, задивлений і задуманий боголюбно мовчить. Якась така величава хвиля, що сльози тиснуть на очі — з радости, з надії, зі зворушення, що наші св. Церкві приходить зазнавати не тільки упокорення й немочі, але й слави та сили...

Такі хвили творять історію!

В четвер 1. XII. вечером духовна семінарія дала академію в честь єпископів. По академії була спільна вечера, під час котрої хор питомців співав наші народні пісні. Ректор семінарії, о. Др. Сліпий, привитав Достойних Гостей, єпископ Будка промовив до питомців, а єп. Гебей вніс щирий, сердечний тост на здоровля Митрополита: „наша ясна зоря, наше сонце нехай живе на многая літа!“ Грімке, протяжне „многая літа“ і невгаваючі оплески були сердечним відгомном сього сердечного тосту.

Серце кождому говорило, що се не звичайний собі тост, але єднання Закарпаття з Галичиною: одна кров, одна

віра, одна душа... Так довго ми в історії вичікували сеї хвили — цілі віки!

В п'ятницю 2. XII. і в суботу 3. XII. приймали Архіереїв у себе дівочі інституції СС. Василянок: учит. семинарія і гімназія.

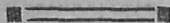
На закінчення тих торжеств в неділю 4. XII. відслужили Владики соборну Літургію в храмі св. Юрія, а по полудні тої неділі розійшлися по всіх львівських церквах, де взяли участь у відправі вечірні і виголосили проповідь. Єпископ Няради в церкві Преображення Господ., еп. Будка в церкві Успенія Преч. Диви, еп. Коциловський в церкві св. о. Николая, еп. Гебей в церкві св. П'ятниці, еп. Гойдич в церкві оо. Василян, еп. Куртев в церкві св. Петра й Павла.

Львівське духовенство мало нагоду познакомитися з Владиками-гостями то на торжествах (концертах, академіях), то таки в митрополичій палаті. Виднійших зі священників запрошував Митрополит то на спільний обід з Владиками, то на вечеру, а в неділю 4. XII. вечером були запрошені до Митрополита всі львівські священники на чай. Треба піднести, що заграничні Владики зробили дуже приємне вражіння на наше львівське духовенство.

Спільні життєві зносини творять найбільше впливову, життєву школу: різні характери уподібнюються до себе, еднаються й погоджуються йти спільно до одної ціли. А множество в єдності — власно отсе сила.

Сеї життєвої єдності, яка збирає розсипані сили, найбільше недоставало греко-католицьким Церквам через усі віки. *Alea iacta est!* Понад історичними провалами перекинено міст, що має нас сполучити в одно тіло і в одну душу. Всі все знайдуть у тому сполученню — знайдуть те, чого їм саме недостає: одні призначення й заохоту, інші масу вірних, інші побороення упереджень, знов інші взір і плян для праці, а всі знайдуть подвоєння життєвої сили для праці на добро і славу нашої св. Церкви.

Toŭro vika.

о. Др. Г. Костельник

Спір про епikleзу

Вступ *)

Привід до написання сеї розвідки дала мені книжка о. Дра Русснака під заг. „Епиклизисъ“. ¹⁾ Нині, коли на Заході, як доси не бувало, змоглося заінтересовання християнським Сходом, отся проблема дуже на часі. ²⁾ Вона також становить один з „каменів преткновенія“ між християнським Сходом і Заходом. Хоч тут властиво не розходиться про догму, себто про правду віри, яка була би Церквою усталена й проголошена, а всежтаки обі сторони так трактують свій погляд, мовби він був догмою. Видно, що непорозуміння лежить глибше й обіймає куди ширший горизонт, аніж сама епikleза, як така. Погляд на епikleзу є дуже знаменним викладником цілої системи богословського думання на Заході й на Сході. Ось тому отся проблема така дразлива; тому вона виходить незвичайно повчаючою, коли до неї поставитися, як слід.

Іде про се: котрими літургічними словами предложені дари—хліб і вино—освячуються до того ступня, що вже перестають бути звичайним хлібом і вином, а стають тілом і кровю Г. Н. Ісуса Христа так, що їх можемо вже споживати? Або схолястичним способом: котрі літургічні слова становлять „форму“ Пресв. Евхаристії?

Між західними богословами загально приймилася думка, що отсю „форму“ становлять Христові слова (*verba consecratoria*), тай то не всі, тільки вісім з них: „се є тіло мое — се є кров моя“. А православні богослови, крім (повних) Христових слів, підносять ще й епikleзу, як абсолютну konieczність для евхаристійного освячення, або навіть так висказуються: що „формою“ Евхаристії є епikleза.

Епikleза значить „призивання“ (*ἐπίκλησις*, від *ἐπικαλέω*, що зн. призивати), а означає ту літургічну молитву, яка має

*) З різних сторін намовили мене видати отсю розвідку як окрему відбитку. В тій цілі я переробив її початок. А що в тій переробці найшлося доволі нового, що в дальших частях супонуватисьме ль уже відоме, вважав я за потрібне випечатати се також у „Ниві“, щоби Вп. Читачі мали цілість. АВТОР

¹⁾ Епиклизисъ. Написаль: Дръ Николай Русснакъ, викарій генеральный, каноникъ, докторъ Богословія Коллегіяльный. Съ архіерейскимъ скръпленіємъ. Пряшевъ 1926. Стр. 285.

²⁾ На Велеградському Уніонному Конгресі 1927. р. побіч інших рефератів були також реферати про епikleзу (Salaville і еп. Азиз Гог). А ще 1909. р. мав реферат на сю тему православний свящ. Алексій Мальцев.

місце по анамнезі (себто по згадці смерті й воскресення Ісуса Христа), а в якій священник просить Бога, щоби через св. Духа перетворив хліб і вино в тіло і кров Г. Н. Ісуса Христа.

Спір ведеться від часів Миколи Кавасили (солунський митрополит, † 1394. р.), але утертими шляхами не видно йому кінця. Інші вихідні засади на Заході, інші на Сході, тому й шляхи розминаються. Нічого не допоможе продовжувати отсі шляхи — тим способом не зйдуться вони ніколи. Треба повернути до вихідних засад, і їх ставити під запит та піддати аналізі.

Др. Руснак іде „утертим“ західним шляхом і розуміє його ще вузше, як не один латинський теолог. Остаточну оцінку літургічної функції епikleзи перебирає він від кс. Лісовського, який її так формулує:

„1) *Fidei proximum* є, що по вимовленню слів „се є тіло мое — се є кров моя“ Христос сейчас присутній під видами хліба і вина;

2) *sententia certa* є, що Христові слова „се є тіло мое — се є кров моя“ є повною і виключною формою (*forma adaequata et unica*) Пресв. Евхаристії;

3) *sententia certa* є, що епikleза зовсім не належить до форми переествлення, ані як *сущна* (*partialis essentialis, inadaequata*) часть, ані як *pars integralis*, ані навіть як *conditio sine qua non*“.¹⁾

В слід за тим ідуть і окончні, практичної натури, висновки Руснака, що їх він помістив в останньому параграфі²⁾ своєї книжки:

„Такъ какъ св. Евхаристія совершается словами Ісуса Христа, то догматически совершенно ясно, что епиклизисъ, т.е. слова призванія Св. Духа, догматически можно безъ всякаго ущерба пропустить“.

„Подобное заключение можно сдѣлать и съ точки зрѣнія пасторальнаго потому, что епиклизисъ самъ по себѣ не имѣетъ никакого вліянія на пастырскую дѣятельность священнослужителя.“

Безусловная вѣрность этого вывода подтверждается и съ юридической точки, какъ и съ всѣхъ прочихъ точек зрѣнія. Всѣ они доказываютъ, что епиклизисъ, то есть слова призванія св. Духа могутъ быть свободно пропущени безъ нарушенія сущности дѣйствія“.

„Св. Мать Православно-Католическая Церковь на Западѣ поступила въ семь дѣлъ положительно, пропустивъ епиклизисъ“. Вправді автор на самому кінці своєї книжки застерігається,

¹⁾ Ks. Dr. Franciszek Lisowski: *Słowa ustanowienia Najśw. Sakramentu a epikleza*. Lwów, 1912. Стр. 14. — Руснак, стр. 101.

²⁾ § 25. Епиклизисъ и употребленіе его. Стр. 265 — 267.

що епikleзи не годиться самовільно пропускати, але в усьому треба слухати Церкви, — всежтаки се не змінє напряду й значіння його твору. Ось автор-уніят тим кінчає свою студію про епikleзу, що опускає позиції східної церковної традиції, стає вповні чужий для неї, й видає засуд смерти на неї...

Чи в унії має тріюмфувати отсей упадок східного духа? Якщо так, то тоді унія не є чимсь звершеним, що має ціль само в собі, тільки чимсь переходовим — асиміляцією Сходу зі Заходом. Не йде тут тільки про обряд, про зовнішні форми в Церкві, але передовсім про духа.

Давний християнський Схід, ще той зперед часів роздору, полишив нам свої традиції, свій спосіб думання в теології. Хтож має ті традиції заступати, продовжати їх і розвивати? Чи тільки православні? Вониж ті традиції так розвивають і ясують, що се виходить проти католицької Церкви й науки. Чи не маємо обовязку й ми, уніяти, розвивати отсі традиції, й посередничити між церковним Сходом і Заходом? Атже наша позиція якнайбільше пригожа до того, щоби ми були просто показчиком для одних і других — в неодній віковій спірній kwestії. Миж „на межі“ церковного Сходу й Заходу, й можемо знати духа одних і других не тільки з книжок, але й зі самого життя, тай лекше, як інші, можемо спромогтись, щоби піддати нічим неупередженій критиці спірні твердження обох сторін.

Ніякі філософічні спори не є такі затяжні й сильні, як ті, що ведуться довкола невластиво поставленої kwestії.

Розвивати спір про епikleзу утертими шляхами, як уже піднесено, нічого не pomoже. Оба шляхи вже так утверджені, що нікуди дальше — нічого дійсно нового, ратующего, тут уже не можна видумати.

Але чи сей спір не ведеться довкола невластиво сформульованої kwestії?

Ось ці думки присвічували мені в моїх студіях над епikleзою. А чи вони — ті мої провідні думки — привели мене до такого висліду, який обіцували? Я, очевидно про domo теа, переконаний, що так. Алеж написано, що „нема нічого закритого, що не буде відкрите, і утаеного, що не буде провідане“ (Мат. 10,26). Свідомий я того, що нічого мені не pomoже повторити за Русснаком: „Я разматриваю все объективно и жду объективной критики“.¹⁾ Авжеж кождий чесний автор може про себе так сказати, а однак се ще не дає достаточної запоруки для дійсної обективности. Мудрі слова сказав Русснак про інших авторів: „Касательно психологического отношения, причиною разбиранія вопроса болъе близкою служитъ фактъ неточнаго и неяснаго, даже соблазни-

¹⁾ О. с. стр. 10.

тельного розсматрїня цього вопроса и нашими отечественными авторами, которые, неясно понявъ субъективное свое положеніе и истинную науку,¹⁾ плохо изложили ученіе объ епиклизисѣ.²⁾ А я отсі слова відношу також до о. Руснака, хоч як він застерігався проти них. Алеж його книжка своїм змістом свідчить сама про себе.

Се відноситься до кожної книжки, й проти того закону нема апеляції. Якщо мені викаже хто сякі чи такі похибки, дуже радо їх відкличу.

I

Св. Отці, старинні церковні письменники і епikleза

Оскільки я міг розвідатися, в книжці о. Руснака се нове, що слово „епikleза“ — „только съ времени Николая Кавасили употребляется въ винѣшнемъ смыслѣ“.²⁾

А до тих часів — через більше, як 1000 літ — „епikleза“ ніби ще не була відома як *terminus technicus*. Осъ як Руснак формулує свій погляд:

„1. Слово епиклизисъ въ сочиненіяхъ Св. Отцовъ не имѣть опредѣленаго, точнаго, темъ болѣе технического значенія.

2. Св. Отцы словомъ епиклизисъ много разъ обозначаютъ видъ Св. Таинствъ, т. е. форму таинства. Ясно обозначаютъ слова Спасителя: *Cic est Tѣло Мое... Сія есть Кровь Моя*.

3. Далѣ имъ обозначаются разнаго рода молитвы, самая важная суть новозавѣтнаго жертвоприношенія, сопровождаемая особенными молитвами.

4. Слѣдовательно: техническое выраженіе епиклизисъ въ христїанской древности не носило въ себѣ точнаго значенія, а получило таковое, какъ условной технической терминъ, только вполѣдствїи, именно со времени, когда Николай Кавасила и его послѣдователи особенно начали высказывать свое мнѣніе о формѣ евхаристїи“.³⁾

Виходить, мовби то православні теолоґи видумали навіть сам предмет спору про епikleзу, а не тільки спір, як такий.

Ясна річ, що такий стан річи був би для Руснака неабияким атутом, і він собі його „віндикує“ — але вповні безправно. Се історичний факт, що св. Отці від найдавніших часів під словом „епikleза“, коли його відно-

¹⁾ О. с. Предисловіе.

²⁾ О. с. стр. 13-14.

³⁾ О. с. стр. 20.

сили до Літургії, розуміли ту саму молитву, котру й ми нині розуміємо під тим словом. Ніхто сього не квестіонував, треба було аж автора-уніята, щоби се зробив.

Вже з письм св. Іринея († около 202) можна цілком певно виснувати, що він під епikleзою розумів ту літургічну молитву, в котрій священик просить Бога о перетворення предложених дарів в тіло і кров Ісуса Христа „тепер і тут“. Іринеї оповідає про якогось гностика Марка, котрий підчас епikleзи біле вино фарбував на червоно, що ніби мало бути доказом, що його епikleза сильніша, як епikleзи інших священиків, бо наглядно перетворює вино в кров... Очевидно на те сей Марко потребував більше часу, й продовжував свою епikleзу. Ось слова Іринея: „Pro calice enim vino misto fingens se gratias agere (εὐχαριστεῖν) et in multum extendens sermonem invocationis (τὸν λόγον τῆς ἐπικλησεως), purpureum et rubicundum apparere facit, ut putetur ea Gratia ab iis, quae super omnia, suum sanguinem stillare in illius calicem per invocationem eius (διὰ τῆς ἐπικλησεως αὐτοῦ)“.¹⁾

Не виджу ні найменшої льогіки в висновку, до якого доходить з тих даних ks. Lisowski²⁾, що ніби те „przewlekanie słów konsekuracyjnych, to zapewnie nie były słowa epiklezy, lecz słowa Chrystusowe“. Ks. Lisowski основує свій погляд на твердженнях, котрі взаємно суперечать собі: а) що в часах Іринея „Kościół konsekrował słowami ustalonymi, o przepisanej i dokładnie oznaczonej formie“, бо ніби то тільки в сей спосіб проволікання Марка могло впадати в очи; б) що форма епikleзи „ustaloną nie była, że nawet w jednym i tym samym Kościele były najrozmaitsze epiklezy i co do słów i co do rozciągłości“. А на третій сторінці дальше (стр. 80) говорить автор: „ale prawdopodobniejszem jest przypuszczenie, że ani Justyn, ani Ireneusz nie przypisywali cudu eucharystycznego samym słowom ustanowienia (т. е Христовим), albo samej epiklezie w dzisiejszem rozumieniu... ale całej modlitwie dziękczynnej... odpowiadającej naszemu kapłanowi“. Як се одно з другим годиться? І що властиво гностик Марко протягав: Христові слова, чи епikleзу?

Зате з цитованого місця св. Іринея можемо виснувати ось які, цілком певні, висновки: а) Іринеї два рази по імені згадує епikleзу і відносить її до того місця в Літургії, де має наступити переєствлення хліба і вина (гностик Марко саме епikleзу протягав і саме підчас неї фарбував вино на червоно...); б) цілий льогічний акцент по-

1) Adv. haeres. I. 13, 2.

2) О. с. стр. 77.

лягає на словах „його (Маркова) епikleза“. Марко хотів дати доказ, що його епikleза сильніша від епikleзи інших священиків, а тим епikleза виступає в опозиції до Христових слів: літургічне освячення не наступає в наслідок вимовлення Христових слів, „ex opere operato“, але в наслідок епikleзи — „ex opere operantis“. Своїм поступованням ігностик Марко хотів доказати, що його особа вартніша перед Богом, і його слова — не евангельські, бо ті в усіх священиків однакові, але саме Маркові слова — вишукані, таємні, ігностичні — мають більшу силу в Бога...

Отже вже в часах Іринея, себто вже в II. ст., а) термін літургічної епikleзи був загально відомий, б) епikleза мала той самий літургічний сенс (просьба о перетворення дарів *hic et nunc*), що й нині.

Св. Василій Вел. († 379) вже зовсім виразно протиставить епikleзу Христовим словам, кажучи, що „слова епikleзи“ не є взяті зі св. Письма, тільки з устного передання¹⁾ (а кождий знає, що Христові слова „Прийміть, їжте...“ взяті з евангелія). Значить, що Василій Вел. під епikleзоу розумів точно те саме, що й ми нині: що іншого є Христові слова, а що іншого епikleза.

Зрештою епikleза свідчить також сама про себе: вона — в усіх Літургіях — має таку заокруглену льогічну форму, незалежну від Христових слів і незмішану з ними, що в пізніших віках, без усякої перерібки, перед епikleзу вставлено рубрику: „священник говорить епikleзу св. Духа“.

Не є й се маловажне, що латинські автори від найдавніших часів (св. Амброзій, Опат в IV. ст.) слово „епikleза“ правильно перекладали через „*invocatio*“, а не якось інакше. Вже й се знак, що вони вважали те слово за *terminus technicus*, бо тільки такі терміни звязані з одним і тим самим словом (як пр. митрополит, єпископ, ектенія, тропар...). І коли пр. папа Гелязій (492—496) пише: „*Nam quomodo ad divini misterii consecrationem coelestis Spiritus invocatus adveniat...*“²⁾, то се не припадок, що він тут ужив саме слова „*invocatus*“, бо він тут має на думці літургічну епikleзу.

Що грецькі св. Отці вираз „епikleза“ уживали також у ширшому значінню, й відносили його також до інших сакраментальних молитов, се зрозуміле. Кожде народне слово, котре виступає як *terminus technicus*, має також звичайне своє значіння; так пр. у нас „голова товариства“, а голова

¹⁾ De Spiritu sancto, cap. 27.

²⁾ Epist. ad Elpidium Veronen. (Руснак стр. 99)

в усякім инакшім значінню; в грецькій мові „епископ“ (=наглядач) означав не тільки князя Церкви, але й інших наглядачів.

* * *

Ціла трудність квестії про епikleзу впливає саме зі сформування тої квестії: котрі слова з літургичного канону становлять форму Пресв. Евхаристії? Треба собі упритомнити, що кожде сформування квестії се вже половина відповіді, бо кожде сформування квестії ґрунтується на якійсь засаді, котра а рiогi має уходити за певну. А якщо отся засада є нестійною, тоді квестія хибно сформулована, і цілий свій предмет представляє в ілюзоричному виді, в хибній перспективі. Такими є всі квестії, що ґрунтуються на анахронізмі (коли наші погляди, звичаї, відносини приписуємо людям інших часів і країв, а вони тих поглядів, звичаїв, відносин не мали). Для ілюстрації наведу дві такі, хибно сформувані, квестії, що відносяться до того самого предмету:

Котрі з давніх грецьких філософів були професорами в державних, а котрі в приватних школах? Котрі з них були професорами на університеті, а котрі в гімназії? — Очевидно тут супонується, що в давній Греції школи так само були поділені на державні і приватні, на гімназії й університети, як се є в нас (се та засада а рiогi). Але що в давній Греції не було такого поділу шкіл, то квестія є хибно сформулована.

Чи нинішнє сформування квестії про епikleзу не є хибне? Чи не ґрунтується воно на анахронізмі? — Ось се начальна наша квестія як уже піднесено.

Поняття про „форму Евхаристії“ має свою внутрішню логіку. Теорію Аристотеля про „форму й матерію“, як метафізичні складники всіх річий (гіломорфізм), схоластики застосували також до св. Тайн, і ось відтоді західні богослови стали говорити про „форму“ Евхаристії. „Форма річі“ се в Аристотеля суть річі. А до сути річі доходимо так, що акцидентальні, змінні прикмети річі полишаємо осторонь, а задержуємо (в свідомості, в пам'яті) тільки абсолютно конечні, незмінні прикмети річі. Аналогічної сегрегації домагається поняття „форми“ також при св. Тайнах — і то під двома зглядами: а) з усіх слів, що приходять в sacramентальних молитвах треба вибрати тільки суцільні, незмінні, абсолютно конечні слова, що становитимуть незмінну консекраційну формулу; б) з усіх моментів, підчас котрих відбувається sacramентальна акція, треба вибрати лиш абсолютно конечні, — а що для божої

сили (бо то вона здійснює св. Тайни) потрібний тільки один момент, отже в сакраментальній акції є сущний тільки один момент.

Ось такі є логічні консеквенції застосування „форми“ Аристотеля до св. Тайн.

Се історичний факт, що не тільки св. Отці, але взагалі І. християнське тисячліття не говорило про „форму“ св. Тайн, і послідовно не мало тої „моментально-сущної“ перспективи на літургічне переєствлення, яку видвигнули щойно схолястики, й нам її переказали. Значить, що й на епikleзу св. Отці не гляділи під тим кутом, під котрим каже нам на неї глядіти наше — посхолястичне — сформулювання сеї квестії.

Се, оскільки йде про саму історію, признають, бо мусять признати, всі автори. Так пр. ks. Lisowski пише: „...w pierwszych wiekach nie wniano w subtelności spekulatywne, nie szukano momentu przeistoczenia, ale wierzono, że podczas anafory dokonuje się przeistoczenie. Gdy pojęcia scholastyczne materji i formy zastosowano do Eucharystji, zadawano sobie pytanie, jakie słowa stanowią formę, gdzie jest moment przeistoczenia, wówczas zauważono też różnicę pomiędzy anaforą a kanonem i dopiero wówczas powstał spór“¹⁾.

Все в тих словах стійне, крім твердження, що відноситься до часу, коли завважено ріжницю між „анафорою і каноном“. В дійсности вже в перших віках священники мусіли бути свідомі сеї ріжниці, бож текст усіх Літургій повчав їх про се. Канон завсіди уходив за ту часть Літургії, підчас котрої відбувається переєствлення. Канон про се сам говорить.

Тільки се є правдою, що Христові слова і епikleза знайшлися в радикальній опозиції щойно через схолястичне застосування гільморфізму до св. Тайн. І се дало причину до спору між Сходом і Заходом.

З того ствердження випливають два важні факти: а) що причина до спору про епikleзу повстала на Заході — так само, як загал тих причин, що поріжнили церковний Схід зі Заходом (безквасний хліб, оплаток, причастя вірних під одним видом, уділювання миропомазання тільки через єпископів, целібат...). Православні беруть сі інновації як еретичні прояви західної Церкви, а вдійсности Захід дійшов до тих інновацій не шляхом еретичних відрухів, але шляхом еволюції, що випливала зовсім природно з його історії та з його психічної вдачі. Інновації, що відносяться до епikleзи, просто взірцево ілюструють характер сеї еволюції. (Опісля про се більше скажемо.)

¹⁾ О. с. стр. 12—13.

б) Історично беручи, се є анахронізм, коли західні автори в св. Отців бачуть перших вістунів і заступників свого погляду: що формою Евхаристії є Христові слова, або коли в літургічних текстах шукають за „моментально-суцною“ формулою для переествлення. Атже творці літургічних канонів ще нічого не знали про „форму“ Евхаристії, отже й не укладали літургічного тексту після вимог поняття про „форму“ Евхаристії. Так само св. Отці не гляділи на на сю річ під кутом сакраментальної форми.

Алеж треба признати, що справа має ще й инший свій бік — метафізичний. Се правда — так могли би відповісти західні автори, — що св. Отці ніде не говорили про „форму“ Евхаристії, і виразними словами не сказали: „ось се я вважаю за форму Евхаристії“. Але прецінь з їх, на письми полишених нам, думок можна виснувати: що вони вважали за еквівалент того, що ми нині називаємо „формою“ Евхаристії. Ходить о річ, а не о назву.

Аналогічно щодо літургічного тексту. Хоч первісний літургічний текст ні в одній Літургії не говорив виразними словами, що ось се є форма Евхаристії, але прецінь усі річі мають суть і акциденси, отже й Літургія їх мусить мати, і можна отсю літургічну суть, значить: форму, вилуцити з текстів Літургії.

Ось такий є стан квестії. А його годі дедуктивно порішити, але треба піддати аналізі тексти висказів св. Отців і старинних церковних письменників тай тексти Літургії.

Зачнемо від св. Отців.

При такому субтельному стані квестії, що св. Отці не мали поняття про „форму“ Евхаристії, а ми хочемо дослідити: чи в їх висказах є дійсний і властивий еквівалент для нашої „форми“, або його нема, — мусимо бути незвичайно обережні в толкованню висказів св. Отців.

(Продовження буде)

Про священничу емеритуру

Повоєнна доба стала для Церкви і духовенства дуже тяжкою під матеріальним зглядом.

Найбільше погерпіла священнича емеритура. Австрійський уряд з релігійного фонду виплачував дотацію для сотрудників „ad personam“. Теперішній уряд не перебрав на себе сего обовязку, і тому Церква потерпіла велику шкоду. Тому то цілий ряд хорих і старих священників не має засобів на удержання сотрудника, котрий заступавби їх з парохії. Коли додамо ще девалуацію вдов. сиріт фонду, то заокруглимо

нашу емеритальну мізерію. Вратувати емеритальні втрати змогла би лиш така організація, яка постійно підпомагала би владу Церкви на арені законодавчій. Доки сего не буде, не можна сподіватися поліпшення нашого положення. Саме тепер, коли підготовлюються нові вибори до сойму, треба нам запрягти всі наші сили до здобуття такого заступництва, яке змоглоб відискати те, що ми втратили.

Беручи під розвагу теперішній бенефіціальний стан, муситься ствердити, що дотація кожного священика має вистарчити на ведення дому, на образування дітей, на старість, на слабість, на емеритуру. Сю дотацію можнаби так поділити, що мусілаби вистарчити. Так поступають ті, що практично трактують життя, і осягають успіхи. Але таких практичних і сильної волі одиниць є дуже мало. Більшість привикла до ліпших часів, тай не може погодитися із тяжкою дійсністю. Загально трактується дотацію як дохід на біжучі потреби, як се роблять державні урядники зі своєю пенсією. Забувають, що дотація священика під теперішню хвилю обнимає емеритуру, як у приватних службовиків, і сю емеритуру самі мусять вилучити, як се роблять приватні службовики у своїх станових установах.

В нас бракує такої станової установи, і тому духовний стан робить собі подвійну страшну кривду. Першою кривдою, яку спричиняє зужиття емеритури, то життя понад стан, а відтак приходить друга кривда, але вже взиваюча до неба о пімсту, то є позбавлювання куска хліба своїх власних дітей, майбутніх сиріт. І тому з болем серця приходить ся сконстатувати, що ми самі є творцями своєї долі і недолі, бо хто раз спожив свою емеритуру, сей не може сподіватися другої емеритури, хиба лише милостині. Всі про се добре знають, однак зберегти себе не мають відповідної сили. Сю допомогти силу має дати станова установа. Вона має унормувати емеритуру і побирати її від кожного священика. Наразі може се зробити Митрополичий Ординаріят, як наша найперша, а Богом покликана, церковна влада

Через вилучення емеритури останеться наша дійсна дотація на біжучі видатки. Наше тяжке положення одержить ласкавий вигляд, який започаткує ліпшу майбутність. Наше соймове заступництво повинно відкрити наше тяжке положення і вказати повне право до поліпшення нашої долі.

До емеритури належить також наше вдов. сир. питання, і тому муситься його обговорити. Загально констатується, що нинішній стан вдов. сир. питання є неподібний до передвоенного. Подібність є лиш позірна, бо нинішній золотий представляє вартість двадцять центів і тому нинішнє заосмотрення є пять разів гірше, як передвоєнне. Давнє заосмотрення було пять разів ліпше, а однак було неvistарчаюче, і тому священики забезпечувалися в асекураційних товариствах.

Коли узгляднитися, що передвоєнне заосмотрення було невисстарчаюче, а теперішнє є о пять разів гірше, тому з конечности висувається потреба основного вирішення вдов. сиритання.

Теперішня пора надається до основного поладнання священної емеритури і тому священники поморянського деканату внесли меморіал до Митрополичого Ординаріату в тій справі.

Сей меморіал є вислідом нарад духовенства поморянського деканату на соборчику 14. XI. 1927, де ухвалено віднести до Митрополичого Ординаріату з прошенням, щоб Ординаріат, як виключний власник Аепархіяльного ерекціонального майна, видав емеритальний закон, силою якого всі парохі мусіли би продати 10 процент ерекціонального ґрунту, а одержані гроші передати Ординаріатові в цілі закупна більших земельних маєтностей.

Дотеперішні асекурації і фундації грошеві здевалювалися і переконали всіх, що ґрунтові фундації є певніші, і тому при вилученню і продажі 10 проц. ерекціонального ґрунту належить набути більші земельні комплекси, з котрих доходи були би призначені для удержання вдів і сиріт по священниках та для оплати сотрудників *ad personam*, коли вони заступають парохів підчас їх слабости або старости.

о. Осип Кучкуда

о. В. Д. Садовський

Церковний календар і його реформа

(Докінчення) ¹⁾

— На докінчення сих завваг дотично пізнання календарського питання взагалі, а в особливости нашого церковного

¹⁾ Проситися справити слідуєчі важнійші ошибки; в ч. 10 ст. 270 в 9. рядку з долини по слові—поручив, вставити:— провирити—; в ч. 11 ст. 303 в 9. рядку з долини по слові — сонця, вставити:— до другого—; ст. 306 в 3. рядку з долини переставити порядок: то треба її в нім —; ст. 310 в 12. і 13. рядку має бути так: Кождий рік, якого число є подільне через 4, є роком переступним за виїмком і т. д. Приміри є через складача перемішані, тому неважні.

Увага: Найлекше числення переступности років є слідуєче: звичайні роки є переступні, як числа десятків і одиниць є подільні через 4; столітні роки є переступні, як числа тисячок і соток подільні через 4; пр. 1928 — 28 : 4 = 7 отже переступний; 1929 — 29 : 4 — неподільне; 1930 — 30 : 4 — неподільне; тому рік звичайний; 1932 — 32 : 4 = 8 отже переступний; 2000 — 20 : 4 = 5 отже переступний; 2100 = 21 : 4 = неподільне; 2200 — 22 : 4 = неподільне, тому рік звичайний; 2400 — 24 : 4 = 6 отже переступний і т. д.

календаря, подам ще цікавим до відома, що сею справою у нас вже займалися. І так: перший, що питання нашого церковного календаря, особливо в справі обчислення кождорічного терміну Великодня, висвітлив, був о. др. Григ. Яхимович, який, як ще був професором на львівському університеті, видав 1836. р. дуже цінну брошуру під загол.: „Abhandlung über die Regeln, nach welchen die Slaven des griechischen Ritus den Ostertag berechnen“. Більшу брошуру видав був 1903. р. о. др. Йосиф Мільницький під загал. „О устройствѣ и реформѣ календаря греко-русской церкви“. Автор користав з багатьох жерельних книжок і старався матеріал основно вичерпати і висвітлити; в додатку на ст. 36 подає спосіб реформи календаря після ученого астронома Mädler'a (+ 1874), але вдійсности сю реформу сам збиває і поручає реформу григоріянську, бо „естъ то дорога отъ многихъ лѣтъ утерта, угладжена и освѣтлена и не выключаетъ на будущее время поправокъ и полѣпшень“. — Мимо дуже научного методу, як математичним способом вичисляти ріжні епакти, індікціони, циклї пасхальні, періоди сонячні і лунні і т. д., автор не поставив ніякого конкретного плану на реформу нашого календаря. —

— І в Росії були наради над реформою горожанського т. зв. юліянського календаря по старому стилю (від= 3. мая 1899. до 21. лютого 1900. р.). „В виду сього, що 1830. р. внесене царською академією наук прошення, щоби в Росії впровадити григоріянський календар, цар Микола І. відкинув; в виду сього, що у всіх православних державах і від всіх православних горожан сих держав так востока, як і запада, кождочасні спроби ввести григоріянський календар завсиди були відкидані, тому і сим разом проекти на введення григоріянського календаря — відкидаються“. — Проект комісії на зміну календаря полягав на сім, що переступність років задержувалося дотеперішню, по юліянському календарю, а тільки кождий 128. рік має бути звичайний, „тоді похибка календарського року щойно за стотисяч літ дасть ріжницю одного дня“. А щоби дату календарського року привести до згоди з астрономічним, треба перед 1920. роком 14 днів пропустити. З сього вийде, що зреформований календар випередить григоріянський о один день, але 1920 року, який по григоріянському буде переступний, а по юліянському звичайний (бо $1920 : 128 = 15$), оба календарі зрівнуються. „Якщо в Росії пересвідчені, що з релігійних зглядів ніяк не годиться принимати григоріянського календаря, то можнаби прийняти повисше пропонувану через астронома Ілазенапа реформу“. — Та мимо сього за царських часів не прийшло було до ніякої календарської реформи.

— В новійших часах виступив був проф. Максим Трпкович з Београду зі своїм проектом реформи, після якого треба

через пропущення днів опізнення зрівнатися з григоріянською датою, а переступність років в сей спосіб упорядувати, щоби всі роки, що є подільні через 4, були переступними роками (по 366 днів), однак зі столітних років тільки сі будуть переступні, які при поділі через 9 дають решту $\equiv 0$ або $\equiv 4$, через що роки 1900, 2000, 2100, 2300 2400 і т. д. мають бути звичайними, а $2200 : 9 = 244 \frac{1}{9}$, $2700 : 9 = 300$ — отже переступні. — Отсей календар випереджував би від 2000. р. григоріянський календар о один день, але 2200. р. знов зрівнявся би і т. д. Сей календар був би так точний, що доперва 36.000. р. ріжнився би від тропічного о 19 год. 12 мін. і саме через свою точність повинен витиснути григоріянський календар.

— І французька революція завела була 1793. р. свій особливий календар, який відтак 1806. р. понехано і прийнято назад григоріянський. Та й тепер не минає і року, щоби не виринув у Франції який новий плян на реформу горожанського календаря.

— В європейським образованім світі від давна проявлялися спроби реформи григоріянського календаря.

І так: 1835. р. предкладав таку реформу абат Mastrozzini, а 1864. р. професор астрономії Медлер. — Французьке астрономічне товариство назначило навіть премію за влучну реформу григоріянського календаря і 1888. р. видано першу премію за таку роботу Гастону Армеліну, який предложив був ось такі упрощення в численні часу: день нового року має бути віддільний від всіх других днів року а подібно і день переступний і сі дні не причислюються ані до днів тижня, ані місяця. Таким способом остаються 364 дні року; їх розділюється на 4 тріметри по 91 днів або по 13 тижнів кожний.

Кожний перший місяць тріметра має по 31, а оба позісталі по 30 днів. На гадку автора календар тоді дуже упроститься, всі тріметри і всі роки будуть однакові, а всі дні відповідних місяців будуть припадати кожного року в один і той сам день тижня.¹⁾

— Як із начеркненого пляну виходить, Армеліну розходилося виключно о зреформовання, а радше о упрощення горожанського календаря; церковний календар зі всіми річними кругами подвижних і неподвижних свят полишив проєктованій горожанський календар з таким поділом місяців і тижнів та ще до того з днями (одним згл двома), які не входять в рахубу річних тижнів, занадто відбивається від доте-

¹⁾ Подано за брошурою Н. О. Сумцова: Исторический Очеркъ попытокъ католиковъ ввести в южную и западную Россію григор. календарь (1888).

перішнього церковного чи то григоріянського чи юліянського календаря.

—При горожанським літочисленні найбільша трудність виходить із сего, що Великдень по церковному обчисленні може припасти в році в границі між 22. марта а 25. квітня і відповідно до сього і другі подвижні празники з року на рік в границі 35 днів пересуваються.

А що Великдень становить в практичнім житті подекуди певні границі, пр. в шкільництві, в торгівлі, в залізничному русі, в театрах і т. д., то задля сього рухомого терміну Великодня виходять всякі утруднення, що дає причини до нарікання.

І ось щоби саме в святкування Великодня впровадити якусь постійну правильність, без огляду на жидівські обчислення повнолуння після весняного зрівнання з нічю і без огляду на жидівський весняний місяць Nisan, інженір в Кіль, dr. Rudolf Blochmann, піддав свій плян на зреформовання календаря і то саме з огляду на ріжні празники подвижні і неподвижні а для переведення сього пляну навіть утворилося спеціальне товариство. Основа проєктованої реформи полягає в поділі цілого року на тижні ($365 : 7 = 52$ тижні + 1 день згідно $366 : 7 = 52$ тижні + 2 дні). З сього вийде, що впроваджений юліянським календарем річний підрахунок 365 згл. 366 днів буде мати 52 тижні і один згл. два злишні, надчисельні дні. Як що сей збуваючий один день (згл. два дні) поставити поза постійними 52-ма тижнями в році без назви тижневого дня, тоді можна легко прийти до сталого або вічного календаря, в яким кождий день місяця і року постійно буде припадати на означений сталий день тижня. При сім поділено рік на чотири триместри (по три місяці) а всі триместри по 13 тижнів = 91 днів. Кождий триместер зачинавсяби неділею, при чім перші місяці триместра мали би по 31, а оба другі місяці по 30 днів.

Подібний плян подав був свого часу Армелін, однак Блохман хотів в реформі углянути і церковний календар, а особливо святкування Великодня, тому пропонує ось такий дальший уклад календаря: Після двох триместрів (т. е. саме по півроку) між місяць червень і липень вставляє він сей злишний день як 183. без тижневої назви дня, а тільки як —середрічний день (Mittjahrstag—ohne Wochentagsnamen), а по сім середрічним дню, який може бути літнім святом, слідує як 184. день — неділя 1. липня. В переступнім році 366. день слідувавби після 30. грудня, очевидно знов без тижневої назви дня, а тільки як —переступний день (Schalttag nur in Schaltjahren), який мігби бути зимовим святом.

Сей календар представлявсяби для нас ось як:

Вісний Календар після проекту календарської реформи інж. Ара Р. Блохмана

		С і ч е н ь							Л ю т и й							Б е р е з е н ь							
Нед.	1 О.	8	9	15	16	22	29	Мф.	5	12	19	Сир.	26	1.	3	4	10	17	24	Обіздання			
Пон.	2	9	10	17	18	23	30	3 Св.	6	13	20	20	27	4	5	11	18	25	Бл.				
Віят.	3	10	11	18	19	24	31		7	14	21	21	28	5	6	12	19	26	Мігала, Фарис.				
Сер.	4	11	12	19	20	25			8	15	22	22	29	6	7	13	20	27	3 Святителя				
Четв.	5	12	13	20	21	26			9	16	23	23	30	7	8	14	21	28	Стрітення				
Пят.	6	13	14	21	22	27			10	17	24	24		8	9	15	22	29	Сирна неділя				
Суб.	7	14	21	28					11	18	25	25		9	10	16	23	30	1. неді. посту				
		К в і т е н ь							Т р а в е н ь							Ч е р в ь							
Нед.	1 В.	8	9	15	16	22	29		5	12	19	26	3.	3	4	10	17	24	Ваті				
Пон.	2	9	10	17	18	23	30		6	13	20	27	4	5	11	18	25	25	Вел. четвер				
Віят.	3	10	11	18	19	24	31		7	14	21	28	5	6	12	19	26	26	Вел. п'ятниця				
Сер.	4	11	12	19	20	25			8	15	22	29	6	7	13	20	27	27	Пасха				
Четв.	5	12	13	20	21	26			9	16	Воз.	23	30	7	8	14	21	28	Вознесіння				
Пят.	6	13	14	21	22	27			10	17	24	24		8	9	15	22	29	Зелені свята				
Суб.	7	14	21	28					11	18	25	25		9	10	16	23	30	Християла Ів.				
		Л и п е н ь							С е р п е н ь							В е р е с е н ь							
Нед.	1	8	9	15	16	22	29		5	12	19	26	26	3	4	10	17	24	Середній день				
Пон.	2	9	10	17	18	23	30		6	13	20	27	28	4	5	11	18	25	Макавей				
Віят.	3	10	11	18	19	24	31		7	14	21	28	29	5	6	12	19	26	Преображ.				
Сер.	4	11	12	19	20	25			8	15	Усп.	22	30	6	7	13	20	27	Успіння				
Четв.	5	12	13	20	21	26			9	16	23	23		7	8	14	21	28	Ускновення				
Пят.	6	13	14	21	22	27			10	17	24	24		8	9	15	22	29	Нач. Індикта				
Суб.	7	14	21	28					11	18	25	25		9	10	16	23	30	Віздво Ботород.				
		Ж о в т е н ь							Л и с т о п а д							Г р у д е н ь							
Нед.	1	8	9	15	16	22	29		5	12	19	26	26	3	4	10	17	24	Покров Ботор.				
Пон.	2	9	10	17	18	23	30		6	13	20	27	27	4	5	11	18	25	Р. Хр.				
Віят.	3	10	11	18	19	24	31		7	14	21	28	28	5	6	12	19	26	Михайла				
Сер.	4	11	12	19	20	25			8	15	Вх.	22	30	6	7	13	20	27	Вход в Храм				
Четв.	5	12	13	20	21	26			9	16	23	23		7	8	14	21	28	Николай				
Пят.	6	13	14	21	22	27			10	17	24	24		8	9	15	22	29	Різдво Хр.				
Суб.	7	14	21	28					11	18	25	25		9	10	16	23	30	Переступний день				

Для Великодня, як з таблиці видно, вибрано саме половину між 22. марта, а 25. квітня т. є. раз на все в неділю 8. квітня по сьому новому численні, а очевидно відповідно до сього всі рухомі запусти, пости і свята, залежні від Великодня приймають постійну календарську дату. Свята нерухомі лишилисяби, о скільки се можливе, при своїх давних місячних датах, як я се в плянованім календарі зазначив.

„З церковної сторони не має жадних притик проти календарської реформи Blochmann'a. Союз народів займається сею справою вже від якогось часу, і булоби дуже побажаним, якби можна прийти до скорої згоди дотично календарської реформи і її переведення в недовгим часі“, читаємо в повисшій матерії в „Kosmos-i“ Heft 7. за 1927. р. 242-243).

Хто з сею справою хотівби ближше познакомитися, нехай віднесеться на адресу: Gesellschaft zur Förderung der Blochmannschen Kalenderreform, Kiel, Lornsenstrasse 34.

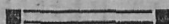
Ся календарська реформа є навіть в горожанським календарі дуже радикальна, але впроваджує заразом як найбільше упрощення літочислення.

— Та не так легко є в на до переведення в церковних так григоріянським, як і греко-славянським календарі.

— Щоби усталити термін Великодня на 8. квітня, треба перейти до порядку дчезного над рішенням Нікейського собору, що Великдень припадає на неділю по першій весняній повни після весняного зрівнання дня з нічю, тільки щоби не разом з жидами. — Щоби завести поділ днів wraz з святцями чито після латинського *breviarium* чи то після грецького місяцеслова чи минологіона відповідно до нового числа днів в поодиноких триместрах, треба буде зовсім змінити так *breviarium*, як і минологіон і пристосувати до нових укладів. — Здається, що се все дуже і дуже тяжка і неповоротна справа.

Однак прийаття новореформованого календаря може задецидувати тільки Союз Народів і згідне одноголосне прийаття його ухвали дотично реформи через всі світові великі держави. Тоді силою конечности буде треба і церковний так латинський як і грецький календар приновити до нових потреб, бо рівночасне вираховування на церковний і горожанський зреформований новий календар було би зовсім неможливе.

Львів, жовтень 1927.

Митрополит Андрей між навіщеними повінню

(Докінчення)

Мабуть чи не найбільше діткнула повінь Перегінсько і його околиці. Шкоди Лімниці відчули тут не лиш місцеві жителі, але й наш Митрополит, бо Перегінсько є власністю митрополії. Вода позривала мости, тами, а тори місцевої залізнички зірвані на кільканадцять кільометрів. Було пять жертв в людях, а чотири будинки забрані водою, деякі підмулені й розібрані, між иншими відля Чапельських в Підлютім. Майже ціле село було залите водою.

Так зложилося, що приїзд Митрополита випав саме на місцев. храм в день Рождества Пр. Д. Марії. Митрополит співав Службу Богу, проповідав і сповідав, хоч його ослаблення було вже замітне. І дальше поконував себе Владика, і хоч у горячці, відвідував хорих, потішаючи їх і спомагаючи грошевими жертвами. Вкінці почував себе вже таким слабим, що був приневолений покластися до ліжка. Високий стан горячки Владики сильно мене занепокоїв. Я повідомив про се о. ген. вікарія Бачинського. Одначе по двох днях стан здоровля Митрополита значно поправився, хоч ще остали кашель, хрипка, загальне ослаблення. З тої причини не міг уже Митрополит обїзджати навіщені повінню села, але делегував мене у своєму заступстві відвідати найблизші знищені околиці, проповідати і роздавати відповідні приділи одежі та поживи.

В неділю 25. IX. вибрався я в товаристі одного з Братів Студитів до Струтина вижного над річкою Чечва. Вода прибула тут зі Спаса і Лопянки, а забираючи дерево зі спаського тартаку, загатила міст в Спасі і розіллалася на струтинських полях; виломила чимало берегів і залляла хати, положені над річкою; підмулене збіжа зігнило, а сіно у великій часті водою забране; не пощадила вода ні ерекціонального поля, бо кільканадцять моргів зовсім шезло. Відси удався я до Струтина нижного. І тут Чечва далася в знаки. Близько чверть села було під водою, і в тій часті збіжа і сіно зігнило, около трьох моргів ґрунту зникло, а одна хата убогої жінки вода забрала. Тогож дня відвідав я і Ценяву. В часі повені через яких десять годин ціле те село було під водою; одна хата була підмулена, а два господарські будинки і кузня забрані Лімницею; четверта часть збіжа і наші знищені, а бульба на половину. Три висше згадані селя відвідав я в неділю; була відповідна нагода мати много людей в церкві, потішити їх та роздати їм назначений Владикою приділ. По кождїй науці була спільна молитва з вірними на інтенцію подужання Митрополита. Неприємно було вертати вечером

до Перегінська через непевні мости та через купи каміння, нанесені повінню. Слідуючого дня вибрався я до села, віддаленого несповна два кілометри від Перегінська, до Небилова. Вправді запевняв мене парох Небилова, що легко там дістануся, бо якесь авто переправилося, але моя переправа не обійшлася без пригоди. Серед Лімниці автомобіль застряг, і я мусів з черевиками лізти в воду, щоби дістатися на другий бік, а авто мусіли коні витягати. І в Небилові лишила повінь болючі сліди. Вода затопила багато овець, кількадесять моргів перемінила в неужитки, роблячи собі на тих полях нове русло. Одну хату вода забрала, а іншу підмулила — так, що треба було її розібрати. Відси тогож дня спрямував я до Сливки. Тут застрашані наслідки повені. По дорозі величезні простори землі засипані грубим камінням, нанесеним водою; повно колод з тартаку з Осмолоди. Їзда автом дуже повільно поступала, а щоб доїхати в середину села, треба було переїжджати боками через подвіря. А в самому селі аж лячно слухати, скільки туг лиха від повені. Люди ратувалися від потопу, вилізаючи на дахи своїх хат. Величезні шкоди в збіжу, бараболі і паші; Лімниця зі свіжим руслом засунула поля, городи; два морги ерекціонального поля се тепер ринь; три хати мусіли розібрати, дві хаті розсунені, а один хлів цілковито водою забраний; і в худобі багато жертв. В хатах до половини втиснулася вода, й тому майже вся одіж була замокла. Високо поставлена, скромненька церковця в Сливках одинока недіткнена розшалілою Лімницею. Слідуючого дня, а саме на Чесного Хреста, вибрався я в товаристві брата Студита Павла до Ясеня. Спершу залізничкою до Станції Чути, а перейшовши через вузьку, а довгу, кладку нового корита Лімниці, їхали ми далі фірою, переїжджаючи три рази через воду, заки вкінці дісталися в село. Чотири нові корита зробила собі тут Лімниця. Ясень, що своєю розтяглістю пригадує Жабе, положений здовж берега Лімниці, й не диво, що шкоди заподіяні повінню, значні. Прибережні поля й городи у великій кількості зовсім не існують; не існують майже й господарства, положені близько ріки, бо вода жолобить собі там нове корито. Сіножати, одиноке майно села, занесені шутром і намулом. Цвинтар здемольований. Колишні й добрі господарі в протягу одної ночі стали жебраками. Вода була тут висока й така сильна, що нищила цементові склепіння мостів. З водою плили хати з людьми, стайні з худобою, обори з сіном; 12 будинків цілковито знищених; один чоловік утопився. Хату одної жени вратовано в сей спосіб, що попривязувано лінвами до дерев — бо хата плавала вже по воді; а іншу хату зловлено аж в Сливках на тартаці. Довгий час комунікація з Ясенем була перервана. Прибув я до Ясеня саме на початок Служби Божої. Простора й прегарна церква; замітний порядок. По

євангелію мав я відповідну проповідь до народа, пояснюючи неприязність Архієрея. Пополудні тогож дня відвідав я ще доколичні знищені села Дубу і Вільхівку. На жаль, не застав я тут священників, ні більшого числа вірних, які вибралися на храм до сусідного села. І в тих двох селах замітні шкоди. В філіяльному селі Ріпне вода на смерть залляла чоловіка, що вертав з роботи.

Слідуючого дня 28. IX. наступив виїзд цілої ратункової кольони з Перегінська до Брошнева. Перед Брошневом на ріці Чечві був вправді поставлений провізоричний міст, одначе не можна було й думати переправити тягарові авта, бо міст бувби напевно заломався. І прийшлося переправлятися через ріку вброд, що було дуже тяжко і аж при допомозі конний вдалось по тригодинній праці серед зливної дощу добитися автом до берега та відїхати до Брошнева на 24-годинний постій.

Слідуючого дня вибрався я мотором у село Сваричів. Три річки: Чечва, Дуба і Лімниця зложилися на шкоду того села. Лімниця новим коритом іде собі селом. Болючо утерпіли тут Сестри св. Родини, бо не лише стратили все з поживи, але повинь ушкодила й нутро їх скроменької хатини. З Брошнева мав я нагоду відвідати і парохію Голинь. В часі повені тут ріка Сівка забрала дві стодоли, дві стайні, січкарню й наробила великого лиха в полю.

З Брошнева вибралася ціла кольона до Калуша. Міжтим Митрополит звидів 30. IX. українську хліборобську виставу в Стрию, а вечером прибув до церкви в Калуші, щиро витаний усіми вірними. По відправі молебена Архієрей проповідав, а відтак сповідав. В часі побуту в Калуші співав Владика Службу Божу, проповідав Слово Боже, сповідав, брав участь у лікарській візиті; відвідав захист і фреблівку. Митрополит мав нагоду стрінутися з доколичними священниками, розвідатися про стан шкід, нанесених повинню в кожній поблиській парохії, й при тій нагоді передати священникам відповідний приділ одежі, поживи й гроший. В Калуші роздав Митрополит слідуючі приділи: для Калуша; для потерпівших парохіян і для захисту; для сіл: Угорники, Бережниця, Довге, Тужилів, Хотінь, Пійло, Вістова, Підмихайле, Добрівляни, Бабина Студінка, Мединя, Перевозець. До Калуша прийшла на руки Митрополита перша грошева жертва з Америки для потерпівших від повені від о. Льва Сембратовича з Detroit в сумі 52 дол.; сю суму розділив Митрополит сейчас на місці. З Калуша мав я нагоду відвідати в неділю 2. X. парохію Пійло і Хотінь. В Пійлі залляла Чечва близько 150 хат і наробила немалі шкоди; а в філіяльному селі Сівці пів села найшлося під водою. В селі Хотінь Лімниця зробила собі корито і $\frac{3}{4}$ хат було в воді. З Калуша ціла наша кольона вирушила дня 4. X. до останнього головного постою — до Жи-

дачева. По дорозі Владика відвідав оо. Василиян в Гошові, відтак захисті в Болехові, Долині і Стрию, лишаючи по дорозі для тих сирітських захистів другий значний приділ поживи.

Вечером прибули ми до Жидачева. Як у кожній місцевості, так і тут Митрополит співав Службу Богу, голосив Боже слово, роздаючи потім вірним свою книжечку „Божа Сійба“, с овідав, брав участь у лікарській візиті, потішаючи і спомагаючи недужих: І тут мав нагоду Владика стрінутися з доколичними священиками потерпівших парохій й по одержанню ближших інформацій призначив приділи одежі і харчів для Жидачева, Ляхович подор., Балич зар., Журавна (для вірних і для захисту СС. Василянок), для села Володимирці, Рогізної, Сулятичі, Межиріччя, Київцеві, Покрівці, Волцнів, Гніздичів, Журавенко, Голешів і Дубравка. З Жидачева відвідав Митрополит вірних в Журавні і Захист СС. Василянок. Жидачів був останній наш постій.

Дня 8. X., якраз по ціломісячній мандрівці по навіщених повінню околицях, вернувшись ціла наша кольона до Львова.

На кінці хочу ще одно пояснити. Декому може видатися, що наїзд такої великої кольони (20 осіб) давався відчувати господареві хати та був получений для нього з невеликими коштами. Отже зазначаю, що все так було улажено, щоб господар хати під ніяким оглядом не відчував ні найменшого тягару.

Як видно вже з того мого побіжного опису, місія ратункової акції була прикра й утяжлива, але при Божій помочі вона вповні вдалася. Того рода місія залезно більше зробила, чим звичайна візитація. Наш Достойний Архипастир добре зрозумів духа св. Євангелія, що Церква в тій ратунковій акції мусить бути першою, й сам дав прегаційний примір, жертвуючи для потерпівших немало труду і власного гроша, скільки найбільше міг (звиш 13.000 доларів).

о. А. Ковальський

Ювілей 60-літньої річниці священства о. мітрата Ал. Бачинського

Відбувся сей ювілей без великих приготовань і великих, парадних торжеств, та зате в теплий, сердечний спосіб. Ціле торжество складалося з чотирох частий: 1) з богослуження, 2) академії в честь Ювілята, 3) спільної фотографії і 4) обіду в честь Ювілята.

1) Богослуження. Уже о год. 8¹/₂, зачинала наповнюватися семинарицька церква колишніми питомцями

з часів ректорства о. А. Бачинського, нині сивоволосими дідусями, з яких наймолодші були у віці окроло 54 літ. О 9-ій год. став о. Ювілят на Службу Богу в сослуженні колишніх своїх питомців; о. прелята Тита Войнаровського, оо. шамбелянів: Мих. Цегельського з Камінки струм., Стеф. Городецького з Вербиловець, був. посла о. Стеф. Онишкевича, Мих. Солтикевича і Яцева з перемиської дієцезії. о дек. В. Зельського з Милятина, о дек. Ник. Сенишина з Розвадова. Діяконували: сладкопівець о. прел. Ол. Пясецький і Домет Садовський, а асисту складали: до жезла войнилівський декан о. Людомир Зарицький; до мітри: журавенський декан о. Пилипчук; семинарицький хрест держав о. Кондрат з Грабковець з свічоносцями о. Евст. Радкевичем з Гаїв і Іваном Бордуном з Турі Яеликої. Співали прегарно нинішні питомці поединчі, але гарні напиви. По відспіванні пісні „Тебе Бога хвалим“ вийшов Ювілят з церкви попри почетний ряд своїх колишніх вихованків на снідання, а тимчасом давні товариші, з котрих неодні не бачилися, ще як у семинарії, почали пізнавати себе, витати і будити зі сну давні семинарицькі спомини. І неодна сльоза покотилася із зворушення при згадці про молоді, щасливі, безжурні, семинарицькі часи.

2) Академія. О год. 11^{1/2} наповнилася престога семинарицька каплиця, де мала відбутись академія, учасниками ювілею. Академію звеличав своєю приявністю Найдостойніший Архипастир, митрополит Андрей. Достойного Ювілята привитав, в імени всіх бувших його питомців щирою промовою, о. Іван Сендецький із Золотник, а опісля наступили музикальні продукції питомців, які відспівали два псалми Бортиянського „Блажені людіє“, псалом XXIII, і псалом „Сеї день, егоже сотвори Господь“.

Псалми ті перегородив своїми споминами із семинарицьких часів за ректорування о. мітрата Бачинського проф. Др Кирило Студинський. В легкой, принадній формі схаактеризував промовець відносини з останніх десятків вісімдесятих та початків девятьдесятих років минулого століття, то є часу, коли йому, як питомцеві, прийшлося проживати ще в старім будинку духовної семинарії. Спомини про давних професорів університету диваків, Дра Мазуркевича, Дра Вацки і Дра Йосифа Делькевича, чергувались із споминами про давних настоятелів: пок. „дзядзя“ Дольницького, віцекректоров, покійних крилошан: Йосифа Мільницького, Северина Торонського, покійних префектів: крил. Івана Чапельського, Федевича, Курбаса і живучого крил. Амвр. Полянського, пароха Гірнього. Опісля пішли спомини про товаришів-питомців, між якими довше зупинився на пок. Олексі Бобикевичу і живучім декані Тим. Бордуляку. Як професор словесности схаактеризував Др Студинський їх літературні твори і признав їм неабияку вартість. Споминів слухалося

мило і немов у сні оставали перед слухачами давні часи минулих молодих літ. Всежтаки милійше було би нам побачити як промовця на таким святі священика, а не світського чоловіка. Невжеж ніхто зі священників не зумів би звеличати свого бувшого ректора і треба було Комітетови упрошувати аж мірянина? По скінченій академії Преосв. Митрополит пожелав від себе о. Ювилятові за десять літ обходити 70-літній ювілей священства, а зворушений о. Ювилят дякував сердечними словами за вшанування — на його думку — незаслуженої особи. „Моя заслуга хиба в тім, що я вас — як самі признаєте — остро тримав і карносно навчив, а сього нинішній світ якраз не любить і ще вам готов се за зле взяти, що мене за се величає“.

3) Фотографія. По академії наступила спільна фотографія всіх учасників — на семинарицькім городі. Знімав нас український світлицець Янушевич, звісний із своїх гарних групових світлин. Не знати лиш, чи величезна група (около 120 лиць) і зимовий день, який морозив наші лица і потрясав нашим тілом, позвольте товаришеви пізнати товариша, особливо тим, що майже пів століття не бачились.

4) Спільний обід. О 1-ій годині засіли давні питомці в просторім рефектарі духовної семинарії до товариського обіду враз зі своїм давнім ректором о. Бачинським. В обіді взяли участь і два бувші питомці, тепер міряни, проф. Др. Кирило Студинський і дир. Микола Заячківський, а з молодшого духовенства о. прел. Куницький, о. ректор Др. Сліпий, о. редактор Др. Костельник і деякі інші.

Ряд промов зачав о. дир. Юліян Дзерович. Промовець привитав свого бувшого ректора в імені всіх зібраних, які зіхались не по наказу, не з інтересу, а з глибоко відчутій вдячності для свого бувшого виховавця, і пожелав йому від всіх, щоби сповнились бажання Впреосвященого Владики, висказані на Академії, щоби о. Мітрат дочекав ще в здоровлю 70 роковин священства. О. ректор Сліпий привитав Ювилята від себе, як його наслідника, і дякував за величавий будинок, виставлений о. Бачинським. Опісля і о. сов. Ол. Стефанович в довшій промові від імені небогатьох вже синодальних отців славив характерність і мужність Ювилята. Крім згаданих промовляли ще: о. крил. Томович, о. Михайло Світенький, о. Ілярій Паньківський, о. Іван Білінкевич, дир. Мик. Заячківський і сам о. Ювилят, дякуючи зі зворушенням за обяви симпатії і приємні хвилі, які йому довелось перевести нинішнього дня. О. Домет Садовський подякував о. ректорови Сліпому за поміч при влаштуванні нинішнього свята.

По скінченім обіді забрав ще раз голос о. Дзерович і бажаючи, щоб численний такий зізд духовенства лишив по собі трівкий слід, просив приявних, щоби зіхалися на перші

конститууючі збори священничого нового товариства на місце розв'язаного властями тов. св. Ап. Павла, коли будуть о зборах повідомлені, а опісля просив о. Дзерович, щоби учасники ювілею не розіхалися без сповнення милосерного діла, завважаючи всіх до зложення дрібної лепти на цілі „Комітету допомоги вдовицям і сиротам по священниках“. На його поклик зложили зібрані 78 зл, які вже передано Комітетови.

Свято мало незвичайно милий, теплий, щирий характер і всі учасники можуть бути вдячні Комітетови, в якім найбільше потрудилися о. крил. Томович, о. крил. Дамян Лопатинський і о. Д. Садовський, за ті милі хвилини, проведені в товаристві свого улюбленого ректора і своїх товаришів з молодих літ.

Учасник.

* * *

Достойний Ювілят родився 24. III. 1844. р. в Сороцьку (пов. Скалат). До гімназії ходив в Тернополі і в Бережанах; в висших клясах одержувавсь з лекцій. По матурі 1863. р. вступив на богословію. По скінченню богословських студій 1867. р. одружився з дочкою о. Івана Филиповського, пароха в Гусятині. Рукоположений на священника 15. XII. 1867. р. Спершу був приват. сотрудником у діда по своїй жінці, о. Григорія Чировського в Новосілці Ленч, де по смерті діда став адміністратором. В 1870. і 1871. рр. був адміністратором в Новосілці Кут. В рр. 1872. і 1873. був адміністратором в Підвербцях. В тім часі померла йому жінка (на холеру), лишаючи йому трьох хлопців-сиріт. В квітні 1873. р став П. проповідником у катедрі св. Юрія у Львові, а вже 1. IX. 1873. р. іменовано його віцеректором у духовній семінарії у Львові.

Коли Сильвестер Сембратович, що був професором догматики на університеті і редактором „Руського Сіона“, став 1879. р. єпископом-суфраганом, віддав видавництво сього часопису о. А. Бачинському. Але вже 4. XI. 1880. р. Ординаріят заборонив йому дальше видавання „Р. Сіону“ і навіть засуспендував його за статті о. Дра Миколи Малиняка, префекта духов. семінарії, про духовну семінарію і за випечатання візвання духовенства до Комітету, що займався малюванням катедри св. Юрія, щоби прилюдно зложив рахунки. В маю 1881. р. заінституувавсь о. А. Бачинський на пароха в Болахові. Але по резигнації митроп. Йосифа Сембратовича його наслідник, Сильвестер Сембратович, 1. I. 1883. р. іменував о. Бачинського ректором духов. семінарії з тою задачею, щоби зреформував духов. семінарію. О. Бачинський бачив, що в старім будинку реорганізація неможлива, і тому всю свою енергію вложив в те діло, щоби вибудувати новий будинок. По многих зусиллях се йому і вдалося — і се є

велитною заслугою нинішнього нашого Ювилята. Дня 7. VII. 1887. р. заложив „угольний камінь“ престолонаслідник Рудольф; а дня 7. X. 1889. р. будинок віддано до ужитку (міністр просвіти барон Павло Гавч нарочно в тій цілі приїхав до Львова). Видатки на новий будинок виносили 290 тисяч ринських.

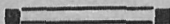
Дня 8. I. 1893. р. іменовано о. Бачинського капітульним крилошанином у Львові. Як ректор духовної семінарії знов видавав наш Ювилят „Руський Сіон“ (через два роки). Опісля заснував політичний часопис „Мир“, котрого ціллю було скупчити довкола себе обі партії: „твердих“ і „м'яких“, але часопис не міг довше удержатися.

Як крилошанин видавав Ювилят богословську бібліотеку (від 1898. р.), в якій вийшло: богословіє догматичне, моральне, пастирське, церковне право, практичний провідник для священників і переклад Нового Завіта та псалтиря. Рівнож видав св. Письмо Старого Завіта з поясненнями о. Дра Бартошевського.

Форма нашого колпака, безперечно дуже вдатна, є концепцією нашого многозаслуженого Ювилята. В 1888. р., коли Ювилят був іменований почетомним крилошанином, одержав папський ордер „pro Ecclesia et Pontifice“; в 1895. р. зівстав домовим папським прелятом; в 1920. р. архиїяконом і папським протонотарем ad instar participantium і генеральним вікарієм; по смерті бл. п. мітрата Білецького — архипрезвитером. Як крилошанин наш Ювилят завсіди брав участь в канонічних візитаціях, і так знає наші парохії і духовенство, як ніхто инший.

В довгім часі потрудився багато, а — дякувати Богу — ще здоров і дальше працює.

о. Г. К.

Марія Бедріло

уч. VIII. кляси гімна.

Народня пісня і наше духовенство

(Отсей відчит був виголошений на концерті в честь Митрополита Кир. Андрея в навечері Св. Апостола Андрея 12. XII. 1927. в гімназії СС. Василіянок у Львові)

Могутня наша пісня і велика її слава.

Від синіх Карпатів по Дін далекий лунає вона, щоб скувати ще дужше всі серця. Іде гомін народньої пісні від всіх земель пошматованої України, і каже про долю великої нашої землі.

Не чути в ній меж, що нас розділили, не чути столітнього відчуження рідних братів, — століття народньої пісні скувало нам душі в одно!

А слава великої пісні йде по всій Україні. Лунає по всій Словянщині, дивує Європу і сягає владно аж у „Новий Світ“.

І тоді, коли слава народньої пісні є така велика, що велить усім признати наші народні цінності, а далі числитися з нами, не як з народом буденним, але наділеним високою мистецькою вартістю, — цікаво булоби розглянути історію тої народньої пісні, яку сьогодні між першими піснями усіх народів ставиться.

Українська народня пісня, як твір простолюддя, була чужа українській інтелігенції майже зовсім. Чужа була вона тому, що сама інтелігенція надто осторонь стояла від простолюддя, щоби вираз його пісенної творчости міг мати на неї бодай невеличкий вплив. Та — зайшла народня пісня й між інтелігенцію. Не в такому виді, як тепер, але як вже зайшла, то так, щоби найти таке розуміння, якого вона вимагає.

Любувалася українська інтелігенція народніми піснями гумористичного змісту. Як такі отже, мали вони успіх і скоро ширилися. Стрінутися з ними можна вже в XVII. і XVIII. ст. у збірниках товариських пісень, крім в наших, ще в польських і московських.

В однім з таких збірників польським є записана пісня про Кулину, про бабусю, що її козак Ференц на торзі народив шкоди. Богато інших пісень можна найти на картах городських актів з XVIII. ст., які записали там писарі. Там записана пісня про гетьмана П. К. Сагайдачного, що „проміння жінку за тютюн та люльку“.

Сказано, що народні пісня, яка в товариському життю української інтелігенції займала непохитне становище — з огляду на свій гумор, мусіла мати вплив на саму інтелігенцію настільки, щоби сьогочасне її становище в українським мистецтві та життю українства зрозуміти. Перш за все, поширення української народньої пісні, аж до її зрозуміння нині, треба завдячувати придворним співакам, хорам та капелям, що в своїому репертуарі поміщували народні пісні. Але попри великі заслуги співаків, хорів та капель, які вони в тій ділянці поклали, як виконавці, — треба звернутися до тих українських інтелігентів, що ті капелі творили при собі та давали їм змогу розвиватися. Значить — до тих, що промостили шлях до слави українській народній пісні.

То були українські владики.

Від владики Гедсона Балабана з кінця XVI. ст. аж до кінця XVIII. ст. були на владичих дворах капелі, що перед своїми і посторонніми та чужинцями виводили народні пісні. Мати свій хор, капелю співаків, стало до тої міри модне, —

що владики, як Атаназій і Лев Шептицький та Петро Білянський, возились з ними, як їхали в гості. Ранше на поле битви брали зі собою співаків, а співак Шумлянського склав пісню про віденщину. Так було на Галицькій Україні. — За прикладом галицьких владик пішли київські. Митрополит Петро Могила мав співака і композитора Єлисея Ільківського. Єпископ холмський Важинський мав співака Мазанівського.

В якій мірі та в якім напрямі пішло плекання народньої пісні, не знаємо точно, але на основі нинішніх вислідів можна сказати, що якраз тому, що висше українське духовенство аж до початків ХІХ. ст. удержувало співаків та капелі, народня пісня стоїть перед нами у всій своїй красі та силі.

Мода держати капелі, хори і співаків, які виконували українські народні пісні, була рівночасно на дворах польських магнатів.

Дві з таких капелі в Пеняках і Колтові належить згадати тому, що зі споминами про них вяжуться спомини про оо. Василіян з Підгорець, котрі в Пеняках і Колтові були частими гістьми. Між ними був і поет о. Добрисовський, котрого пісні власні і народні попалися в збірку мельодій Карла Липінського. Як у збірці мельодій Карла Липінського полишилися сліди заінтересовання народньою піснею серед оо. Василіян, так у першій збірці пісенних текстів, що їх у Галичині видав Вацлав з Олеська (1833.), маємо повно праці питомців нашої духовної семінарії.

Діяльність Маркіяна Шашкевича, вихованця духовної семінарії, який спрямував на нові дороги українське письменство, саме на народній пісні.

Нове, українське письменство на українській мові, поетичні засоби народньої пісні — відкрили нові простори розвитку для українського національного мистецтва. Праця М. Шашкевича і товаришів були звеном, яке получило минуле з сьогочасним.

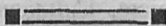
Так, як на полі поезії узгляднили народню пісню товариші Шашкевича і їх послідувателі, так і в науковій ділянці не осталася народня пісня незаміченою. Вже перший наш оборонець української мови, крилошанин Іван Лаврівський, подає народню пісню як взорець мови і поезії в своїй літературній читанці, так само поступають і інші грамматики, наприклад священники Лучкай, Лозинський і Левицький. Народня пісня в простій вже лінії впливає переможно на українську музичну творчість. Між найвизначнішими композиторами духовенства назватиби можна о. Мих. Вербицького, о. Віктора Мацюка, о. Осипа Ніжанковського, цитриста о. Купчинського і багато інших. Як ближше приглянутися тій дорозі, по якій ішла наша народня пісня, — кожний завважити мусить, що становище народньої пісні, на якому вона тепер є, в Галичині є заслугою тільки українського духовенства.

Історія народної пісні на владичних дворах — зі занепадом тих, переходить у руки посторонніх, щоби взяли її знов Василяни.

І дивно судила та доля! Тим, що мали глядіти найбільшого скарбу людського — душі, казала зберегти той один з найбільших скарбів національних — народню пісню. Винесло пісню духовенство на світ ясний і здивувало нас усіх, що не знали ціни своєї народної пісні.

Праця діячів з круга духовенства стала взірцем для світських, і коли вони сьогодні можуть похвалитися красшими успіхами ніж їх духовні учителі, то в день ювілею народної пісні належиться і тим духовним учителям наших граматикив поетів і музиків добре заслужена згадка.

Честь і хвала їм за це, що вони, призовані до береження душ свого народа, уміли зберегти і найкрасший скарб тих душ — народню пісню.

Нові книжки

Dr. Ioannes Šimrak, orientalis theologiae in universitate Zagrabienis professor ac canonicus capituli Crisiensis: *De relationibus Slavorum Meridionalium cum Sancta Romana Sede Apostolica saeculis XVII. et XVIII. Secundum selecta documenta nondum edita, ex tabulariis romanis, vaticanis, s. Congregationis de propaganda fide et almae Ecclesiae Zagrabienis eruta. Volumen I.* Zagreb 1926. Стр. 176. Видання „Хорватської Богословської Академії“. Т. VII. В сій книжці є дещо нового, що відноситься до унії — навіть до нашої, української. При нагоді постараємося зробити ексцерпти з тих місць книжки і опублікуємо їх.

О. Др. Спирідон Кархут: Граматика української церковнослов'янської мови. Львів 1927, стр. XIX+284. Видання „Богословського Наукового Товариства“. Т. III. Автор, як каже „Передмові“, „написав сю граматику української церковнослов'янської мови у тіснім звязку із стародержавнослов'янською мовою, вияснюючи звукові прояви (фонологію) та подаючи форми обох тих мов і їх генезу (морфологію) з праслов'янської мови в порівнанні з іншими індоевропейськими мовами“ — „щоби причинитися по змозі до введення однообразности й устійнення дальшого зближування мертвої церковної мови до живої, що звісно підлягає щораз новим змінам“.

Отсе найбільша наша граматика т. зв. старослов'янської мови — і найоригінальнійша. Автор зібрав багато повчаючого матеріялу та утверджує свої, нові, погляди

не на одному місці. Знамените знання грецької й латинської мови було авторови дуже помічне. Чи всі ті нові погляди удержаться, покаже будучність (се зможе просудити щойно спільна критика фаховців). На всякий випадок автор дав не лише духовенству, але цілому українському народови, цінну, небуденну працю з обсягу слов'янського язикознавства. Ми просили би Всесвітлішого о. Автора, щоби вкоротці й популярно зібрав свої інновації щодо нашої церковної мови, й випечатав їх у „Ниві“, бо се інтересне для цілого духовенства. Признання належиться о. Ректорови Др. Сліпому, що не жалував коштів на видання граматики о. Кархута.

Г. К.

Життя св. Кирила й Методія написав Др. Діонізій Няради, єпископ Крижевацький. Львів 1927. Стр. 58. Накладом автора. Видала „Бібліотека Української Християнської Організації“ ч. 4. Первісно отся книжечка була призначена (і випечатана) для Закарпаття, де Преосвящ. Діонізій через кілька літ управляв прашівською єпархією. Книжечка надається для масового поширення.

Світила Сходу переповів за К. Кірхом Т. І. А. Лотоцький. Львів, 1927, стр. 168. Видала „Бібліотека Української Християнської Організації“ ч. 2.

Подані тут життєписи — в легкій, принадній мові — п'ятох східних отців Церкви: Атаназія, Єфрема Сирійця, Василія Вел., Івана Золотоуст. і Івана Дамаскина. Поручаємо.

На струнах гуслий або **Давидові псалми** українськими стихами. Написав свщ. Павло Штокалко. Жовква 1927. Видавництво Чина св. Василія Вел. у Жовкві, книжка СЛІ.

Клопіт то бути щирим рецензентом! Хочеш хвалити автора, щоб йому додати духа й щоб люди звернули увагу на його твір, але совість і розум дорікають тобі: а від чого є на світі критика? Щоби тільки хвалити, а не щоби вказувати шляхи до висших ідеалів (бож мало таких людських творів, що осягають найвисші ідеали)?! А схочеш іти за тим голосом совісти і розуму — знов буде зле, бо люди готові сказати, або бодай сам автор, що нищити людей, працівників пера...

Отже будь тут мудрий, добродію критику, якщо ти щирий! Будь низший від автора, щоб його подивляти, будь і висший, щоб його критикувати; будь добрий, не тикай людей, будь і безоглядний, бо правда й ідеї не зважають на особи; і так без кінця.

Ого! — подумає собі Впов. Читач — се вже злий знак, коли рецензія так зачинається. Читачі люблять дошукуватися скритих думок... Правда, я маю притім скриті думки, одначе відношу їх не тільки до переспіву псалмів о. Штокалка, але до всіх моїх попередніх рецензій, які я, як редактор просто змушений писати.

Скажу відразу правду, що не люблю ніяких переспівів псалмів. Хочу тим сказати, що ніодни і нічий переспів псалмів не робить на мені такого високопоетичного й „божеського“ вражіння, як самі псалми — ті вічні божі пісні. А ще як автор римує, й половину своєї уваги й свого розмаху присвячує римах, то кожний псалом тратить притім бодай половину своєї динаміки: виходить деклямацією, а перестає бути глибокою молитвою. Ось порівняйте з оригіналом хочби тільки се одно місце з переспіву о. Штокалка:

„Над ріками Вавилону ми в ярмі стогнали,
А згадавши на Сіон наш, слези проливали.
Ми зносили тяжкі болі і терпіли рани,
Тож на вербах ми вмістили наші органи.
Про слова сумної пісні питалися тії,
Що неволі нам навели дні тяжкі й сумнії.
І нас часто у неволі просили й благали:
Заспівайте піснь Сіонську, гарну пісню хвали.“

А оригінал так каже:

„На вавилонських ріках,
Там ми сиділи й плакали,
Коли пригадався нам Сіон.
На вербах посеред нього
Повісили ми наше музичне знаряддя.
І питали нас там тії, що нас полонили,
Про слова (наших) пісень,
І ті, що нас вели, (питали нас)
про співи:
Заспівайте нам що з пісень Сіонських!“

Автор сього псалму був незрівняним, поетом, і кожний переспівець його твору повинен від нього вчитися поезії, а не щоби його поправляти. Такою незугарною поправкою є кожде слово, що його о. Штокалко додав до слів псалма: „в ярмі стогнали“, „зносили тяжкі болі і терпіли рани“ (чи могли би Вавилонці казати співати бранцям, котрі стогнуть і терплять рани?), „тож“ (в поезії нема конклюдій!), „і нас часто у неволі просили й благали“ (архинавне! переможці не просять і не благають...); „гарну пісню хвали“ (сеж були пісні смутку, а не хвали!). Подібно мається річ з переспівом кожного псалма: архитвір перемальований на богомаз...

З того ідеал ясний: кожний нарід повинен стреміти до того, щоби в його літературі повстав вірний переклад псалмів — ні слово додати, ні відняти, бо всяка перерібка тільки попусе могучий оригінал. Але — сей переклад повинен бути разом поетичний, як і жидівський оригінал:

слова дібрані, поетичної вартости, уложені симетрично, як з огляду на оригінальний паралелізм, так з огляду на ритміку акцентів. Рими тут — куля в ноги!

Тут певно вже скажуть Впов. Читачі: о, вже Костельник знищив Штокалка!...

І от моя біда! Не знищив я й не хочу нищити, тільки при добрій нагоді хочу вказати на ідеал, як я його розумію (а думаю, що добре розумію).

Притім не забуваю, що „маси масенні“ людей подивляють римовану мову, рими — як такі, бо се для них незвичайна річ; короткословна динаміка псалмів для них остає без зрозуміння, і хочуть парафрази і т. ин. Ось для тих широких мас переспів о. Штокалка припадуться.

о. Г. Костельник

Вселенная веселися. Збірка українських коляд і щедрівок (з нотами) уложив Тадей Купчинський — Видавництво „Ластівка“ Львів, 1927. Се, здається, перша наша українська збірка коляд, у яких довгі незрозумілі макаронізми і польонізми заступлено чистою народньою мовою. На велику похвалу п. М. Купч. треба сказати, що при всій свободі оброблювання тексту колядних строфок задержав він дуже вірно і то в кожній строфці змісл давнього макаронічного тексту. Через се колядки сі, навіяні місцями архаїчними, давними формами і зворотами, повинні вже раз витиснути давніші безграмотні видання всяких своїх і сусідських видавців, що користали з великого запотребовання кантичок і видавали безкритично і так без міри зіпсовані тексти колядок. В сім виданні подбав укладчик не тільки о гарний співний текст в чистій мові, але подав при кожній колядці та щедрівці найбільше уживану в нас мелодію в нотах.

Збірка, видана за розрішенням митрополичого ординаріяту, повинна обовязково найтися на крилосах всіх наших церков для введення однакових коляд в загальне всенародне уживання.

При слідуючій виданні сеї збірки треба подбати о справлення небогатьох друкарських помилок. *В. Д. С.*

Священнича кооператива „Власна Допомога“ видала своїм накладом „Устав церковних богослужень“ від 1 січня 1928 до 31. серпня 1929., зладив о. Микола Галаянт.

Сам розклад богослужень видано, як се у нас завелося, в скороченні з углядженням служб тільки більших святих. Великий жаль, що укладчик Устава не тримався обрядових приписів, намічених в йогож Уставі з 1925. р., де особливо узгляднено ухвали духовної комісії (з років 1912 — 1914). А саме Устав з 1925. р. старався подати хоч „in studio“, які обрядові приписи обовязували колись в нашій східній Церкві. Новий устав о. Галаянта зладжений — неутрально.

Чого найбільше в сім Уставі бракує, то обширнішого календаря з щоденними святцями. Календар при кінці Устава, хоч обнімає аж два роки: 1928—1929, подає тільки нарочиті свята і то в такім скороченні, що без „місяцеслова“ читаєш хиба календарські дати. Очевидно, що зьгорічний „Устав“ буде дуже точну службу сповняти на крилосах та вірно інформувати: коли і яку службу по уставу приписано, але священники привикли мати в „Уставі“ також частинного дорадника, так щодо обрядовщини, як і не в однім ділі. Великою новиною є продовження свого Устава поза 1. січня 1929 аж до кінця церковного року т. зн. до 31. серпня 1929. р. Та чи така новина практична, покаже будучність.

В. Д. С.

Всячина

Віднова церкви Успенія Пр. Діви. Дня 20. листопада с.р. відбулося благословення відновленої т. зв. Волоської церкви у Львові, якого доконав митрополит Андрей. Кошти відновлення виносили около 60.000 зл, а покритв їх Ставропіг. Інститут. Мури і колюмни оббито до каменя, вставлено нові вітражові вікна, нову мармурову підлогу, відчищено іконостас. Бічні престоли усунено, що й слід було зробити, бо вони були тільки причіпкою. Прибічна каплиця відновлена вже передтим.

Невже кінець революції? „Neue Freie Presse“ оголосила для цілого світа несподівану декларацію Сталіна, нинішнього фактичного диктатора Радян. Союзу, в справі нового курсу радянської політики супроти православної Церкви.

Все, що дотепер було, зн. всі переслідування Церкви й релігії, Сталін називає „блаженством і злочином супроти радянського режиму“. Богато потерпіла Церква — пише Сталін — від „тих блазенських голов з нашого табору“ (деякі часописи додають тут пояснення: від жидівської опозиції), котрі вели війну з Богом; але тепер буде инакше. Люди могтимуть сповняти свої релігійні обовязки, як схочуть. „За найбільший наш успіх уважаю наше поєднання зі святою, православною Церквою. Упадок царату мусів викликати повний переворот в структурі і організації святої, православної Церкви. Годі було повалити й знищити царат, не бурячи організації Церкви. Коли ми мозолились над уложенням відносин до Церкви, поступи в тій сфері нищили фанатики з обох сторін. Фанатики Церкви на випередки між собою ішли по мученичі вінці. А наші фанатики хотіли зо-

всім знищити Церкву, змішуючи в своїй несвідомості Церкву з релігією, а релігію з вірою.

Кожду революцію мусять розпочати, піддержувати і переводити запалені фанатики. Без них не можна dokonати нічого на світі.

Комуністичні фанатики були потрібні, щоби перевести революцію, однак вони нездібні до ужитковання її плодів, коли вона скінчилась“.

Радянська Росія нині не має заміру бурити віри людей в таких богів, в яких вірять, і не хоче боротися з формою, в якій свою віру виражують.

Наша політика проти святої православної Церкви зверталась тільки проти царської помічниці і союзниці.

Те, що ми безрелігійні називаємо „ідеалом“, се для визнавців православ'я є релігією і вірою; 95 процент мешканців радянської Росії хоче називати свої ідеали вірою і релігією. Було би блазентвом і політичним злочином для радянської влади протиставитися тій масі людности“.

Так ще не говорив ніодин радянський достойник. Якщо ся декларація дійсно походить від Сталіна (а до нині не заперечено її, хоч був вже час на се), так се був би знак, що в радянських державах назриває кінець революції: дощ перестав падати, каламутні маси вод, що вийшли зі своїх корит, вертають знов на своє місце і очищуються... Правильне щоденне життя, що має свої психічні закони, не терпить революції, й незамітно, але постійно, прочищує каламутну революційну психозу... Щойно тепер стає зрозумілою боротьба правительства проти опозиції: опозиція хоче продовжати революцію до безконечности, а правительство має вже „досить“ революції.

Так само щойно тепер стає ясным своєчасний виступ митрополита Сергія, коли завізвав російське духовенство, що на еміґрації, до признання радянського режиму...

Недавно той митрополит Сергій вислав письмо до варшавського митрополита Діонизія, де між иншим каже: „Покійним святійшим патріархом Тихоном була благословлена лише автономія Церкви в Польщі. Уважаєте Церкву московського патріархату як рівноправну Церкву — сестру, а зовсім не як цілість, до якої продовжує належати й Церква в Польщі“.

„Чи маєте на сю автокефалію благословлення законного голови всеросійської Церкви?“

Хто так говорить, сей вже чує силу за собою. Певна річ, що православні Церкви, котрі повідривались від московської, матимуть ще сотенні клопоти з нею, бо як тільки большевики дійсно перестануть переслідувати Церкву, стара (тихонівська) православна Церква знов увійде в силу.

Польські єпископи видали спільний пастирський лист в справі виборів до сойму й сенату. Вказуючи на небезпеку комунізму, єпископи кладуть на серце своїм вірним, 1) щоби на послів вибирали людей католицьких переконань і бездоганного життя, 2) щоби виборці католики не ділились на різні партії але утворили один „obóz katolicki i narodowy“, 3) щоби всі брали участь у виборах, бо „грішить той виборець, котрий не дає свого голосу до урни“.

Новий мадярський примас. Папа іменував на опорожненний остригомський (Естергом) владичий престол о. Юрія, в чині Юстиніяна Шерейди (Serédi) з чину Бенедиктинців.

Шерейди має тепер 43 роки, пробуває в Римі від довшого часу, де — як визначний правник — брав участь в кодифікації канон. права. Його номінація не обійшлась без великих трудностей. Мадярське правительство подало терно своїх кандидатів зломіж старших єпископів, але Ватикан ні на одного з них не хотів згодитися.

Як подають, Ватикан кермувався притім двома зглядами: 1) за теперішнього правительства сильно змоглися впливи Мадярів-кальвінів. Отже доцільним було іменувати Ватиканом якогось молодшого, енергічного чоловіка, котрий зміг би тай умів би протиділати протестантській струї. 2) Шерейди є т. зв. „легітимістом“, себто сторонником повороту на мадярський королівський престол сина покійного короля Габсбурга Карла, а мадярське правительство держить сторону „іллегітимістів“. Тому, що тільки примас має право коронувати короля і відібрати від нього присягу, а перед тим король не може виконувати прав монарха, політичне переконання примаса має велике значіння для будучих еventуальних політичних ускладнень в державі. (Завважимо, що новоіменованій примас називається Шерейди, а не Середи, як польські часописи пишуть, хибно читаючи мадярський спосіб писання. (У Мадярів s = польське sz; a sz = польське s).

В Мексику правительство дальше переслідує Церкву. З огляду на незвичайно тяжке положення папа дозволив священикам відправляти Службу Божу в кожній порі і на кожному місці, без риз і без свічок, а мають заховувати тільки суцні части Літургії. Ляїкам дозволив носити св. Причастіє і брати його до рук. Важні подружжа можуть вірні заключати перед двома свідками — одначе з тим, що при першій нагоді сповнять приписаний обряд перед священиком.

Катедро в Катовичах (Katowice). Новоіменованій єпископ на польськiм Шлеську (Аркадій Лісецькі) кинув гасло, щоби збудувати величаву катедрu в Катовичах. Вірні відгукнулися, й плян зачинає реалізуватися. Кошти мають вносити поверх 30 мiл. золотих. Катедра має бути 160 м. довга, 110 м. широка, 95 м. висока (отже буде найвисшою

будівлею в Польщі). Вхід до неї вестиме через двадцять кілька сходів.

Небесний покровитель для воздухоплавців. В катол. Церкві є круги, котрі докладають старання, щоби покровителем воздухоплавців був проголошений блаженний о. Карло Сагнус. Проголошений він блаженим щойно 17. X. 1926. р. в числі 191 мучеників французької революції з 1792. р. О. Карло Сагнус був професором фізики в королівській колегії в Rodez. Р. 1784. з братами Montgolfier він піднісся бальоном на висоту 840 м. і через 35 мін. зносився над містом Rodez. Се й причина, чому саме його вибрано на покровителя воздухоплавців.

Сей о. Карло Сагнус не хотів присягнути на нову революційну уставу, задля чого його вкинено до тюрми, а 2. XI. 1792. р. убито.

Дар бувшого протестантського єпископа. Др. Кінсманн бувший англіканський єпископ в Деляваре в Зед. Державах на вернувся на католицизм і дарував ватиканській ризниці, свою мітру, нагрудний хрест і жезл. Се одинокий такий дар у ватиканській ризниці.

Православні українські часописи в Польщі нотують вістку, що правительство задумує звернути православному населенню відібрані позамикані церкви.

Оскільки в тім правди, годі ствердити.

Австрійські монастирі задля фінансової скрути випродують свої дорогоцінності, а купує їх Америка. Так бенедиктинська абатія в Kremsmünster і продала за 80.000 доларів 8 історичних gobelinів митрополичому музею в Ньюорку. Gobelini походили з 17. ст., а зображують епізоди з боротьби з монгольським ханом Тамерляном. Перед кількома роками абатія в Melk-у продала славу Гутенбергову біблію, яку також закупила Америка.

Баламутне й шкідливе писання. В „Правді“ ч. 28 з 11. XII. с. р. Осип Назарук випечатав фейлетон: „Чи править дес ь на світі сам народ?“ Замітний у тій статті сильний розмах у думанню (який загалом характеризує д. Назарука), одначе й хаос у поняттях. Стаття написана проти большевиків, і н. многими словами осягає свою ціль — але за яку ціну? Се так виглядає, як колиб автор своєю власною головою задав смертельний удар ворогови, а притім сам упав мертвий, бо скрутив собі карк.. Отже яка оконечна користь з такого двобою? Назарук основує свою аргументацію на тезі, що „народа“ як суспільної цілости ніде нема на цілім світі, отже всяке т. зв. „народне правління“ се видумка“. „Ніде на цілім світі не править сам народ, бо на роду ніде нема, тому й не може правити“.

„Народ“ (демос) як соціологічне поняття не існує, не становить ніякої цілоти, бо се збірка противних собі частинок“.

Чи можна такі логічні фрагменти пускати в народ („Правда“ є часописом для народу), котрий без усякого сумніву возьме їх за логічну цілість? Чи не будуть у народі шкідливі консеквенції такої тези, що „народу нема“? В наш нарід і без того вмовляють усі вороги, що він не є „народом“, а як ще й свої стануть в нього те саме вмовляти, то де ми дійдемо?! Зовсім инакше малась би справа, якщоб д. Назарук свої погляди розвинув у якимсь науковім журналі. Там міг би висунути 10 рацій, що народ не є „народом“, а 20 рацій, що нарід є „народом“, — і оконечно вийшло би таке, як воно є в звичайнім практичнім життю: що нарід є народом, себо соціальною цілістю, і баста.

Але публікувати фрагменти свого думання про нарід перед народом (а ще перед нашим!) се баламутне й шкідливе писання — навіть за ціну якоїсь сильнішої теоретичної перемоги большевиків.

Г. К.

Кухта і патина. „З неприятелями сам собі дам раду, але нехай мене Господь оборонить перед приятелями“ — кажуть люди, а деколи може повторити сю приповідку й католицька Церква, відносячи її до себе. Таким „приятелем“ катол. Церкви є Іван Кухта, гімн. учитель у Перемишлі, що на днях видав брошуру „Де Правда? (Радникові(!) проф. Ром. Гамчикевичови(!) та львівському Богословському факультетови(!) у відповідь“.

Абстрагую від самого *meritum* справи, яку заступає сей д. Кухта, бо „Нива“ не мішалася й не може мішатися до звісного перемиського спору (вже останній час, щоби його зліквідовано, або бодай щоби обі сторони перестали розвалковувати його по часописах та в окремих брошурах!). Але коли такі особи і такими способами боронитимуть катол. Церкву, як д. Кухта, то катол. Церква може тільки стратити свій авторитет. Ось проти того мусимо виступити.

В великих містах є такі морально зганґриновані типи, котрі щодня „ховають“ свою маму, плачуть, призивають Бога на свідка — щоби від людей виманити гроші „на похорон“. Вони визбулися здорового людського почування, і всякі святощі є для них тільки середником до осягнення своєї особистої цілі. Подібним типом представляється й д. Кухта (зглядно дійсний автор тої „його“ брошури). Йому здається, що покришка катол. Церкви дозволяє йому без усякого розбору й стиду обиджати, провокувати, й шкалювати всіх немилых собі людей, називати їх атеїстами, комуністами, неуками, відмовляти їм усякої етики; йому здається, що виступаючи ніби в іме-

ни кінці. Церкви, можна так зілжкати лодий, що ординарну глупоту вважатимуть за святу мудрість, а перфідію за евангельську чесноту... Ба, алеж люди ще не стратили розуму, і бодай з часом удається їм здемаскувати того, хто щодня свою маму „ховає“.

Щоби не бути голословним, мушу навести бодай кілька примірів. З початку своєї брошури д. Кухта удає, що не знає змісту жалоби, яку перемиські громадяни вислали до Риму на свого єпископа, і пише: „Що гірше—як зачуваю—і в жалобі висланій до Риму закинули еп. Коциловському, що Він з польськими властями в незгоді, та покликаються в ній на оречення воевідства у тім напрямі!!! (sic!) Де етика? то так воюють Українці-католики зі своїм єпископом?!!“ (стр. 26). Однак се тільки злобно видумане по засаді, „що середники освячують ціль“, бо при кінці брошури автор не свідомо зраджує себе, що знає точно, навіть хто під тою жалобою був підписаний (стр. 45), хоч на стр. 8. каже про тих, що підписували жалобу, що „вони самі мовчать солідарно й не мають відваги признатися. Перемишль хотів би пізнати „авторів“.*)

Нічого не значить для д. Кухти переставити факти в часі, як се (очевидно: доцільно) зробив на стр. 7. Кождий може провірити навіть з часописних даних, що перемиські громадяни внесли свою жалобу до Риму перед зїздом деканів у Перемишлі, а д. Кухта переставив сі факти, бо йому саме так було потрібно.

Перемиським громадянам, що підписали жалобу (підписів є 40), д. Кухта відмовляє права промовляти в імені „народу“ (стр. 47), але відки він, молоденький собі цивіль, має право промовляти в імені катол. Церкви той так ексклюзивно, що він себе, як „правдивого“ католика, протиставить усім тим, що підписали жалобу; ба, в імені катол. Церкви дає він лекцію навіть нашому Богословському Факультетови у Львові!... „Куди кухті до патини!“ Ось як він — без усякого стиду — говорить:

„Рівночасно — зазначу — видно, що у Львові підупало сильно знання „моральної“ (стр. 36). „Коли в кінці мова про ОО. Моралістів — авторів славного оречення Богосл. Факультету у Львові — то я щиро з цілого серця порадив би Впр. О. Ректорови, щоб їх вислав доповнити студії до Інсбрука, а на випадок нестачі фондів, хочби до Станиславова, зглядно до Перемишля“ (стр. 39).

Якщо се має бути „віц“, то за такий „віц“ в приличнім товаристві щонайменше викидають за двері. А якщо се має

*) Брошура д. Кухти вийшла ще перед опублікуванням сеї жалоби в перемиськім „Україн. Голосі“.

бути поважно сказане, то автора треба вислати до Кульпаркова на лічення. Він взагалі не здає собі справи з того, що говорить, і разураз суперечить собі. На стр. 32. пише: „На чім тепер полягала провина п. Б(ілинського)? Очевидно не на тім, що раз дозволив гурткови Українців-емігрантів з України, які сюди схоронилися перед большевицьким режимом, на Богослуження в гімназійнім Інституті. Ні—се не булоб таке страшне!, Бо відмовити своїм бідним православним браттям салі на Великодне Богослуження, коли один раз о це просять — булоб нелюдським ділом. Рідний брат просить, щоб я йому в своїй хаті дозволив помолитися до Бога так, як його вчила рідна мати — отже моїм обовязком є дозволити йому на се. І т. д.“

Як видно, д. Кухта ще лагіднійше розв'язав квестію, аніж „ОО. Моралісти“ зі Львова, котрі тільки ту, а не якусь иншу, ширшу, квестію мали розв'язати, і розв'язали її (се було основно зясоване в „Ниві“ ч. 1. з с. р.). Яким лицем отже випишує д. Кухта проти львівських „ОО. Моралістів“ такі блаженства?

Відкликання священиків зі „Щадниці“ (в Перемишлі) д. Кухта підтягає під „непомилність Церкви“ (стр. 17)... Куди зайшла би катол. Церква зі своєю наукою, якби так толкувала догму про непомилність!

Свою брошуру кінчає д. Кухта стереотиповим у таких людей: „Але судити нікого не хочу“ (стр. 47). Тим непочитальність сього автора доведена до кінця.

По прочитанню сеї глупенької й „нужденної“ брошури насуваються ще сумніші рефлексії: Іван Кухта жие собі в Перемишлі, а „його“ брошура видана у Львові (в друкарні А. Гольдмана), „накладом автора“, хоч у Перемишлі друк дешевший... А мова в того цивіля, д. Кухти, місцями аж надто теологічна, й зраджує чоловіка — таки „від патини“.

Чи с'як, чи так, дійсний автор медвежу прислугу зробив катол. Церкві і Преосвящ. єпископови Йосафатови (який після наших даних цілком не просив його о те). о. Г. К.

Турки будуть писати латинською азбукою. Турецьке правительство проголосило латинську азбуку урядовою. Дотеперішне арабське письмо, уживане Турками, остає тільки в приватних зносинах.

Відкопані гроби римських імператорів. В Римі відкопали гроби римських імператорів з родини Августа. Написи добре заховалися.

Повчаючі замітки. Вираз „католицька Церква“ приходить перший раз в листі св. Ігнатія антиохійського, († около 107. р.) до Смирненців — ось у таким звороті: „де тільки є Христос, там також є католицька Церква“.

Вираз „парохія“ первісно мав значіння „постою“ чити непостійного осідку. Походить він від *παροικεῖν*, що зн. тим-

часово, непостійно осісти — в протиставленню до *κατοικεῖν*, що зн. постійно мешкати (перебувати).

Перші християни вважали себе тільки за подорожних на землі, які не мають тут „пребиванія града“, чому й дали вираз у слові „парохія“. Так уже в листі св. Климентія папи до Коринтян — ось у таким звороті: „Церква Бога, що має постій (*παροικεῖ*) у Римі“.

Рішення Найвищого Трибуналу, що священникам можуть придатися. Один з наших священників (з перемиської єпархії) вніс був до Найвищого Трибуналу скаргу проти свого колятора о заплачення винагородження за похорон (матери колятора). Найвищий Трибунал — Tribunal Kompetenzjny L. Rej. 5/1927 з 20.IX. 1927. — вирішив, що властю, до котрої належить вирішити отсю справу, є суд, а не політичні власти (староство, воевідство).

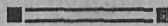
Політична власть (силою § 23. з 7.V. 1874 р.) може екзеквувати тільки найнижші оплати за треби й то лише від підданих вірних. Закон допускає висші оплати за треби в урочистій формі, одначе такі оплати повинні бути з гори вирівнані (по думці § 15, уст. 2).

Колиж той, що замовляє урочисті треби, вже по їх доконанню відтягається від заплати, то справу має вирішити суд, а не політична власть. Коляторови з правила не належить безплатний похорон, хиба тільки в случаю скрайного його вбожества, але й тоді церква має постаратися о похорон

Впрепод. о. Тит Войнаровський, як у останній хвилі довідуємося, дістав з Риму номінацію на апост. протонотаря-мітрата. Гратулюємо!

З сим числом висилаємо СТІННИЙ КАЛЕНДАР „РІДНОЇ ШКОЛИ“ на 1928. рік. — Хто одержав сей календар, зволить прислати за нього добродійну жертву на адресу: „Рідна Школа“ у Львові, Ринок ч. 10.

У когс назбиралося би з ріжними часописами більше календарів, зволить передати своїм знайомим та спонукати, щооби й вони післали за них жертву на „Рідну Школу“.

**Всім П. Т. Передплатникам желаємо „Веселих Свят“
і щасливого „Нового Року“.**

Печатається з дозволенням Митрополичого Ординаріату у Львові

Редактор-видавець о. Д-р Гавриіл Костельник

З друкарні Ставропільського Інститута у Львові.

Заввага: Через технічний недогляд від ч. 10. стр. 247 аж до ч. 12. стр. 340 пагінація хибно випала. Має бути: в ч. 10 стр. 347, а в ч. 12. стр. 440.

Зміст XXII. річника з 1927. р.

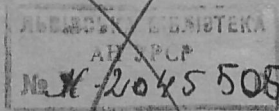
Редакційні статті:

	стр
Для вдів і сиріт	1—3
В обороні чести нашого Богослов. Виділу	10—24
Виказ рахунків вдовичо - сирітського фонду	70—73
Фалшиві й правдиві анальогії	81—85
Під розвагу	121—124
<i>Протоу ψεύδος</i>	161—165, 201—206
Сила „нової віри“	241—246
Євангеліє і традиція кличуть нас	345—347
Рідна школа	385—386
Зїзд наших архієреїв	425—428

Статті авторів:

<i>о</i> Др. Г. Костелник:	
Психологія віри	3—10, 43—49
Помічення до коляди „Бог Предвічний“	29—32
Надзмісловий світ	101—108, 136—144, 165—171, 206—209
Доля Унії	124—129, 178—185
Зайві натягання св. Письма	217—221
По Італії	268—271
Спір про епиклезу	294—298, 311—321, 347—361, 386—396, 429—437
Так собі думаю	435—437
<i>о</i> А. Юхнович: З 50-літної історії Скільсько - Тухлянської Верховини	
	24—29, 49—52
<i>Вол.:</i> Після останніх Загальних Зборів Просвіти	
	41—42
<i>о</i> Др. М. Коурад: Про концентрацію науки релігії в середній школі	
	51—60, 85—90
<i>о</i> Й. Остапшевський: Кілька спостережень при веденню церковного брацтва	
	61—64
<i>о</i> Ю. Дзеро-ич: Дім для вдів і сиріт	
	64—69
<i>о</i> Евз. Чубатий: Отворення Захоронки в Сваричеві	
	69
<i>о</i> А. Буцацький: Звіт зі Загальних Зборів Т-ва Катехитів	
	74—75
<i>о</i> Яків Тарнавський: Семинарицький спомин	
	90—94

<i>о. Григ. Мороз, о. Симеон Кульчицький</i> : Моя організація церковних брацтв	94—100
<i>о. Ів. Новосад</i> : Не остане кмінь на камені	129—136
Пасха — Великдень	186—187
<i>о. Ем. К</i> : Про церковні брацтва	145—150
<i>о. Осип Леуцук</i> : Перший Нікейський Собор 171—178,	209—217
Під нинішню хвилю	397—403
<i>о. І. Р—вич</i> : „Загадка України і Галичини“ (критика)	187—190
<i>о. В. Лициняк</i> : Гостина в Пустомитах	221—226
<i>К.</i> : Загальні Збори вдовичо-сирітського фонду	226—228
<i>о. Волод. Лиско</i> : Душпастир поза церквою	246—248
<i>о. Алек. Роснецький</i> : Чудотворна місцевість у Винятинцях	250—254
<i>о. С. К—й</i> : Вказівки для душпастирів	254—257
<i>Володимир Босий</i> : Українська колегія св. Йосафата в Йорктоні, Саскечеван (Канада)	357—368
<i>Свц. Іван Пачовський</i> : Про причину малих успіхів в науці релігії	281—294
<i>о. В. Лициняк</i> : Комітет допомоги вдовам і сиротам по срящениках	305—309
<i>Еп. Пшвздзецкий</i> : Стан уніоністичної праці в Польщі	321—329
<i>В. Р.</i> : Свято освячення церкви у Вишенці великій	329—332
<i>Ю. Ст.</i> : Памяти Негребецького	332—335
<i>о. Йосиф Смеречинський</i> . Не шукай нової віри	356—361
<i>о. Ал. Ковальський</i> : Митрополит Андрей між навіщеними повинню	361—367, 445—448
<i>о. В. Д. Садовський</i> : Церковний календар і його реформа.	367—374, 403—411, 439—444
<i>о. Ад. С.</i> : Кс. Юзеф Бородзич знова при праці.	411—415
<i>о. Осип Кучкуда</i> : Про священичу емеритуру	437—439
<i>Учасник</i> : Ювілей 60-літної річницї священства о. мітрата А. Бачинського	448—452
<i>Марія Бедріло</i> : Народна пісня і наше духовенство	452—455
Некрольоги:	
† о. Симеон Біленький	32
† о. Іван Негребецький	229—230
Місії	108—111
Нові книжки	
Всячина	в кожному числі
Проповіди (додаток до „Ниви“)	1—192

Коляда „Рідній Школі“

Основним правом кожного народу виховувати молодь в рідній школі. Цього права на наших землях береже від давня „Рідна Школа“, удержуючи цілу низку всенародніх, середніх і фахових шкіл, бурс, захоронок, курсів для неграмотних. Таким чином завдання „Рідної Школи“ під теперішню хвилю є дуже відповідальне. До виконання того завдання потребує „Рідна Школа“ грошей, грошей і ще раз грошей.

Тому на поміч „Рідній Школі“ мусить прийти край і еміграція. „Рідна Школа“ мусить здобути якнайширшу піддержку: матеріальну й моральну.

Про обов'язок супроти „Рідної Школи“ мусимо тямити з окрема під час Різдва Христового.

Різдво Христове — свято радості. З ним зв'язано у нас свято „Рідної Школи“. Славлячи Новонародженого Спасителя, складаємо жертву на установу, яка піклується долею молодого покоління, даємо „Рідній Школі“ дар на „Коляду“. І віримо, що виховане в національному дусі чергове покоління здійснить заповіді великих духів Української Землі.

Цього року матеріальний стан „Рідної Школи“, головню ізза повені, грізніщий, як минулими роками. Мимо того збільшено число шкіл, отже зросли видатки. „Рідна Школа“ бореться з поважними недоборами.

Всеж спільними зусиллями краю та еміграції під час традиційної збірки дару на „Коляду“ можна цей стан не тільки поправити, але й дати „Рідній Школі“ змогу провадити дальшу розбудову нашого приватного шкільництва.

Тому нехай ніхто не відказується від помочі при уладженні збірки дару на „Коляду“. Нехай ніхто не відказується від зложення відповідного дару на вдержання й скріплення звязку рідного шкільництва.

Цей дар нехай буде масовою заявою, що ми не хочемо чужої школи на нашій прадідній землі.

Цей дар нехай буде всенародною маніфестацією за „Рідною Школою“.

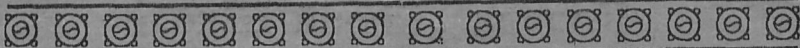
ГОЛОВНА УПРАВА „РІДНОЇ ШКОЛИ“

Ілля Кокорудз, вр.
голова

Михайло Струтинський, вр.
секретар

Андрій Зелений, вр., о. Леонтій Куніцький, вр., Др. Юліян
Савчак вр., Теодор Мартинець вр., Омелян Терлецький вр.

ДНБ ім. В. Стефаника
ПРОБЕРЕНО 1987 г.

Одинона українська кооператива для церковних річей
відзначена медалями і хрестами заслуги на виставах в Римі, Одесі
Стрию і Коломиї під фірмою:

Дім торговельно-промисловий

„ДОСТАВА“

кооператива з обмеж. порукою у Львові.

Дирекція: Львів, ул. Домініканська 11. Склади: Львів, ул. Руська 20,
Перемишль, Ринок 23, Тернопіль, ул. Перля 16.

Має на складі у великій виборі всю церковну утвар. Поручає:

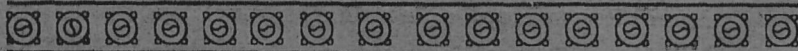
дзвони з найкращого передвоєнного матеріалу, незрівнані що до
викінчення, голосу і тревалости, та остерігає перед несовісними аген-
тами всіляких ліярень, що обіцяють дешеві дзвони, які однак тріска-
ють в короткім часі і втрачають голос. Шкода кожного сотика на таке
сміття! Добрі дзвони повинні служити сотки літ і все мати гарний
голос. Тільки у нас дістанете такі дзвони і тому перед
закупном звертайтеся до нас за офертою. Наша фірма є в священни-
чих руках, отже Вас не ошукає. Кооператива „ДОСТАВА“ виконує
мальовання церков, іконостасів і образів найкращи-
ми знатоками нашого стилю і обряду на полотні, блясі і дереві. Ма-
лювання церкви, це річ велика і важна до цього треба малярів-ар-
тистів! Ми Вам їх вкажемо. Тож не послугуйтеся при тім кімнатними
малярами і партачами, які нічого не розуміють і не знають!

Виконуємо цілі іконостаси, престоли, бічні вівтарі,
і проповідниці і кивоти з різьбою і правдивими золоченнями
при помочі першорядних різьбарів артистів.

Приймаємо старі фелони до перерібки, євангелія, книги і чаші до від-
нови, виконуємо тревалі огневі золочення дуже старанно і солідно.

Кожний священник і кожна церква повинні бути членом кооперат. „До-
става“ (уділ виносить всього 10 зол., а вписове 1 зол.). Часть зисків
розділює „Достава“ на церковні і народні цілі, а члени дістають то-
варові звороти. Маючи таку свою рідну інституцію, яка заосмотрює
наші церкви у стилеву і солідну утвар, не повинні ми купувати нічого
в ворогів нашого обряду і нашого народу та їх підпомагати, боже це
для нас сором!

Свідомий Українець купує церковні річі тільки в кооперативі
„Достава“.

Ж 23911

1927

1-12

